

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta

**Úmluvy o zákazu biologických a chemických zbraní –
shody a rozdíly**

diplomová práce

Autor práce: Bc. Veronika Jantačová
Studijní program: Ochrana obyvatelstva
Studijní obor: Civilní nouzová připravenost

Vedoucí práce: doc. MUDr. Jiří Bajgar, Dr.Sc.

Datum odevzdání práce: 20. 5. 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 20. 5. 2013

.....

Veronika Jantačová

Poděkování

Ráda bych tímto vyjádřila poděkování svému vedoucímu práce panu doc. MUDr. Jiřímu BAJGAROVĚ, Dr.Sc. za vedení diplomové práce, za veškerou pomoc, ochotu a nesmírnou trpělivost.

Abstrakt

V dnešní době, kdy je hrozba chemického nebo biologického útoku, především ze strany některé z teroristických skupin nebo válčícího státu, reálná. Je potřeba využít všech možných dostupných opatření pro zachování globální bezpečnosti před zbraněmi hromadného ničení. Jedny ze zásadních opatření jsou obsaženy i v mezinárodně závazných Úmluvách o zákazu biologických (bakteriologických) a toxinových zbraní a o zákazu vývoje, výroby, hromadění zásob a použití chemických zbraní a o jejich zničení.

Cílem této práce bylo:

- analyzovat texty obou uvedených Úmluv a získat tak ucelený pohled na problematiku biologických a chemických zbraní z jejich pohledu
- na základě analýzy a systematického porovnání jednotlivých ustanovení získat přehled o shodných a rozdílných prvcích
- na základě výsledů vzájemného srovnání jednotlivých ustanovení posoudit vliv jejich znění, významu a rozsahu na plnění obou úmluv.

Po splnění těchto cílů a bylo možno odpovědět na stanovenou výzkumnou otázku: Jsou opatření formulovaná v mezinárodních Úmluvách o zákazu biologických a chemických zbraních dostatečná ve svém významu, znění a rozsahu včetně efektivní kontroly?

Teoretická část je zaměřena především na definici biologických a chemických zbraní, a působení jejich účinných látek. Pro získání představy o závažnosti existence mezinárodních Úmluv o zákazu těchto zbraní je uvedena stručná historie jejich používání i historie, provázející jednání ohledně jejich zákazu.

Stanovených cílů bylo dosaženo za pomoci metod kvalitativního výzkumu. Po podrobné analýze obou textů a systematickém posouzení jednotlivých opatření, která jsou v nich obsažena, byl zjištěn především rozsah a celkové znění každé z Úmluv.

Následně byly shodné i rozdílné články porovnány ve svém znění, významu i rozsahu, aby bylo možné vypořádat rozdíly, jež by mohly mít vliv na samotné plnění obou Úmluv.

Po celkovém přezkoumání shod a rozdílů a po zhodnocení rozsahu, znění a významu jednotlivých rozdílných ustanovení mohlo být odpovězeno na výzkumnou otázku a současně mohla být vymezena určitá doporučení, která svým významem mohou dopomoci k efektivnějšímu plnění ustanovení Úmluv.

Podle výsledků porovnání jednotlivých ustanovení obou Úmluv je potřeba konstatovat, že opatření formulovaná v CWC se jeví jako dostačující pro plnění svých závazků. Zatímco opatření obsažená v BWC jsou především, co se týče absence jakýchkoli kontrolních opatření, potřebných jako informace pro zpětnou vazbu o plnění ustanovení Úmluvy, nepovinnosti deklarovat informace o činnostech nezakázaných Úmluvou a nepřesných definic komponent, se ve svém znění, rozsahu a významu jeví pro své účely jako nedostačující.

Zásadní nápravou pro plnění zásad BWC by bylo přijetí souboru kontrolních opatření po vzoru CWC, které má na plnění cílů Úmluvy zásadní vliv. Efektivní může být i navrhované doplnění stávajících článků, u kterých by se změnou znění rozšířil rozsah a zvýšil důraz na některé oblasti ustanovení.

Klíčová slova: biologické zbraně, chemické zbraně, toxiny, mezinárodní Úmluvy

Abstract

Currently, although we are not jeopardized by global conflicts, but when the threat of chemical or biological attack, especially from the side of some of terrorist groups or a belligerent state, is still real, it is necessary to use all possible available measures for the conservation of global security against conventional weapons and weapons of mass destruction. Some of the key measures related to the ban on biological and chemical weapons are contained primarily in two binding international conventions, in The Convention on the Prohibition of Biological (Bacteriological) and Toxin Weapons and in The Convention on the Prohibition of the Development, Production, Stockpiling and Use of Chemical Weapons and on their Destruction.

The aim of this thesis is the following:

- To analyze texts of both stated Conventions and thus to get a consolidated view on the issue of biological and chemical weapons from the legislative point of view.
- To obtain, on the basis of the analysis and systematic comparison of particular provisions, an overview of identical and different elements in both Conventions.
- On the basis of results of the mutual comparison of particular provisions of both Conventions, to assess, according to their versions, meaning and extent, the influence on performance of both Conventions.

After meeting these objectives it was possible to provide an answer to the stated research question:

Are the measures formulated in international Conventions on the Prohibition of Biological and Chemical weapons sufficient in their importance, versions and extent, including the effective control?

For the purpose of this thesis, theoretical part is focused especially on defining biological and chemical weapons and effective warfare agents. Furthermore, in order to obtain the idea of the importance of existence of international Conventions on the Prohibition of Biological and Chemical Weapons there is given a brief history of the use

of these weapons in armed conflicts and a history accompanying negotiations regarding their prohibition. For completeness, the current state of biological and chemical weapons and compliance with both Conventions are given in conclusion.

Second part of the thesis is devoted to the analysis and comparison of texts of both Conventions, so objectives of the thesis could be achieved and the research question could be answered.

Stated objectives were achieved with the assistance of methods of the qualitative research. After detailed analysis of both texts and systematic assessment of individual measures contained in them, there were detected especially the range and overall text of each Convention. Subsequently, identical and different articles were mutually compared in order to observe the differences, which could have an impact on the performance of both conventions. After overall review of compliances and differences, and after the assessment of the scale, version and meaning of particular different provisions, the research question could be answered, and at the same time basic recommendations, whose importance may represent means to more efficient implementation of individual provisions of Conventions, could be defined.

On the basis of results of comparison of particular provisions of both Conventions, in response to the research question it is necessary to state, that actions formulated in CWC, including its Annexes, appear to be sufficient for compliance with arising obligations. While measures contained in BWC, in particular in terms of the absence of any control measures, which could be used as an effective feedback regarding the implementation of provisions of the Convention, optionality to declare information on activities unrestricted by the Convention and inaccurate definition of components seem to be insufficient in its version, extent and meaning for this purpose.

Essential reformation regarding the implementation of the objectives of BWC would be adoption of a complex of control measures according to the design of CWC, which has major impact on the objectives of the Convention. Proposed completion of existing articles, in case of which the change in wording would extend the scope of their

versions and increase the emphasis on some areas of contained provisions for more efficient implementation of the Convention, may be also beneficial.

Keywords: Biological weapons, chemical weapons, toxins, international conventions

Obsah

Seznam použitých zkratk	10
Úvod	11
1. Teoretická část	14
1.1 Zbraně hromadného ničení	14
1.1.1 Chemické zbraně	14
1.1.2 Biologické zbraně	20
1.1.3 Toxiny	30
1.2 Historie používání biologických a chemických zbraní	32
1.2.1 Historie používání chemických zbraní	32
1.2.2 Historie používání biologických zbraní	35
1.3 Historie jednání o zákazu biologických a chemických zbraní	40
1.3.1 Historie jednání o zákazu chemických zbraní	40
1.3.2 Historie jednání o zákazu biologických zbraní	45
1.4 Terorismus	48
1.4.1 Biologický terorismus	49
1.4.2 Chemický terorismus	49
1.5 Současný stav	50
1.5.1 Chemické zbraně	50
1.5.2 Biologické zbraně	54
2. Výzkumná otázka a metodika práce	57
2.1 Výzkumná otázka	57
2.2 Metodika práce	57
3. Výsledky	58
4. Diskuse	61
5. Závěr	77
6. Seznam informačních zdrojů	78
7. Seznam tabulek	79
8. Seznam příloh	80
9. Přílohy	81

Seznam použitých zkratek

ZHN	Zbraně hromadného ničení
OSN	Organizace spojených národů
NPL	Nervově paralytické látky
BOL	Bojové otravné látky
CWC	Convencion on the Prohibition of the Development, Production, Stockpiling and the Use of Chemical Weapons and on their destruction
BTWC	Convention on the Prohibition of the Development, Production and Stockpiling of Bacteriological /Biological/ and Toxin Weapons and on their Destruction
DNA	Deoxyribonucleic acid
RNA	Ribonucleic acid
USA	United States of America
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
NDR	Německá demokratická republika
ČSSR	Československá socialistická republika
KLDR	Korejská lidově demokratická republika

Úvod

Již odjakživa se lidé nechávali inspirovat všudypřítomnou přírodou, jejími zákonitostmi a rozmanitostmi u všech známých i zatím dosud neprozkoumaných rostlin a živočichů. Skloubeno s rozvojem vědy a techniky, lidskou touhou po moci a mstě, začaly vznikat zbraně inspirované přírodními látkami, později zdokonalené průmyslovou výrobou.

Použití biologických a chemických zbraní s sebou ovšem přinášelo nedozírné následky na životech a zdraví lidí, zvířat, na kvalitě hospodářských plodin. Postupem doby vznikla potřeba nějakým způsobem začít korigovat výrobu, nekontrolovatelné šíření a používání těchto tzv. zbraní hromadného ničení.

V rámci celosvětových jednání vznikly dvě mezinárodně závazné Úmluvy o zákazu biologických a chemických zbraní, které byly pro zajištění lepší globální bezpečnosti předloženy k podpisu každému státu. Konkrétně se jedná o Úmluvu o zákazu biologických (bakteriologických) a toxinových zbraní, podepsanou v roce 1972, která vstoupila v platnost roku 1975 a o Úmluvu o zákazu použití chemických zbraní a o jejich ničení, předložena k podpisu byla v roce 1993, v platnost vstoupila.

Znění ustanovení obou Úmluv jsou v platnosti do dnešní doby. V současnosti naštěstí sice nemusíme čelit celosvětovému konfliktu, ovšem globální bezpečnost ohrožují lokální ozbrojené konflikty i zákeřné teroristické útoky. Vzhledem k těmto skutečnostem a faktu, že existenci biologických či chemických zbraní v arzenálu těchto rizikových států či skupin nelze zcela vyloučit, je zapotřebí všech možných nástrojů pro kontrolu plnění, resp. neplnění ustanovení obou dohod. V obavě z ohrožení je pak na místě se ptát, zda jsou opatření obsažená v mezinárodních Úmluvách o zákazu použití biologických a chemických zbraní dostatečná pro zajištění bezpečnosti, včetně efektivní kontroly plnění těchto ustanovení.

Cílem této práce bylo:

- analyzovat texty obou uvedených Úmluv a získat tak ucelený pohled na problematiku biologických a chemických zbraní z jejich pohledu
- na základě analýzy a systematického porovnání jednotlivých ustanovení získat přehled o shodných a rozdílných prvcích
- na základě výsledů vzájemného srovnání jednotlivých ustanovení posoudit vliv jejich znění, významu a rozsahu na plnění obou úmluv.

Pro potřeby této práce je teoretická část zaměřena na definování biologických a chemických zbraní i samotných biologických a chemických bojových látek a toxinů. Aby bylo poukázáno na důležitost vzniku obou Úmluv, je uvedena stručná historie, která se zaměřuje na používání biologických a chemických zbraní v ozbrojených konfliktech válečných i poválečných let. Pro uvědomění si vážnosti ustanovení, která formulují znění a význam obou Úmluv je následně uveden i stručný přehled o historii jednání, která provázela vznik obou Úmluv, s jediným cílem, dosáhnout mezi státy takové vzájemné shody a souhlasu s navrhovanými ustanoveními, aby Úmluvy mohly být podepsány a vstoupit v platnost. Pro vzrůstající význam teroristických skupin na seznamech globálních hrozeb, je i jim věnována zvláštní kapitola. Biologické nebo chemické zbraně totiž mohou pro teroristické skupiny představovat vhodný prostředek nátlaku, především díky jejich relativně dostupným a levným výchozím surovinám.

Prakticky orientovaná část práce je pro splnění cílů práce orientovaná na detailní analýzu textů obou Úmluv. Jejich rozbořením obou textů byl získán potřebný přehled o celkové stavbě, znění a rozsahu obou Úmluv. Po takto provedeném rozboru textu bylo možné porovnat jednotlivá ustanovení obsažená v obou Úmluvách a zjistit tak jejich vzájemné shody a rozdíly. Systematickou komparací jednotlivých opatření bylo možné rozlišit ve svém znění shodná, podobná i zcela sobě neodpovídající ustanovení. Následně byly shodné i rozdílné články porovnány ve svém znění, významu i rozsahu, aby bylo možné vyzorovat rozdíly, jež by mohly mít vliv na samotné plnění obou

Úmluv. Po celkovém přezkoumání shod a rozdílů a po vyhodnocení rozsahu, znění a významu jednotlivých rozdílných ustanovení mohlo být odpovězeno na výzkumnou otázku a současně mohla být vymezena určitá doporučení, která svým významem mohla dopomoci k efektivnějšímu plnění ustanovení Úmluv.

Součástí předložené diplomové práce jsou i dvě přílohy, zaměřené na rozbor Úmluv o zákazu biologických a chemických zbraní.

1. Teoretická část

1.1 Zbraně hromadného ničení

Pod pojem zbraně hromadného ničení jsou zahrnuty takové typy zbraní, které jsou charakteristické především svou velkou ničivou silou, která může být využita proti živému i neživému cíli.(1) Již podle zavedeného názvu lze usoudit, že použitím zbraní hromadného ničení mohou být způsobeny masové ztráty na životech osob a zvířat, mohou být poničeny kulturní plodiny nebo jejich užití může mít za následek rozsáhlé škody v infrastruktuře.

Konkrétně tímto termínem označujeme tři typy zbraní. Zbraně jaderné, chemické a zbraně bakteriologické (biologické).

Ačkoli je historie použití těchto zbraní rozsáhlá a sahá až do dob antiky, jako takové byly zbraně hromadného ničení definovány až v roce 1948 Komisí OSN pro konvenční výzbroj, a to jako zbraně, které zahrnují atomové výbušné zbraně, radiologické zbraně, smrtící chemické zbraně, biologické zbraně a jakékoli zbraně vyvinuté v budoucnosti, které mají ničivé účinky srovnatelné s ničivým účinkem atomové bomby nebo jiných zbraní uvedených výše.(2)

1.1.1 Chemické zbraně

Chemické zbraně jsou typem zbraní hromadného ničení, které využívají především toxického účinky chemických látek na živý organismus. Obecně jsou chemické zbraně tvořeny ze dvou komponent – otravná látka a prostředky dopravy na cíl či pro jejich rozptýlení.

Toxická chemická látka (též otravná látka, bojová chemická látka) je plněna do chemické munice (chemické granáty, miny, dělostřelecké a raketometné náboje, hlavice řízených střel, aerosolové generátory či rozstřikovací zařízení) a pomocí prostředku pro dopravu bojové chemické látky přepravována k místu určení.

Moderní formou chemické munice je tzv. muniční binární, která na rozdíl od klasické chemické munice neobsahuje vlastní otravnou látku, ale pouze její prekurzory, tzn. dvě

či více látek, které jsou samy o sobě relativně nejedovaté, ale při letu na cíl či při dopadu spolu rychle zreagují za vzniku smrtelně jedovaté látky.

Nejvýstižnější definice chemických zbraní je obsažena v Úmluvě o zákazu vývoje, výroby, hromadění zásob a použití chemických zbraní a jejich ničení (CWC) z roku 1993. Chemické zbraně jsou zde definovány jako:

I – toxické chemické látky a jejich prekurzory s výjimkou těch, které jsou určeny pro účely nezakázané CWC, pokud typy a množství odpovídají těmto účelům;

II – munice a prostředky speciálně určené k usmrcení nebo způsobení jiné újmy na zdraví prostřednictvím toxických vlastností toxických chemických látek, uvedených v bodě I, které by se uvolnily v důsledku použití této munice a prostředků;

III – libovolné zařízení speciálně určené k přímému použití v návaznosti na použití munice a prostředků, uvedených v bodě II.

Výhodami chemických zbraní jsou především relativně nízké ekonomické náklady na jejich výrobu i samotná dostupnost výchozích výrobních surovin. Pro bližší představu lze uvést, že výroba jednoho kilogramu látky VX přijde na cca 5 USD. Poměrně vysoká je i schopnost chemických zbraní ničit živou sílu protivníka, popřípadě potlačovat jeho ekonomický a vojenský potenciál. Současné chemické zbraně se vyznačují především následujícími vlastnostmi:

- specifickým, mnohostranným a zpravidla charakteristickým účinkem,
- rychle se klinicky projevujícím patofyziologickým efektem,
- schopností účinně zasáhnout na poměrně velké ploše,
- vysokým počtem zasažených (intoxikovaných),
- poměrně dlouhým působením a značným morálním dopadem na postižené.

Navíc se díky modernímu binárnímu modelu zvyšuje bezpečnostní hledisko při všech druhích manipulace s takovou chemickou municí až do jejího použití.(3)

Otravné látky

Bojové otravné látky jsou jako náplň chemické munice hlavní účinnou složkou chemických zbraní. OSN definovala otravné látky jako každou chemickou látku, ať

plynnou, kapalnou nebo pevnou, která by mohly být použita pro své přímé toxické účinky na lidi, zvířata a rostliny.(2) Zatímco Úmluva o zákazu vývoje, výroby, hromadění zásob a použití chemických zbraní a jejich ničení (CWC) tyto látky definuje jako jakoukoli chemickou látku, která může svým chemickým působením na životní procesy zapříčinit smrt, dočasné ochromení nebo trvalou újmu na zdraví lidí a zvířat. Tato definice tedy nezahrnuje rostliny jako objekt působení chemických zbraní.^{patočka22}

Otravné látky mající předpoklad, že by mohly být zaváděny do bojové výstroje, by měly splňovat několik základních požadavků – pokud možno by měly být bezbarvé a bez zápachu, nejlépe tedy lidskými smysly nepostřehnutelné, měly by mít dostatečně vysokou toxicitu, schopnost pronikat do organismu nejrůznějšími způsoby a měly by být dostatečně efektivní při použití v polních podmínkách. V současné době mezi důležité požadavky patří také možnost použít otravnou látku ve formě binární receptury.

Právě v důsledku tolika požadovaných specifických vlastností, se z tak velkého množství dosud známých jedů dá jen jejich nepatrné množství použít jako bojová otravná látka.(3)

Bojové otravné látky jsou většinou děleny podle dvou základních kritérií – podle svého bojového určení a podle povahy poškození, které způsobují exponovanému organismu.

Dle jejich bojového určení lze bojové chemické látky rozdělit na:

- otravné látky smrtící – schopné v bojových koncentracích v poměrně krátkém čase způsobit smrt nebo těžké poškození živé síly,
- otravné látky zneschopňující a oslabující – schopné svými účinky způsobit zneschopnění živé síly a tím zamezit či omezit další bojové činnosti protivníka,
- otravné látky k zasažení rostlinstva – látky schopné likvidovat především zelené části rostlin, ničit úrodu kulturních plodin a látky určené ke sterilizaci půdy.

Zatímco dle povahy poškození exponovaného lidského organismu rozlišujeme bojové otravné látky:

- nervově paralytické látky – většinou je jedná o nervové látky, které narušují cholinergní přenos nervového vzruchu cestou reverzibilní inhibice cholinesteráz,
- zpuchýřující otravné látky – v místě kontaktu vyvolávají cytostatické účinky s následnou nekrózou a vazivovou degenerací,
- všeobecně jedovaté látky – narušují buněčné dýchání a oxidativní procesy v buňce,
- dusivé otravné látky - vyvolávají toxický otok plic poškozením membrán plicních alveolů,
- psychicky a fyzicky zneschopňující otravné látky – vyvolávají narušení vyšších nervových funkcí a narušení nervosvalové koordinace,
- dráždivé otravné látky – vyvolávají intenzivní dráždění senzitivních zakončení nervů spojené s intenzivní bolestí.

Dalším důležitým kritériem pro posouzení vhodnosti bojových chemických látek je jejich stálost v polních podmínkách. Pak hovoříme o otravných látkách:

- stálých (trvalé, perzistentní) – které způsobují střednědobé zamoření,
- nestálých (prchavé, neperzistentní) – způsobují jen krátkodobé zamoření.(3)

Přehled nejvýznamnějších skupin BOL

Nervově paralytické látky (NPL)

Nervově paralytické látky patří mezi organické sloučeniny fosforu, vyznačující se velkou toxicitou vůči savcům. Nervově paralytické látky jsou vojensky velmi dobře použitelné, protože jsou jednak vysoce toxické a také mají rychlým nástup účinku. Navíc jejich syntéza není tak zcela složitá a je i relativně levná.

Nervově paralytické látky můžeme rozdělit do dvou velkých skupin obecně označených jako G látky a V látky. Toxicita *G látek* (př. tabun, sarin, soman, cyklosin) je všeobecně vysoká a navíc velikost jejich účinku kolísá v závislosti na bráně vstupu

otravné látky do organismu. Díky jejich vysoké těkavosti jsou nejvíce ohroženy dýchací cesty. Smrtná dávka při zamoření nechráněné kůže se pohybuje mezi 0,7 až 7 mg/kg hmotnosti exponovaného jedince. V látky (př. látka VX) jsou toxičtější než G látky, zvláště při intoxikaci přes kůži. Střední smrtná dávka při zamoření nechráněné kůže se pohybuje kolem 0,07 mg/kg hmotnosti exponovaného jedince.(3)

Zpuchýřující otravné látky

Zpuchýřující otravné látky patří mezi látky se smrtícím účinkem na člověka. Mechanismus jejich účinku je založen na jejich cytotoxicitě, pro kterou je charakteristický především devastující, špatně se hojící efekt na tkáň. Tento druh bojových otravných látek byl hojně používán jako náplň chemické munice hlavně během 1. světové války, ale i později v některých lokálních válečných konfliktech (např. v irácko-iránském válce). Při použití běžných bojových koncentrací mají tyto látky vůči zasažené živé síle smrtící účinek, který se ovšem projeví až po určité době latence, která je přímo závislá na celkové dávce této bojové látky. Charakteristickým účinkem na zasaženou živou sílu je vleklý, zánětlivě nekrotický proces mnohdy doprovázený klinicky závažnými komplikacemi. V místě vstupu zanechávají zpuchýřující otravné látky charakteristické morfologické známky, jako je erytém, otok a puchýře. Mezi nejvýznamnější zástupce zpuchýřujících otravných látek řadíme yperity či lewisit.(3)

Všeobecně jedovaté látky

Mezi všeobecně jedovaté látky nejčastěji řadíme látky, které účinkují jako inhibitory enzymů dýchacího řetězce. U jejich podskupiny tzv. krevních jedů (např. oxid uhelnatý, nitráty, nitrity apod.) je toxický účinek těchto látek zprostředkován zejména prostřednictvím abnormálního hemoglobinu, který ztrácí svou původní funkci při přenosu kyslíku. Další možnost pak představuje přímá inhibice enzymů respiračního řetězce mitochondriálních membrán (kyanidy, sulfidy). Nebezpečí vojenského zneužití tohoto druhu otravných látek je v současné době nízké.(3)

Dusivé otravné látky

Dusivé otravné látky této skupiny vstupují do organismu dýchacími cestami ve formě plynu nebo aerosolu a vyvolávají celková onemocnění organismu, při kterých lze pozorovat nejvíce změn právě v dýchacích orgánech. Nejzávažnějším projevem otravy je toxický otok plic. Co se týče zástupců těchto látek, v 1. světové válce byl z dusivých otravných látek poprvé použit chlor, později také fosgen, difosgen a chlorepikrin. Ve 2. světové válce byl fosgen nejrozšířenější otravnou látkou, kterou vlastnili snad všechny válčící mocnosti. V současné době je fosgen nejčastěji vyráběn pro průmyslové účely.(3)

Psychicky a fyzicky zneschopňující látky

Jak sám název napovídá, jsou tyto látky již v nízkých koncentracích schopny u intoxikovaného jedince vyvolat psychické nebo fyzické zneschopnění, popřípadě obojí. Jsou proto potenciálně brány jako látky využitelné pro vojenské účely a současné dokumenty NATO (STANAG 2463) dokonce berou v potaz možnost použití minimálně jedné takové látky - látky BZ - ve válečných operacích. První skupinu látek *Látky psychicky zneschopňující* neboli *psychotomimetika* (též *fantastika*, *psychedelika*, *psycholytika*, *halucinogeny*) lze definovat jako látky, které bez větší poruchy vědomí vyvolávají u psychicky zdravého jedince změny jak ve sféře emoční, tak ve sféře vnímání. Jejich toxicita je poměrně nízká, při intoxikaci způsobují několikahodinové až několikadenní zneschopnění zasaženého jedince a oproti ostatním skupinám látek nemají smrtící účinek. Psychotomimetika lze rozdělit podle jejich chemické struktury do sedmi skupin – kyselina d-lysergová a její deriváty, fenylethylaminy (meskalin, amfetamin), indolalkylaminy (psilocin, psilocibin), ostatní indolové deriváty, anticholinergika atropin, skopolamin, BZ), arylcyklohexylaminy a různorodá skupina (cannabinol, kokain). Druhá skupina látek *Látky fyzicky zneschopňující* neboli *dysregulátory* účinkují na centrální nervovou soustavu. Vyvolávají zvýšenou únavu někdy až paralýzu, podrážděnost, nervozitu či poruchy pohybové koordinace. Společným znakem pro tyto látky je skutečnost, že prostřednictvím centrální nervové

soustavy, kterou postihují především, více postihují funkce fyzické než mentální. Mezi nejdůležitější zástupce řadíme aziridiny, tremorogenní a lathyrogenní látky.(3)

Dráždivé otravné látky

Dráždivé otravné látky jsou látky spíše oslabující a účelem jejich použití je snížit bojeschopnost protivníka, popřípadě ztížit protivníkovi používání prostředků individuální ochrany. Vyznačují se charakteristickým dráždivým účinkem na oči, kůži a sliznice dýchacího a zažívacího traktu. Pro účinky dráždivých otravných látek je charakteristický rychlý nástup, převaha subjektivních potíží nad objektivními příznaky zasažení a poměrně rychlé vymizení příznaků pokud se přeruší kontaktu zasaženého s látkou. Tento druh otravné látky byl masově používán již za 1. světové války než jej nahradily toxičtější látky zpuchýřující nebo dusivé, nicméně od jejich používání nebylo nikdy upuštěno, spíše se jen změnil taktický cíl použití dráždivých otravných látek – jejich užití může být pouze zastíracím manévrem při použití daleko toxičtější otravné látky nebo má za cíl vyvolat nesnesitelné dráždění dýchacích cest, které znemožní protivníkovi použití ochranné masky. Navíc jsou dnes některé typy dráždivých otravných látek běžně používány v řadě zemí k policejním a výcvikovým účelům. Podle převládajícího charakteru účinku na živý organismus rozlišujeme dráždivé otravné látky: *dráždivé otravné látky slzotvorné (lakrimátory)* a *dráždivé otravné látky dráždící horní cesty dýchací (sternity)*. Tyto látky nejsou zahrnuty do žádného seznamu chemických látek CWC, ale je povinností každého smluvního státu hlásit ty druhy dráždivých látek, které používá k potlačování nepokojů.(3)

1.1.2 Biologické zbraně

Biologické zbraně stejně jako zbraně chemické řadíme mezi zbraně hromadného ničení. Biologické zbraně lze obecně charakterizovat jako zbraňový systém složený z prostředku dopravy na cíl (např. bombardovací letadla, balistické rakety apod.) a vhodné munice (letecké bomby, rozprašovací zařízení), která je plněna vlastními bojovými biologickými agens nebo toxiny. Biologická agens a toxiny jsou v tomto případě stejně jako bojové chemické látky základním prvkem biologické zbraně a tvoří

její hlavní ničivou sílu určenou k vyvolání hromadných infekčních onemocnění či k dosažení vojenské výhody. Úmluva o zákazu vývoje, výroby a hromadění zásob bakteriologických (biologických) a toxinových zbraní a o jejich zničení z roku 1972 definuje biologické zbraně jako:

I – mikrobiologické nebo jiné biologické agens nebo toxiny jakéhokoli původu či způsobu výroby, a to takových druhů a v takovém množství, které nejsou určeny k preventivním, ochranným nebo jiným mírovým účelům,

II – zbraně, zařízení nebo nosiče určené k použití takových agens nebo toxinů k nepřátelským účelům nebo v ozbrojeném konfliktu.

Biologické (bakteriologické) zbraně můžeme rozdělovat podle různých kritérií. Pokud budeme biologické zbraně rozlišovat podle objektu, na který mají působit, hovoříme o biologických zbraních zaměřených proti:

- lidem,
- hospodářským zvířatům,
- rostlinám.

Z hlediska převládajícího účinku rozlišujeme biologické zbraně:

- letální (usmrcující),
- neletální (zneschopňující).

S ohledem na cíl biologického napadnutí a na způsob jejich použití můžeme rozlišit biologické zbraně:

- taktické – určené na použití v útočných i obranných operacích, v situacích s malou dynamickou bojových akcí,
- operační – určené především k užití proti komunikačním, dopravním a jiným infrastrukturám nepřítele,
- strategické – určené proti průmyslovým, logistickým a administrativním cílům či proti místům s velkou hustotou obyvatelstva. (4)

Biologické zbraně mají v porovnání s ostatními zbraněmi hromadného ničení ale i konvenčními zbraněmi několik relativních výhod jako je cena, technologická obtížnost či dostupnost surovin a zařízení, ale právě i s těmito stránkami biologických zbraní je spojena řada nevýhod, v důsledku kterých je jejich význam a použití značně omezeno. Ve skutečnosti je výroba dostatečného množství biologických agens v takové formě, aby se dala použít pro účelné vedení biologické války, ale i vývoj efektivně fungující munice a nosných systémů nejspíše v silách jen ekonomicky a technologicky vyspělých států. Za skutečné výhody biologických zbraní tak můžeme považovat jejich rozmanitost, protože každé biologické agens nebo toxin má svůj specifický účinek, anebo skutečnost, že při jejich použití proti lidské síle nejsou poškozeny materiální hodnoty. Biologické zbraně dokáží stejně jako ostatní druhy zbraní zapříčinit úmrtí, avšak daleko častěji se využívají především jako prostředek k zneschopnění a oslabení protivníka nebo jako prostředek psychologického nátlaku.(4)

Bojové biologické agens

Vlastní biologické agens jsou hlavní účinnou složkou biologických zbraní. Jedná se o patogenní a jiné organismy, které jsou schopné vyvolat onemocnění u lidí, zvířat nebo rostlin, přičemž se uplatňuje jedna z jejich základních vlastností, schopnost množit se v napadeném organismu.

Oficiální definice bojových bakteriologických (biologických) agens dle OSN zní následovně: Bojové biologické agens jsou živé organismy - jakékoliv povahy – nebo z nich odvozený infekční materiál, který je určen pro vyvolání nemoci či usmrcení osob, zvířat nebo rostlin, jejichž účinek závisí na schopnosti rozmnožit se v napadených osobách, zvířatech nebo rostlinách.(2)

Biologická agens jsou produkována ve dvou formách. Buď ve formě kapalné, nebo ve formě suchého prášku. Pro většinu agens je jednodušší připravit tekutou formu, ale ve formě suchého prášku je lze déle skladovat a efektivněji rozptýlit na cíl.(5)

Při posuzování vhodnosti použití konkrétních biologických agens jako bojových látek je potřeba posuzovat je z několika hledisek. Záleží na cílovém organismu, bráně

vstupu infekce, nakažlivosti infekčních chorob, druhu nákazy, infekční dávce, infektivitě, morbiditě, inkubační době či biologických vlastnostech.

Při vstupu do nakaženého organismu vyvolávají biologické agens infekční onemocnění, která mohou být přenosné z člověka na člověka neboli kontagiózní nebo nepřenosné, nekontagiózní. Míru nakažlivosti biologického agens pak můžeme číselně vyjádřit dvěma způsoby. Jednak pomocí tzv. indexu kontagiozity, který představuje podíl počtu infikovaných jedinců k celkovému počtu osob, které buď byly se styku s nakaženou osobou, anebo jejími exkrementy, a vyjadřuje se procentuálně. Nebo pomocí dalšího ukazatele kontagiozity tzv. reprodukčního faktoru epidemie (faktor R_0), který udává průměrný počet vnímavých osob, které se při epidemii nakazily od jednoho postiženého.(4)

Kontagiózní onemocnění se může z člověka na člověka přenášet několika druhy nákaz:

- kontaktní nákazy – postihující především povrchové struktury těla jako kůži, sliznice apod. a přenášejí se přímým nebo nepřímým stykem. Mezi kontaktní nákazy nejčastěji řadíme pohlavně přenosné choroby či dermatomykózy, které pro vedení biologické války nemají takový význam,

- elementární nákazy – jsou charakteristické tím, že infekční agens vstupuje do těla ústy, nejčastěji s potravou či vodou, rozmnožuje se v trávicím traktu a zpravidla se vylučuje stolicí. Pro účely biologického útoku bychom mezi původce šíření elementárních nákaz ve vnímavější populaci mohli zařadit např. břišní tyfus nebo cholera,

- transmisivní nákazy – se z člověka na člověka šíří prostřednictvím vhodných vektorů, nejčastěji to bývají specifické druhy členovců (vši, klíšťata apod.). Podmínkou šíření ovšem je dostatečně vysoká koncentrace původce onemocnění v krvi nebo přítomnost vhodného vektoru,

- vzdušné (respirační) nákazy – se až na výjimky vyznačují tím, že infekční agens proniká do dýchacích cest, kde se i rozmnožuje a z těla je vylučován pomocí sekretů dýchacích cest. Ovšem ne všechna infekční onemocnění, způsobená průnikem biologických agens do dýchacích cest, musí být přenosná z člověka na člověka.

Příkladem můžeme uvést původce antraxu, Q horečky, brucelózy či tularémie, které jsou infekční ve formě aerosolu, po průniku do dýchacích cest vyvolávají onemocnění, které je ale nekontagiózní. Naopak inhalace aerosolu obsahujícího např. bakterie moru nebo pravých neštovic vyvolává u napadeného kontagiózní onemocnění přenosné z člověka na člověka.

- nozokomiální nákazy – hovoříme o nich v souvislosti s hospitalizací pacientů v nemocničním zařízení, jejich vznik je spojený s diagnostickými nebo terapeutickými výkony, které jsou zde běžně prováděny (injekce, transfúze, operace apod.). Z nálezů, které by připadaly v úvahu jako důsledek biologické války, by se jako speciální nozokomiální nákazy mohly brát např. některé hemoragické horečky jako Marburg či Ebola, přičemž by v těchto případech byl ohrožen především zdravotnický personál, který by byl s nakaženými ve styku.(4)

Vyvolání onemocnění u napadeného organismu pak závisí na několika faktorech. Na druhu mikroorganismu, jeho virulenci, bráně vstupu infekce, imunitě hostitele a na tzv. infekční dávce. Infekční dávka je taková účinná dávka biologických agens, která po podání vhodnou branou vstupu vyvolá onemocnění u 50% exponovaných jedinců. S infekční dávkou přímo souvisí i pojem infektivita. V zásadě platí, že čím je při dané bráně vstupu nižší infekční dávka nějakého biologického agens, tím je vyšší jeho infektivita. Pak podle tohoto pravidla můžeme rozlišovat biologické agens s vysokou, střední a nízkou infektivitou. Při výběru vhodného biologického agens pro vedení biologické války je tedy žádoucí, aby při zvolené bráně vstupu infekce měly uvažované biologické agens infektivitu co nejvyšší, jako tomu je např. u bakterií *Brucella melitensis* nebo *Francisella tularensis*.

Působení a účinek biologických agens mohou být ovlivněny také jejich branou vstupu, tedy místem kudy se dostanou do organismu. Pro jejich použití v biologické válce má brána vstupu infekce rozhodující úlohu. Brána vstupu infekce předurčuje způsob, jakým budou biologické agens použity, rozptýleny.

Biologická agens jsou rozšiřována třemi způsoby:

- kontaminací potravinových řetězců či vodních zdrojů, kdy se oběť nakazí požitím infikované potraviny nebo vody,
- vypuštěním infikovaných vektorů (komárů, blech nebo klíšťat), které následně při sání krve nakazí svou oběť,
- vytvořením aerosolového mraku, který je pak inhalován nebo kontaminuje povrchy či v případě rostlin je infikuje přímo.(5)

Při výběru biologických agens pro vedení biologické války je zapotřebí posuzovat i hlediska jako jsou cílové orgány, inkubační doba nebo morbidita. Co se týče cílových organismů infekce, v zásadě platí, že biologické agens vyvolávající onemocnění jen u lidí mohou být použitelné jen jako biologické zbraně proti lidem. Naproti tomu biologické agens, které vyvolávají zootické onemocnění postihující lidi i zvířata, mohou být teoreticky použity i proti lidem i proti hospodářským zvířatům. Zatímco třetí druh biologických agens, která jsou určena k použití proti hospodářským rostlinám, v zásadě nevyvolávají onemocnění u lidí ani zvířat. Výjimkou mohou snad být jen onemocnění způsobená některými plísněmi vyvolávající nekrotické změny.(4)

Samotné rozvinutí onemocnění mezi napadenými cílovými organismy je u biologických agens velmi ovlivněno inkubační dobou konkrétní infekce. Inkubační dobou se rozumí časový interval mezi vstupem biologického agens do organismu a objevením se prvních příznaků onemocnění. Takže minimální inkubační doba určí, kdy nejdříve po vniknutí agens do organismu můžeme očekávat první příznaky.(4) Délku inkubační doby můžeme do jisté míry ovlivnit dávkou biologických agens i branou vstupu. Po uplynutí inkubační doby a se v napadeném organismu rozvíjí infekce, která buď je, anebo není doprovázena klinickým projevem onemocnění. Při výběru vhodných biologických agens pro použití v biologické zbrani se jako méně využitelné zdají infekce bez klinických příznaků, jelikož tolik neoslabí bojeschopnou sílu protivníka. Naopak jako nejvhodnější se jeví biologické agens, které dokážou vyvolat onemocnění s co s nejvyšším podílem klinicky zjevných onemocnění u napadených osob.(4)

Nejdůležitější kritéria, která mají splňovat biologické agens určené pro bojová nasazení, definoval již koncem 40. let 19. století americký mikrobiolog Theodor Rosebury. Tato kritéria jsou obsažena v tabulce 1.

Tab. 1 Požadované vlastnosti biologických agens dle T. Roseburyho)

Vysoká infektivita (tj. nízká dávka)
Vyvolání vysoké morbidity se zneschopňujícím účinkem u zasažených osob nebo vysoké letality
Musí existovat způsob hromadné výroby
Musí být dostatečně stabilní při skladování a diseminaci
Mají vyvolávat onemocnění při vdechnutí aerosolu
Musí vyvolávat kontagiózní onemocnění dále přenosné z člověka na člověka
Mají vyvolávat onemocnění bez možnosti účinné profylaxe
Léčba vyvolaných onemocnění by měla být neefektivní a náročná
Možnosti detekce útoku a učinění protiopatření by měla být ztížena detekcí biologického agens
Použití agens by nemělo ohrozit vlastní vojska

Zdroj: KLEMENT, C, MEZENCEV, R a kolektiv; *Biologické zbrane.*

Ovšem s ohledem na vývoj vojenské mikrobiologie byla tato kritéria v 60. letech 19. století přehodnocena a požadované vlastnosti biologických agens byly rozděleny do dvou skupin, a to na vlastnosti nevyhnutelné a výhodné, které jsou uvedeny v tabulce 2.

Tab. 2 Nevyhnutelné a výhodné vlastnosti biologických agens

Nevyhnutelné	Výhodné
Musí vyvolávat požadovaný efekt	Měla by existovat možnost ochrany vlastních sil.
Musí existovat možnost jejich hromadné výroby	Detekce agens a ochrana proti nim by měla být pro nepřítele náročná.
Musí existovat efektivní způsob jejich diseminace.	Měli by mít krátkou a předvídatelnou inkubační dobu.
Musí být přiměřeně stabilní pro diseminace.	Stálost agens v terénu by měla být krátká a předvídatelná, pokud má být terén obsazen vlastními silami.
	Měli by napadat více jak jeden cíl (lidi, zvířata) přes více jak jednu bránu vstupu infekce, měli by být diseminovatelné více způsoby a měli by vyvolávat požadovaný psychologický účinek na nepřítele.

Zdroj: KLEMENT, C, MEZENECV, R a kolektiv; *Biologické zbrane.*

Rozdělení biologický agens podle jejich biologických vlastností

Viry

Viry jsou mikroorganismy o velikosti 0,02-0,2 μm . Vyznačují se především tím, že obsahují jen jeden druh nukleové kyseliny, že nemají vlastní energetický metabolismus a reprodukují se tzv. přísně intracelulárně paraziticky, kdy napadené buňky posléze umírají. Podle Baltimoreovy klasifikace lze viry rozdělit do sedmi tříd (třídy I – VII) podle genetického materiálu, který je obsažen ve virových částicích. A ačkoli bylo na vývoj efektivních biologických zbraní použito mnoho druhů virů, vojensky nejvýznamnější viry jsou zařazeny především do třídy I (dsDNA viry, např. virus variola major), do třídy IV (ssRNA(+)) viry, např. virus žluté zimnice) a do třídy V (ssRNA (-)) viry, např. virus Marburg).(4) Co se týká léčby, jsou virová onemocnění

většinou těžko léčitelná antibiotiky a existuje jen málo účinných antivirových prostředků.(2)

Baktérie

Bakterie jsou jednobuněčné prokaryotické organismy různého tvaru a velikosti, schopné vlastní reprodukce. Bakterie obsahují oba druhy nukleových kyselin, ale neobsahují membránové struktury jako plastidy a mitochondrie. Samotné jádro bakterií nemá jaderný obal a je tvořeno jen jednou dvouvláknovou kruhovou molekulou DNA. Rychlost růstu bakterií pak závisí na druhu bakterie, teplotě i přístupu kyslíku. Za nepříznivých podmínek jsou totiž některé bakterie schopny vytvářet tzv. spory. Ve formě spor jsou více rezistentní např. proti chladu, horku, suchu, ale i proti chemickým látkám či záření, a mohou tak přežít dlouhá období. Při návratu do příznivých podmínek pak spora klíčí a bakterie vstupuje do normální růstové fáze.

Bakterie může na organismus působit dvěma způsoby – buď přímým napadnutím tkání, anebo produkcí toxinů. Ve zvláštních případech kombinací obou mechanismů, jako např. u bakterie způsobující úplavici.

Většina nemocí vyvolaná bakteriemi je léčitelná antibiotiky.

Mezi bakterie jsou zařazovány i mykoplazmata, rickettsie a chlamýdie, které mají v určitých směrech unikátní vlastnosti.

Mykoplazmata jsou nejmenší známé mikroorganismy (průměr 0,15-0,3 μm) se schopností samostatně žít a reprodukovat se. Jako vojensky významného zástupce můžeme označit např. *Mycoplasma mycoides*, která způsobuje infekci u hovězího dobytka.

Rickettsie jsou výhradně intracelulárně parazitující velmi malé gram-negativní nepohyblivé bakterie o průměru cca 0,25 μm , ve tvaru tyčinek nebo koků, které nejsou schopny se rozmnožovat mimo hostitelskou buňku. Rickettsie jsou přenášeny většinou hmyzem. Vyvolané nákazy pak mají horečnatý charakter, doprovázený kožními vyrážkami. Rickettsie jsou stejně jako bakterie citlivé k antibiotikům. Mezi vojensky významná rickettsie můžeme zařadit *Rickettsia prowazekii*, původce skvrnitého tyfu.

Chlamydie jsou výhradně intracelulární parazitující gram-negativní bakterie sférického tvaru o průměru 0,3-1 μm . Od ostatních se odlišují svým specifickým vývojovým cyklem, ale i faktem, že si chlamydie nedokáží samy syntetizovat vlastní energeticky bohaté sloučeniny a jejich aktivita je nízká. Z vojenského hlediska můžeme jmenovat např. zástupce *Chlamydia psitaci*, původce psittakózy.(4)

Houby (Fungi)

Houby jsou nepohyblivé jednobuněčné nebo i mnohobuněčné eukaryotické organismy, jejichž buněčná stěna obsahuje chitin. Stejně jako bakterie mají schopnost vytvářet spory, jsou odolné vůči slunečnímu záření i obvyklým desinfekčním prostředkům. Mezi mikroskopické houby, tzv. mikromyceta, jsou zařazovány plísně (tvořené navzájem propletenými houbovými vlákny), kvasinky (skládající se z jednotlivých buněk) a dimorfní houby (které jsou schopné žít ve vláknité formě i ve formě kvasinek, přičemž paraziticky se projevuje forma kvasinková). Mezi vojensky významné mikroskopické houby patří některé patogeny lidí (např. *Histoplasma capsulatum*) nebo i malá skupina patogenů kulturních rostlin.

Plísně mohou na organismus působit dvěma způsoby – buď se množí přímo v napadených tkáních, anebo jsou schopny produkovat vysoce toxické toxiny (např. alfatoxin), které pak mohou být zneužity k výrobě biologických i chemických zbraní (např. toxigenní druhy rodu *Fusarium*). (4)

Prvoci (Protozoa)

Prvoci jsou jednobuněčné eukaryotické organismy s jedním nebo více jádry, které jsou charakteristické různými orgány pohybu na povrchu těla (bičíky, cilie apod.). Patogenní prvoky, kteří vyvolávají onemocnění označované jako protozoonózy, zařazujeme do čtyř tříd: bičíkovci (např. trypanozómy), kořenonožce (např. duhy *Naegléria*), výtrusovce (např. plazmódia vyvolávající malárii) a nálevníky (např. *Balantidium coli*). Hlavně díky svému složitému vývojovému cyklu i obtížnosti jejich hromadné výroby se protozoa příliš nehodí pro vedení biologické války. Výjimkou by

mohla být *Naegleria fowleri*, původce amébovitě meningoencefalitidy, která patřila mezi zvažovaná protozoa pro biologické zbraně.(4)

Na léčbu plísňových onemocnění (mykóz) se používají antimikrobiální prostředky.

Priony

Priony jsou řazeny mezi biologické agens, ačkoli to nejsou organismy, ale proteinové částice. Prion, též infekční prionová bílkovina, je infekční činitel zodpovědný za vznik přenosné spongiformní encefalopatie TSE u lidí i zvířat. Patologická forma se do organismu může dostat z jiného již nakaženého jedince, např. přes potravu. Jejím hromaděním v organismu se začnou poškozovat buňky a díky tomu je podstatou rozvoje i neurodegenerativních onemocnění.(4)

Geneticky modifikované organismy

Současná pokročilá technologie a rychle se zvyšující úroveň znalostí buněk a jejich genomů umožňuje ovlivňovat různé komplexy procesů v živých buňkách, jako je např. přenos vlastností od jednoho organismu k jinému. Výzkum v oblasti genetického inženýrství pro možné využití biologických zbraní se zaměřuje na modifikace biologických původců onemocnění s cílem pozměnit jejich vlastnosti z hlediska zvýšení patogenity, odolnosti proti vnějším vlivům (teplota, ultrafialové záření), znesnadnění jejich detekce a identifikace, a tím zkomplikování diagnózy a následného léčení, zjednodušení jejich výroby a prodloužení doby skladování.(2)

1.1.3 Toxiny

Toxin (jed) můžeme definovat jako chemickou látku biologického původu, která je schopna poškodit jiný živý organismus, tím že ovlivní biomechanismu jeho fyziologických funkcí. Toxiny jsou v přírodě využívány jako velmi rozšířený způsob pasivního či aktivního boje živočišných druhů o přežití. Většina toxinů slouží živým organismům jako přirozená ochrana před nepřáteli nebo jako nástroj k ulovení a usmrcení kořisti. Některé toxiny však představují nebezpečí i pro člověka. Nejenže na

světě dochází každoročně k mnoha úmrtím v důsledku intoxikace rostlinnými, bakteriálními, houbovými či živočišnými jedy, toxiny mohou být použity, stejně jako bojové chemické látky či bojová biologická agens, k vojenským nebo teroristickým účelům.(3)

Spektrum toxinů je neobyčejně široké a zahrnuje velký počet látek s rozmanitou chemickou strukturou a různými biologickými účinky. Nejčastěji se jedná o pevné látky, z nichž jsou některé dobře rozpustné ve vodě, jiné v organických rozpouštědlech. Nejčastěji se jednotlivé toxiny rozlišují podle:

- chemického složení – které je velice pestré a zahrnuje celou řadu struktur, jako jsou dusíkaté sloučeniny typu rostlinných či živočišných alkaloidů, polyaminy, steroidy, terpeny, peptidy apod.,
- biologického zdroje – na toxiny rostlinné, živočišné, bakteriální, na toxiny řas a sinic, plísní, hub apod. Nejrozsáhlejší je skupina živočišných toxinů, která se dále dělí podle živočišného druhu, který je jejich původcem,
- mechanismu toxického účinku – zahrnující velkou škálu interakcí těchto látek s různými biomakromolekulami a buněčnými strukturami, které narušují, např. jsou to toxiny fungující jako inhibitory enzymů, inhibitory či aktivátory iontových kanálů, inhibitory mikrotubulů, blokátory replikace DNA apod. V mnoha případech ještě není mechanismus toxického účinku ani znám nebo je dosud prozkoumán jen nedostatečně,
- selektivního působení na jednotlivé orgány – které nemusí být nutně zaměřeno jen na jeden cílový orgán, rozlišujeme toxiny hepatotoxické, neurotoxické, hemotoxické apod.

Ačkoli se tyto látky vyznačují mimořádnou toxicitou, zbraně na bázi toxinů nikdy nedosáhly takového rozšíření jako zbraně na bázi klasických otravných látek, a to zejména proto, že bylo velice obtížné získat je v dostatečném množství. Také jejich použití ve zbraňových systémech bylo zprvu problematické. Teprve v posledních letech za použití nových metod organické chemie a s rozvojem molekulární genetiky či genového inženýrství je možné získávat jich dostatečná množství.(3)

Vzhledem k tomu, že existuje široká řada toxinů odlišujících se od sebe variabilitou chemické struktury či biologickým účinkem, a vzhledem k dalšímu faktu, že přetrvává

nedostatek podstatných informací o těchto látkách i zkreslené představy o jejich biologickém účinku, dělá z těchto látek téměř ideální zbraň bioterorismu.

Již samotné zařazení toxinů jako takových je rozporuplné. Toxiny jsou chemické látky, díky jejichž složení bychom je mohli přiřadit ke skupině bojových otravných látek a řadilo by je to mezi chemické zbraně (CWA), ale skutečnost, že jsou produkovány živými organismy, je stejně tak dobře může zařadit mezi zbraně biologické (BTWA). I před nejednoznačné zařazení toxinů do jedné ze skupin, splňují toxiny podle mezinárodně právních dokumentů všechny základní znaky definice chemických zbraní a vztahuje se tedy na ně Ženevský protokol (1925) a Úmluva o zákazu chemických zbraní (1993), stejně jako Úmluva o zákazu biologických a toxinových zbraní (1972).(3)

V současné době se za vojensky či teroristicky zneužitelné toxiny považuje asi 19 látek, zařazených do následujících kategorií:

- rostlinné toxické proteiny – ricin, abrin, modeccin, viscumin, volkensin;
- bakteriální toxiny – botulotoxin, cholera toxin, shigatoxin, toxiny *Clostridium perfringens* a toxiny *Staphylococcus aureus*;
- živočišné toxiny – bungarotoxin, ciguatoxin, conotoxin, saxitoxin, tetrodotoxin;
- toxiny sinic – anatoxin, microcystin;
- toxiny hub (mykotoxiny) – alfatoxin, trichotheceny.

Čtyři z těchto toxinů – ricin, saxitoxin, tetrodotoxin a jeden z trichothecenových toxinů T2-toxin – již byly v minulosti použity k výrobě experimentálních toxinových zbraní. Pozornost může být soustředěna především na saxitoxin a ricin, toxiny, které byly díky svému plnění do munice zařazené i do seznamů CWC.

Ovšem k většímu rozšíření toxinových zbraní nedošlo.

1.2 Historie používání chemických a biologických zbraní

1.2.1 Historie používání chemických zbraní

Využití chemických látek jako prostředku k boji s nepřítelem vůbec není jen záležitostí současné vyspělé doby. Historie použití chemických látek proti člověku se

může začít datovat již od období antiky, ať už se tehdy jednalo o používání různých zápalných olejů či pryskyřic nebo toxických dýmů.

Do podoby, jaké je známe dnes, došly především díky 2. polovině 19. století, kdy se díky rozvoji všech odvětví průmyslu, i průmyslu chemického, objevila technologie pro hromadnou výrobu bojových chemických látek. V tomto období byly prozkoumány řady toxických sloučenin a jejich vlastností, jen aby se určila vhodnost jejich použití jako bojové chemické látky. Uvádí se, že ve 20. století bylo již použito nebo skladováno asi 70 různých druhů těchto vojensky vhodných chemických látek.

Za zásadní zlom v použití moderních chemických zbraní lze považovat 1. světovou válku. Zejména pak datum 22. dubna 1915, kdy došlo k prvnímu masovému použití chlóru německou armádou proti Francouzům u belgického města Ypres. Uvádí se, že v důsledku intoxikace bylo usmrceno až 6000 osob. Po tomto útoku pak bylo v polních podmínkách masově vyzkoušeno i mnoho jiných bojových chemických látek. Vedle chlóru byly nasazeny i takové látky jako fosgen, difosgen, kyanovodík či yperit. Statistiky uvádějí, že do konce 1. světové války bylo použito 124 000 tun bojových chemických látek (především pak Německem 52 400 tun), z toho bylo 90% látek dusivých a zbytek látky dráždivé nebo se zpuchýřujícím účinkem. Nejpoužívanější bojovou látkou 1. světové války se stal fosgen, připadá na něj celkem 80% z celkového počtu obětí chemické války z let 1914 – 1915.(6)

V meziválečném období se události v oblasti vývoje chemických zbraní ubíraly dvěma směry. Jednak se intenzivně vyhodnocovaly zkušenosti z použití chemických látek během 1. světové války a zároveň také pokračovaly teoretické i praktické laboratorní výzkumy nových bojových chemických látek. Zvláště pak 30. léta 20. století jsou dalším zlomem v historii používání chemických zbraní. V roce 1935 byly při výzkumu nových insekticidů v koncernu I. G. Farben jejich chemikem G. Schraderem popsány významné toxické účinky u N,N-dimethylamidofosorylfluoridu. Tímto objevem pak byla zahájena syntéza velké řady jedovatých organofosfátových sloučenin. Dne 23. 12. 1936 tak byl poprvé dvojicí Lang a Krügerová připraven jeden ze zástupců vysoce toxických nervově paralytických látek, tabun. Později ve 40. letech po něm následoval sarin a jeho ještě toxičtější pinakolylový analog, soman.(6) Zmíněná 30. léta

nebyla jen ve znamení vývoje nových bojových chemických látek, ale také ve znamení šíření chemických zbraní jako takových. Uvádí se, že v roce 1938 bylo identifikováno 13 států, které vlastnily kapacity pro útočné vedení chemické války. Svého chemického arzenálu využívali především Španělé, Francouzi, Italové nebo Japonci.(2)

Období 2. světové války je ale z hlediska výroby a používání chemických zbraní velice neobvyklé. Ačkoliv došlo v jejím průběhu k nahromadění velkého množství bojových chemických látek – pro představu USA vyrobily téměř 146 000 tun BCHL, SSSR více než 120 000 tun a Německo 78 000 tun – nebyly chemické zbraně až na výjimky (např. Japonska proti Číně nebo fašistické Itálie v Habeši) použity.(2)

Nutno ale podotknout, že i v období 2. světové války pokračoval, zejména v Německu, intenzivní vývoj a výroba dalších toxických látek, např. nechvalně známé látky s označením Cyklon B (kyanomravenčan ethylnatý), používané především k masivnímu vyvražďování Židů v koncentračních táborech.

Dalším významným mezníkem v historii chemických zbraní byla až 50. léta 20. století. Právě v těchto letech byla objevena nová skupina nervově paralytických látek, nazvaných jako V-látky, z nichž byla vytipována jako vojensky nejvhodnější sloučenina s označením VX.

Ovšem v poválečných letech se pozornost celosvětově více zaměřila na jiný druh zbraní hromadného ničení, na zbraně jaderné. Většina států (především států západní Evropy) od použití chemických zbraní upustila, jiné státy si kapacity pro vedení chemické války ponechaly. Je uváděno, že počátkem 60. let se počet vlastníků chemických zbraní údajně snížil na pět až šest států.(2)

Používání a šíření chemických zbraní však pokračovalo i v období po 2. světové válce. V průběhu občanské války v Jemenu (1962 – 1970) byl egyptskými vojsky použit yperit, chemické zbraně byly použity i v iránsko–iráckém konfliktu či ve válce v Perském zálivu, dráždivá látka typu CS byla použita i čečenskými povstalci v 90. letech 20. století. Až 15 různých druhů chemických látek, především herbicidů a defoliantů, použili Američané ve válce ve Vietnamu (1961 – 1971).

Je uváděno, že v roce 1983 vlastnilo chemické zbraně 13 států, v roce 1985 15 států a koncem 80. let asi 20 států světa buď vlastnilo chemické zbraně, anebo mělo kapacitu pro jejich výrobu.

V dubnu roku 1997 vstoupila v platnost CWC. Přesto nadále existují nejen značné zásoby chemických zbraní, ale i objektů pro jejich výrobu. Spolu s faktem, že zrovna státy, kterých se šíření chemických zbraní týká především, do současné doby nejsou smluvními státy CWC, musíme mít na paměti, že hrozba použití chemických zbraní stále trvá a veškerá opatření proti zneužití chemických zbraní jsou potřebná.

Některé státy se přiznaly k vlastnictví chemických zbraní, jedenáct států současné nebo minulé kapacity pro výrobu chemických zbraní, devět zemí deklarovalo staré chemické zbraně a tři země ponechané chemické zbraně na svém území.(2)

1.2.2 Historie používání bakteriologických (biologických) zbraní

Historie používání biologických zbraní stejně jako těch chemických sahá až do dávných dob a jejich prvopočátek lze jen těžko vysledovat. Jako účinná biologická zbraň své doby byla hojně využívána těla mrtvých zvířat nebo osob, především ta nakažená morovou infekcí, která pak byla katapultována do obležených měst či vhazována přímo do studní, čímž kontaminovala zásobu pitné a u postižených vyvolala poškození zdraví všeho typu.

Rozvoj mikrobiologie spolu s pozorováním historických záznamů o účincích některých nálezů a jejich následcích, daly vzniknout myšlence zabývat se bližším výzkumem známých a objevem nových původců různých infekčních onemocnění použitelných pro vojenské účely.

Co se týče moderní historie používání biologických zbraní, uvádí se, že na rozdíl od chemických zbraní nebyly biologické zbraně během 1. světové války použity v masovém měřítku a na bojištích nebyly dokonce použity vůbec.(4) Uvádí to i zpráva Komise národů z roku 1924 podepsaná zástupci Velké Británie, Francie, Itálie.(2)

Výjimkou mohou snad být jen ojedinělé případy, které uvádějí, že se během 1. světové války Německu podařilo infikovat velký počet koní, mul, mezků a dobytka antraxem a vozňivkou.

Když došlo po 1. světové válce k hodnocení efektivnosti chemických a biologických zbraní, vypadalo to, že biologické zbraně na rozdíl od chemických nepředstavují takové riziko. Přesto byly na návrh Polska zahrnuty do ustanovení Ženevského protokolu O Zákazu vojenského použití dusivých, otravných a jiných plynů a bakteriologických metod vedení války, podepsaného 17. června 1925.(4)

Zlomová se ve vývoji bojových biologických agens stala 20. a 30. léta 20. století. V zemích jako Velká Británie, USA, Francie, Kanada, SSSR a Japonsko zavládly, možná jen uměle vyvolané, obavy z válečného použití biologických látek Německem. Každá ze zemí tedy začala rozvíjet svůj vlastní biologický program za účelem výzkumu a vývoje svých vlastních bojových biologických pro případný odvetný útok.

Intenzivní vývoj započala Velká Británie, a to především z obavy, že by k přepravě biologických zbraní na Londýn mohlo být využito dalekonosné střely V-1. Již v roce 1942 testovali antrax na ovcích a použili první západní bomby plněné právě antraxem. A ačkoli v této době například Spojené státy nebo Francie teprve se svým výzkumem biologických zbraní začaly, faktem zůstává, že před koncem 2. světové války státy jako Velká Británie, Kanada i USA již vlastními bojovými biologickými agens disponovaly. Zejména se jednalo o zásoby antraxu a botulotoxinu.

Pozadu ale nezůstával ani Sovětský svaz, který ve 20. letech začal vyvíjet biologické zbraně na bázi bakterií tyfu a již ve 30. letech měl k dispozici kapalnou formu tyfu, vhodnou pro rozprašování jako aerosol. Sovětští vědci ale experimentovali i s Q-horečkou a vozhrivkou. Některé zdroje uvádějí, že ke konci 2. světové války měl SSSR ve vlastnictví i antrax, mor či cholera.(2)

Zvláštní kapitolou těchto válečných let je Japonsko. Japonsko nepřistoupilo k Ženevskému protokolu a ve 30. letech zahájilo rozsáhlý program vývoje biologických zbraní. Postupně vystavělo několik biologických laboratoří a všechny z těchto vytvořených kapacit umožňovaly výzkum, vývoj i výrobu biologických zbraní. Kromě bakterií antraxu byli schopni vyrábět původce moru, cholery, břišního tyfu či paratyfu. Zároveň se japonské specialisté zaměřili na způsob přenosu nález. Vyvinuli dělostřelecké granáty či letecké pumy a dokonce vypracovali metodu hromadného

pěstování blech jako přenašečů infekce, především moru. V rámci japonského programu byla provedena i řada pokusů na lidech, většinou válečných zajatcích.(2)

Japonsko provedlo i první polní test biologické zbraně, když v roce 1939 v boji proti sovětsko-mongolským jednotkám na řece Chalcin-Gol kontaminovalo vodu z řeky bakteriemi salmonely a tyfu. V této válce Japonci také použili proti sovětským pozicím téměř 2 000 kusů bakteriologických dělostřeleckých granátů, díky nimž se v oblasti rozvinula epidemie moru a cholery. Později dokonce zkonstruovali speciální jednoúčelovou tříštivou pumu, známou jako puma HA, pro rozptýlení spor antraxu.(2)

Je potřeba podotknout, že i když většina států vynaložila nemalé finanční prostředky a úsilí na vývoj a výrobu biologických zbraní, nebyly až na podobné ojedinělé případy během 2. světové války biologické zbraně použity ve větším měřítku.

Po skončení 2. světové války vývoj biologických zbraní pokračoval, jen se více zaměřil na zdokonalení zbraňového systému. V poválečných letech byly biologické zbraně považovány především za strategický zbraňový systém, který by mohl být využit jako alternativa nebo jako doplnění jaderných zbraní. Pozdější výzkumy se tedy spíše zaměřily na vývoj taktických zbraňových systémů.(2)

Zvláště významná se z pohledu na historii biologických zbraní jeví 50. léta 20. století. V průběhu těchto let některé země jako například Velká Británie svůj výzkum biologických zbraní ukončila, zatímco řada jiných států, především USA, SSSR, Irák či Jihoafrická republika, realizovaly rozsáhlé programy vývoje a výroby biologických zbraní.

Americký biologický program zpočátku pokračoval v hodnocení látek, které se jevíly jako vhodné již při výzkumu během 2. světové války, jednalo se zejména o antrax, botulotoxin, brucelózu či tularémii. Avšak v 50. letech byly ve Spojených státech vystavěny ještě další kapacity pro výrobu bojových biologických agens a v období studené války USA rozšířili svůj seznam bojových biologických agens například o mor, horečku Dengue či lidskou vozňivku. Laboratorní výzkum byl postupně doplňován i o praktické pokusy. V zimě 1948 provedly USA ještě s Velkou Británií 20 společných testů v Karibské oblasti, kdy zkoumaly účinky po použití brucelózy, tularémie a antraxu. V letech 1952 – 1955 byla uskutečněna série čtyř tajných testů na

brucelózu, tularemii a mor. A v letech 1963-1969 probíhaly pokusy s Q-horečkou a tularemii na atolu v jižním Pacifiku, které jsou doposud zahaleny tajemstvím.(5) Současně se také výzkum zaměřil na způsob přenosu a šíření těchto biologických agens. Byly zkoumány možnosti přenosu virus pomocí hmyzu a v 60. letech dokonce již byly připraveny použitelné suché bojové agens.(2) Ačkoli bylo dosaženo mnoha výsledků, začala se v pozdějších letech na přelomu 60. a 70. let situace měnit. Do popředí zájmu se stále více dostávaly jaderné zbraně a vývoj zbraní biologických začal pomalu ochabovat. Spojené státy oficiálně ukončily svůj biologický zbraňový program v roce 1969, ovšem obranný biologický program pokračoval i nadále.(5) Zlomovým rokem pro vývoj biologických zbraní se měl stát rok 1972, kdy byla podepsána Úmluva o zákazu biologických a toxinových zbraní. V období května 1971 až února 1973 Spojené státy postupně ničily své zásoby biologických zbraní.

Rozsáhlý program biologických zbraní realizoval v průběhu 50. a 60. let i Sovětský svaz. Celý začátek sovětského programu byl postaven na vyhodnocování informací z japonského válečného výzkumu a materiálů o německých technologiích ukořistěných ke konci 2. světové války.(2) Ovšem během těchto poválečných let si SSSR dokázal vybudovat rozsáhlou síť výzkumných laboratoří, ve kterých se mohl naplno věnovat vlastnímu ofenzivním biologickému programu. Podle některých tajných zpráv dokázali sovětské odborníci v rámci svého pokročilého biologického programu vyrábět antrax, botulotoxin, tularemii, mor, cholera a několik dalších toxinů. Na rozdíl od amerického biologického programu, se ale ten sovětský zaměřoval především na zbraně, proti kterým prakticky neexistovala účinná ochrana.(5) V rámci svého biologického programu se zaměřili především na vývoj biologických zbraní na bázi uměle modifikovaných mikroorganismů vyskytujících se v přírodě.(5) Největšího úspěchu dosáhli v 80. letech 20. Století při vývoji tzv. supermoru. Moru, který mohl být léčen jen speciální protilátkou, kterou vlastnila pouze sovětská armáda. Tento mor byl sovětskou zbraní číslo 1, protože byl jak smrtící, tak se s ním díky jeho práškové formě snadněji nakládalo.(2) SSSR velmi dbal na utajování jakýchkoliv skutečností ohledně svého biologického programu během celé jeho existence a jasno do celé záležitosti nevněslo ani podepsání Úmluvy o zákazu biologických a toxinových zbraní v roce

1972. V roce 1992 sice prezident Jelcin připustil, že Rusko pracovalo na ilegálních ofenzivních programech biologických zbraní, ale zároveň ruská vláda ostře popřela, že i nadále vlastní potenciál biologických zbraní. Ovšem i po roce 1992, kdy byl oficiálně zrušen sovětský biologický program, stále zůstává mnoho nezodpovězených otázek, jako například kam zmizely bývalé zásoby biologických zbraní tehdejšího SSSR apod..

Irák rozvinul svůj program biologických zbraní především v 70. letech 20. století. Ve vybudovaných zařízeních testoval řadu bojových biologických agens jako mykotoxiny, botulotoxin, antrax, aflatoxiny, ricin nebo pšeničnou plíseň. V období těsně před válkou v Perském zálivu v červenci 1990 se pozornost iráckých odborníků zaměřila i na výzkum virů, např. slintavky a kulhavky, a na rozsáhlé praktické polní testy s použitím různých druhů minuce plněné bojovými biologickými agens. Až později Irák přiznal, že v tomto období měl k dispozici 190 kusů biologických zbraní, které byl připraven použít jak v iránsko-iráckém konfliktu, tak proti koalici OSN v čase války v Perském zálivu. Tlakem vítězů války v Perském zálivu po jejím skončení Irák přistoupil k Úmluvě o zákazu biologických a toxinových zbraní, kterou ratifikoval 19. června 1991. Po tomto kroku zlikvidoval některá svá zařízení na vývoj a výrobu biologických zbraní a povolil inspekci určitých objektů. Ovšem správnost iráckého tvrzení, že veškeré biologické zbraně po válce v Perském zálivu zlikvidoval, je obtížné ověřit.(2)

Jihoafrická republika podepsala Úmluvu o zákazu biologických a toxinových zbraní 3. listopadu 1975. Ovšem již koncem 70. let začal vznikat pod názvem Project Coast rozsáhlý program vývoje biologických a chemických zbraní, který se postupně rozrostl na druhý největší ofenzivní vojenský biologický program. Tento program se v polovině 80. let zaměřil na výzkum antraxu, moru, cholery, tularemie, Escherichia coli, ricinu, botulotoxinu, plynatě sněti, hemoragických horeček (ebola, marburg apod.) a tzv. antihmotových bakterií, což jsou umělé patogeny, které ničí materiály včetně plastů. Zarážející se může zdát, že originální vzorky virů byly v roce 1984 dodány v osmi dávkách přímo z Centra pro kontrolu nemocí v Atlantě. S ukončením svého programu biologických zbraní souhlasila Jihoafrická republika až v roce 1993.(2)

Závěrem je pro úplnost potřeba doplnit, že každý ofenzivní vývoj biologických a chemických zbraní byl současně doprovázen i programem zaměřeným na výzkum

odpovídajících prostředků ochrany. Postupem času se zdokonalovalo jak ochranné vybavení, tak metody dekontaminace. Největšího pokroku, ale bylo dosaženo při výzkumu zdravotnických prostředků ochrany, tj. při vývoji vakcín, imunitních sér, antibiotik nebo metod hromadné vakcinace.(2)

1.3 Historie jednání o zákazu biologických a chemických zbraní

1.3.1 Historie jednání o zákazu chemických zbraní

Zřejmě historicky první písemné záznamy, které se zabývaly zákazem používání chemických látek jako bojových prostředků, se datují do období 17. století. V roce 1675 podepsaly Francie a Německo dohodu, která zakazuje používání jedů jako prostředků pro účelné vedení války. Následována byla podobným rozsáhlejším dokumentem, tzv. Petrohradskou deklarací, sepsanou roku 1868. V Petrohradské deklaraci se apeluje na válčící země, aby při vedení války nezapomínaly na fakt, že pro dosažení jejich vojenského cíle postačí oslabení či zneschopnění protivníka a není tedy potřeba používat prostředky pro hromadné usmrcování osob či prostředky zvyšující utrpení osob zasažených.

Historicky další dokument, který se již přibližuje k dokumentům zakazující chemické zbraně, jak je známe dnes, je tzv. Bruselská mezinárodní deklarace o zákonech a způsobech vedení války z roku 1874. V tomto dokumentu se již jasně hovoří o zákazu používání jedovatých a otravných zbraní, stejně jako je zakázáno používat zbraně, střely a látky, které by mohly způsobit zbytečné útrapy.(2) Tato deklarace bohužel nikdy nevstoupila v platnost, ovšem měla svůj význam pro budoucí mírová jednání.

Již 29. 7. 1899 se konala historicky první mezinárodní mírová konference v Haagu. Během této konference byla přijata konvence upravující zákony a zvyklosti platné pro pozemní válku, jejíž součástí se stal i zmíněný výňatek z Bruselské deklarace: „Dodatkem k zákazu, obsaženém ve speciálních konvencích, je zvláště zakázáno:

- a) používat jedovaté nebo otravné zbraně....
- b) používat zbraně, střely a látky, které vyvolávají zbytečné útrapy...“(6)

Platnost této konvence byla prodloužena i na další mírové konferenci v roce 1907.

Současně byla na první mírové konferenci přijata deklaráce s důležitou formulací: „smluvní strany souhlasí, že se zdrží použití střel, jejichž předmětem je šíření dusivých nebo ničivých plynů.“(6)

Situaci ve vyjednávání o zákazu chemických látek jako bojových prostředků změnila 1. světová válka, během které bylo použito velké množství bojových chemických látek, především chloru, fosgenu či yperitu, a jejichž použití mělo na postižené osoby nedozírné následky. Podstatným se v meziválečných letech stal rok 1919. Jednak byla dne 28. 6. 1919 podepsána Versailleská mírová smlouva s Německem, která ve svém článku 171 obsahuje zákaz používání dusivých, jedovatých a jiných plynů a všech analogických kapalin, látek a přístrojů. A zároveň byla dne 28. 6. 1919 na základě mírových jednání úmluvou založena Společnost národů, na jejíž výkonné orgány byly postupně přenášeny povinnosti týkající se vyjednávání o zákazu chemických zbraní.

Dne 6. 2. 1922 uzavřely ve Washingtonu velmoci jako Francie, Itálie, Japonsko, Velké Británie a Spojené státy Smlouvu o použití ponorek a škodlivých plynů. Článek 5 této smlouvy uvádí, že používání dusivých, jedovatých a jiných plynů a všech podobných kapalin, látek a přístrojů bylo právem odsouzeno veřejným míněním civilizovaného světa a že tento zákaz byl vyjádřen i ve smlouvách, k nimž se většina civilizovaných států přistoupila, tudíž vyzývají i ostatní státy, aby se k nim připojily.(2) A ačkoli nebyla tato smlouva ratifikována, i tak sehrál článek 5 svou nezastupitelnou roli.

Nejvýznamnějším dokumentem v jednání o zákazu chemických zbraní v meziválečném období se stal Protokol o zákazu používat ve válce dusivých, otravných nebo jiných plynů a bakteriologických metod vedení války, tzv. Ženevský protokol, platný ode dne 17. 6. 1925. Ženevský protokol v této době podepsalo 38 států a postupně se k podpisu přidávali další. V současné době se ho účastní již 132 států a většina těchto signatářských států postupem času Ženevský protokol také ratifikovala. Ovšem v době, kdy vstupovala Úmluva v platnost, řada států včetně bývalé ČSR k Protokolu ještě přiložila vlastní dodatky, které jim umožňovaly použít chemické zbraně při odvetném útoku, pokud by na ně jiný stát chemickými zbraněmi zaútočil. Zajímavostí může být, že v preambuli Protokolu jsou obsažena ustanovení z článku 5

Washingtonské smlouvy, a součástí textu se stal již i zákaz týkající se použití bakteriologických metod války.

Ačkoli ve své době Ženevský protokol jako mezinárodní mírový dokument bezesporu splnil svou funkci, přece jen jako mezinárodní odzbrojovací dokument měl svá úskalí. Již jen z toho, že povolil státům výhrady, díky nimž si mohly udržovat určité zásoby chemických zbraní pro případný odvetný útok, je zřejmé, že Protokol zakazuje pouze použití chemických či bakteriologických zbraní, ale ne jejich vývoj, výrobu, hromadění či šíření. Obsah Ženevského protokolu kromě opatření způsobu likvidace zbraní, postrádá také jakákoli opatření, která by dohlížela nad jeho dodržování, možná proto byl v minulosti několikrát porušován. Navíc vzhledem k době, kdy vešel v platnost, a rychlému vývoji chemických a biologických zbraní v letech následujících je prakticky nemožné, aby text Protokolu obsahoval výstižnou a přesnou definici těchto zbraní hromadného ničení jak je známe dnes.

V meziválečném období pak mezi státy probíhala další jednání s cílem zamezit výrobě, hromadění a používání chemických zbraní vůbec, bohužel jejich snažení bylo přerušeno 2. světovou válkou. Tím že až na výjimky nebyly chemické zbraně během 2. světové války použity a poválečný vývoj se zaměřil spíše na zbraně jaderné, byla jednání ohledně chemických zbraní na krátkou dobu přerušena.

Vrátit se k problematice chemických zbraní státy donutila až situace 60. let 20. století, konkrétně válka ve Vietnamu. Od roku 1968 se v rámci tzv. Výboru 18 zemí pro odzbrojení, později nazvaném Konference o odzbrojení v Ženevě, začala projednávat problematika ohledně biologických a chemických zbraní jako samostatná otázka.⁽²⁾ Série mnoha jednání o zákazu biologických a chemických zbraní nejprve probíhala společně, až časem se ukázalo, že efektivnější bude posuzovat oba druhy zbraní odděleně. V první stupni byla řešena otázka biologického odzbrojení, která bylo úspěšně dokončeno v roce 1971. V tomto roce vznikla samostatná Úmluva o zákazu bakteriologických (biologických) zbraní, k podpisu předložena roku 1972, v platnost vstoupivší v roce 1975. Od tohoto roku se tedy mohla začít pozornost soustředit na krok druhý, vznik dohody o zákazu zbraní chemických.

Po roce 1972 probíhala řada mnohostranných jednání, ale i samostatná jednání např. mezi Spojenými státy a SSSR. Během těchto let byly řadou států předkládány dokumenty obsahující návrhy úmluvy, také OSN každý rok přijímala usnesení, která vyzývala k co nejrychlejšímu uzavření efektivní dohody o zákazu chemických zbraní, ovšem bez většího úspěchu.

Zvrat k lepšímu nastal v roce 1980, když vznikla speciální pracovní skupina zaměřující se na chemické zbraně.⁽²⁾ A výsledky na sebe nenechaly dlouho čekat, do jednoho roku tato speciální skupina vytvořila a předložila návrhy jednotlivých usnesení týkající se např. přesných definic, zásob a likvidace chemických zbraní, kontrolních opatření či návazností na jiné úmluvy o odzbrojení, která by měla budoucí úmluva o zákazu chemických zbraní obsahovat. Dne 18. 4. 1984 byl na Konferenci o odzbrojení Spojenými státy předložen ucelený návrh Úmluvy o zákazu chemických zbraní, v podobné jen propracovanější podobě než jaké ho dva roky předtím prezentoval i SSSR.⁽⁶⁾ Po předložení toho návrhu pak vznikl Výbor pro zákaz chemických zbraní, který byl pověřen především vypracováním textu budoucí dohody o zákazu chemických zbraní.

Na vývoji jednání o zákazu chemických zbraní měl pozitivní vliv i rok 1987 a léta následující. V roce 1987 Sovětský svaz odtajnil lokality se svými zásobami chemických zbraní a zároveň souhlasil s kontrolní inspekcí na jakémkoliv místě ve státě. Současně i Spojené státy ukončily svůj program na výrobu binární chemické munice, který odstartovaly na začátku 70. let 20. století.⁽²⁾ V roce 1988 na popud Sovětského svazu provedlo celkem 23 zemí, mezi nimiž byla i bývalá ČSFR, experimentální kontrolní inspekce v mnoha objektech zaměřených především na civilní chemický průmysl, s cílem prokázat vlastnictví či nevlastnictví chemických zbraní. Přičemž závěry těchto inspekcí byly během následujícího roku pečlivě vyhodnoceny a zapracovány do opatření týkající se kontroly vlastnictví chemických zbraní budoucí úmluvy. Při té příležitosti celkem devět států, NDR, Itálie, Norsko, ČSSR, NSR, Holandsko, Velká Británie, Rakousko a Austrálie, promluvilo o svých zásobách chemických látek, a oficiální prohlášení o nevlastnictví chemických zbraní vydalo více než 50 zemí.⁽⁶⁾

Úspěšná v tomto ohledu byla i konference ve dnech 7. – 11. 1. 1989 konaná v Paříži. Této konferenci se zúčastnilo 145 států, z toho 113 signatářů Ženevského protokolu. Celá konference byla zaměřena na jednání, která probíhala k tématu zákazu chemických zbraní, i na samotný Ženevský protokol. V jejím průběhu proto byly vyzvány ostatní státy, aby se i oni připojili k Ženevskému protokolu, jiné státy potvrdily a prodloužily svůj závazek nepoužít chemické zbraně a velký krok učinily státy, které během pařížské konference odvolali své výhrady k Protokolu. Veškerá jednání na konferenci v Paříži pak vytvořila vhodné podmínky pro práci Konference o odzbrojení, která se konala v Ženevě, na níž byl 6. 8. 1992 úspěšně dokončen text Úmluvy o zákazu chemických zbraní a jejich likvidaci, který byl ještě téhož roku schválen. Slavnostně pak byla Úmluva podepsána v lednu 1992 v Paříži reprezentanty všech členských států.(6)

Současně s jednáními zaměřujícími na vypracování textu Úmluvy, respektive na globální zákaz chemických zbraní, probíhala i jednání na regionální úrovni. Mezi ně patří například dvoustranná Dohoda mezi USA a SSSR z roku 1990, kdy se oba účastníci zavázaly k likvidaci svých zásob chemických zbraní, aniž by tato dohoda měla souvislost s jednáními v Ženevě. Dalším příkladem mohou být jednání v rámci střední Evropy, kterých se účastnili zástupci bývalého NDR, NSR a ČSSR. Jednání, která probíhala od roku 1989 a měla zajistit bezpečné prostředí střední Evropy bez chemických zbraní, však skončila bez konkrétního výsledku.

Po podepsání Úmluvy zahájila svou činnost přípravná komise Haagu, aby zajistila veškerou dokumentární i lidskou podporu nutnou pro přijetí Úmluvy. Svou činnost mohla přípravná komise ukončit po přijetí 65. ratifikace Úmluvy, protože ustanovením Organizace pro zákaz chemických zbraní sídlící v Haagu byla Úmluva přijata v platnost a samotná organizace mohla zahájit svou činnost. Výsledky její práce pak byly probírány na hodnotících konferencích, kdy 1. hodnotící konference proběhla v roce 2003 v Haagu za účasti 109 členských států, dvou signatářů, 2 nesignatářů a několika nevládních a mezinárodních organizací.(6) V průběhu konference byly hodnoceny výsledky s jakými je Úmluva plněna, zaměřených především na inspekční činnost a likvidaci deklarovaných zásob chemických zbraní jednotlivých států. Podle Úmluvy by měly být zásoby chemických zbraní zlikvidovány do roku 2007, u některých států je

termín hlavně z důvodu ekonomické náročnosti likvidace posunut. A ačkoli probíhá likvidace zásob chemických zbraní a bojových chemických látek dostatečně, je i nadále potřeba dbát na plnění a kontrolu plnění Úmluvy, jelikož stále ještě existuje několik států, které Úmluvu nepodepsaly a mohou tak být vlastníky chemických zbraní a potencionální hrozbou jejich zneužití.

1.3.2 Historie jednání o zákazu biologických zbraní

Použití biologických bojových látek pro vojenské účely bylo stejně jako použití chemických látek zakázáno již mezinárodními úmluvami na přelomu 19. a 20. století, např. na konferencích v Haagu v roce 1899 a 1907. A ačkoli nebyly biologické zbraně během 1. světové války až na výjimky použity, uvědomovala si řada států hrozbu, kterou mohou tyto zbraně při použití ve válečném konfliktu představovat, proto byl zákaz jejich užití také zahrnut do Ženevského protokolu z roku 1925. Ovšem jak již bylo řečeno, Ženevský protokol zakazoval pouze samotné použití biologických zbraní, ale ne jejich výrobu a hromadění. V meziválečných letech pak pokračovala snaha o úplný zákaz biologických a chemických zbraní, příkladem může být Konferenci o odzbrojení ve 30. letech, ovšem zatím bez konkrétních výsledků. Po skončení 2. světové války Komise OSN pro konvenční výzbroj definovala zbraně hromadného ničení, mezi něž byly zahrnuty biologické i chemické zbraně, a byla odstartována řada jednání o úplném zákazu těchto zbraní.

Nejintenzivněji probíhala souhrnná jednání o zákazu biologických a chemických zbraní v 50. a 60. letech 20. století. Ovšem průlomových se stal rok 1968, kdy byla poprvé projednávána otázka zákazu biologických a chemických zbraní odděleně. O rok později předložila Velká Británie Výboru osmnácti zemí o odzbrojení návrh smlouvy, který se zabýval zákazem použití pouze biologických zbraní. S tímto postupem zpočátku některé státy, především ty socialistické, nesouhlasily a trvaly na společném posuzování zákazu zbraní hromadného ničení. Velký vliv na posun v jednání měly až Spojené státy, které se bez ohledu na možnou budoucí úmluvu, dne 25. listopadu 1969 oficiálně zřekly svých zásob biologických zbraní, které následně i zlikvidovaly. 14. února 1970 tak Spojené státy oficiálně ukončily výrobu, hromadění a použití

biologických zbraní a svůj biologický program omezily na výzkum a vývoj pro obranné účely.(2)

V roce 1970 byl Konferenci výboru o odzbrojení znovu předložen návrh samostatné úmluvy o zákazu biologických zbraní. Tentokrát návrh podpořili i socialistické státy a dne 16. prosince 1971 byl Valným shromážděním OSN text úmluvy schválen. Dokončená Úmluva o zákazu biologických a toxinových zbraní byla otevřena k podpisu 10. dubna 1972 a dne 26. dubna 1975 vstoupila v platnost.(2) V současné době se jí účastní 143 států.

Po vstupu Úmluvy v platnost bylo potřeba také zhodnotit její plnění. Tak se dělo na celkem pěti tzv. hodnotících konferencích, které probíhaly v Ženevě v letech 1980, 1986, 1991, 1996 a 2001.(2) Na těchto konferencích se na základě stávajících zkušeností z plnění Úmluvy prodiskutovaly a upřesňovaly její jednotlivé články. Na I. hodnotící konferenci se především projednávalo a hodnotilo první období po vstupu Úmluvy v platnost, ale debaty se také značně zaměřily na článek V Úmluvy, který se dotýká konzultací a spolupráce smluvních států. Především bylo zapotřebí přijmout opatření o způsobu, jakým budou konzultace probíhat, jakým způsobem budou přijímána opatření pro posílení důvěry či předávání informací o výzkumech apod.

Podobného tématu se držela i II. hodnotící konference, na níž se rozhovory zaměřily na tenkou linii, která existuje mezi výzkumem pro vojenské a mírové účely. Právě z obavy, aby výsledky a pokroky v oblasti mikrobiologie, biotechnologie či genového inženýrství nebyly použity k účelům, které jsou Úmluvou zakázány, byla v Závěrečné deklaraci konference uložena smluvním státům povinnost uspořádat setkání vědeckých expertů všech smluvních států BTWC s cílem dokončit opatření způsobu výměny dat a informací Confidence Building Measures, CBM. Jednání proběhlo úspěšně a výsledkem byl dokument, který jasně stanovil pravidla pro výměnu informací např. týkajících se výzkumných laboratoří a center, dosažených výsledků vědeckého pokroku apod., v takové formě, aby se předcházelo a zamezilo budoucím podezřením a pochybnostem. První taková výměna informací proběhla již v roce 1987 a účastnilo se jí 18 států. A postupem času se přidávaly i ostatní státy, setkání v roce 1988 se účastnilo 23 zemí, o rok později v roce 1989 to již bylo 29 zemí a v letech dalších to byla asi čtvrtina

smluvních států.(2) Další podstatnou věcí II. hodnotící konference bylo prohlášení, že součástí Úmluvy BTWC jsou i toxiny jak přirozeného tak umělého původu.

Opatření, která by měla posilovat důvěru mezi smluvními státy, byla tématem i následné III. hodnotící konference z roku 1991. Této konferenci se zúčastnilo 60 z celkového počtu 118 států a jejich rozhovory se zaměřovaly především na kontrolní opatření, která měla fungovat na dobrovolné bázi. Informace týkající se především národních vývojových a výzkumných programů zabývajících se obranou proti biologickým zbraním, informace o výzkumných laboratořích a centrech, výměně informací při výskytu neobvyklých onemocnění či publikovaných výsledcích v oblasti biotechnologie, mikrobiologie či genetického inženýrství, a další data by měly být dle dohody smluvních států každoročně odesílány do 15. dubna do sídla OSN v New Yorku.(2) Současně byla na hodnotící konferenci stanovena skupina vládních odborníků, aby posoudila různá hlediska při aplikaci kontroly. Hlavním úkolem skupiny bylo projednat a navrhnout takový právně závazný dokument, který by byl připojen k samotné úmluvě, ale neměnil by její znění. Práci na přípravě verifikačního protokolu k Úmluvě skupina zahájila v roce 1992.

V zimě roku 1996 se konala IV. hodnotící konference za účasti 65 ze 138 smluvních států. Na této konferenci se pozornost soustředila na práci ustanovené skupiny odborníků. Jejich pozornost se nyní měla plně soustředit na dokončení návrh verifikačního protokolu a doplnění Úmluvy o efektivní opatření pro kontrolu jejího plnění.

Na rozdíl od předchozích čtyř konferencí byla V. hodnotící konference z roku 2001 zakončena neúspěchem. Z obsahových a později i časových důvodů nebyla přijata navrhovaná podoba závěrečné deklarace a zasedání tak bylo předsedou přerušeno a přesunuto na příští rok. Ačkoli v následujících letech proběhla řada setkání na úrovni odborných pracovníků, konala se výroční konference, která se zabývala opatřeními týkajícími se mezinárodní spolupráci členských států při zneužití biologických zbraní nebo výskytu neobvyklé infekce, i řada jiných setkání, nedošlo zatím ke shodě členských států a verifikační dokument Úmluvy dosud nebyl přijat.

1.4 Terorismus

Terorismus je jednou z nevážnějších globálních hrozeb současné doby. Na rozdíl od metod vedení klasické války, kdy proti sobě stojí konkrétní státy, národy či skupiny se svými armádami a vojsky, jsou útoky málo početných a mnohdy uzavřených komunit teroristických skupin spíše nečekané a těžko předvídatelné. Teroristické skupiny útočí bez předchozího vyhlášení války a již tím naplňují jeden z hlavních nástrojů terorismu, kterým je především vyvolání strachu, paniky a psychického nátlaku u jednotlivců i skupin civilních obyvatel.

Pokud se zaměříme na problematiku biologických a chemických zbraní a jejich zneužití pro teroristické útoky, je potřeba rozlišit terorismus využívající biologické a chemické zbraně jako takové a terorismus s použitím biologických a chemických materiálů. Rozdíl mezi nimi spočívá v tom, že terorismus zaměřený na biologické a chemické zbraně využívá bojových látek, speciálně vyvinutých i vyrobených pro vojenské účely, tudíž používaných především armádou. Zatímco druhý typ terorismu zaměřený na materiály využívá všech dostupných patogenních i toxických látek.

V posledních letech se pro všechny formy biologického, chemického, ale i radiologického a jaderného terorismu užívá označení „ultraterorismus“, ale také se můžeme setkat s pojmenováním „WMD terorismus“, tedy terorismus s použitím zbraní hromadného ničení, anebo „ABC terorismus“, jaderný, chemický a biologický terorismus.(2)

Samotný ultraterorismus může mít svůj původ ve třech zdrojích. Prvním zdrojem mohou být již existující zásoby zbraní hromadného ničení připravené k likvidaci, popřípadě jejich komponenty, které mohou být teroristickými skupinami odcizeny ze skladů či výrobních zařízení. Druhým zdrojem může představovat vlastní výroba komponent zbraní hromadného ničení, především bojových chemických látek, anebo zneužití či odcizení průmyslově běžně vyráběných toxických chemických látek a infekčních materiálů. Posledním třetím zdrojem ultraterorismu je vyvolání sekundárních jevů při útoku konvenčními zbraněmi na různá chemická či jaderná zařízení, biologické laboratoře apod.

1.4.1 Chemický terorismus

Chemické látky, které by se potencionálně daly zneužít pro chemický terorismus, musejí splňovat určitá vybraná kritéria. Především by se mělo jednat o látky komerčně dostupné, popřípadě snadno vyrobitelné z dostupných surovin. Dále by to měly být látky, se kterými se dá bezpečně manipulovat, což znamená, že se dají snadno přepravit na místo určení, kde budou aktivovány. V tomto směru jsou pro teroristické použití vhodné systémy binárních zbraní.

Při pohledu do historie chemického terorismu zjistíme, že vedle všeobecně jedovatých, dusivých či dráždivých látek, byly zneužity i látky zpuchýřující či nervově paralytické vyrobené pro armádní potřeby.

Tab. 3 Chemický terorismus

Nejdostupnější chemické látky.	průmyslové	Historicky nejčastěji zneužívané chemické látky.
Chlor		Sarin
Fosgen		Yperit
Kyanovodík		Chlor
Amoniak		Fosgen
Sirovodík		Kyanovodík, chlorkyan

4.2 Biologický terorismus (bioterrorismus)

Použití biologických agens pro teroristické účely má řadu výhod, ale i nevýhod. Podle mnoha zdrojů je výroba biologických agens levnější než výroba chemických látek, nemluvě o tom, že v současné době lze i na internetu nalézt postupy na jejich výrobu a samotnou výrobu lze v případě nutnosti i snadno utajit. Ovšem i tak je k jejich výrobě potřeba odborného zařízení a personálu, především pro vlastní ochranu výrobce. Další výhodou při teroristickém použití biologických agens je fakt, že lze jejich použití jen obtížně dokázat, protože v přírodě se sama o sobě vyskytuje řada patogenních organismů či toxinů. Na druhou stranu nevýhodami použití biologických agens jsou pak možnosti, že bude zasažena nejen cílová skupina, ale ztráty budou i ve vlastních řadách,

a navíc doba latence nákazy, kdy tedy nemůže být zanesená infekce rozpoznána bezprostředně po útoku.

Cílem bioterorismu je sice cílené umělé zanesení biologického agens mezi civilní obyvatelstvo, ale jen v takové míře a množství, aby vyvolalo strach a paniku, a nezačalo se nekontrolovatelně šířit i do vlastních řad teroristů.

Tab. 4 Biologický terorismus

Teoreticky zneužitelné biologické agens.	Historicky nejužívanější biologické agens.
Antrax	Antrax
Mor	Botulotoxin
Variola	Mor
Hemoragické horečky	Ricin
Tularémie	Salmonela

1.5 Současný stav

1.5.1 Chemické zbraně

Jak již bylo řečeno výše, roku 1997 vstoupila v platnost mezinárodně závazná Úmluva, jejíž signatáři se zavazují nevlastnit, nevyvíjet, nevyrábět, nehromadit a nepoužívat chemických zbraní a současně se zavazují k likvidaci svých zásob takových zbraní i jejich komponentů. V současné době je signatáři úmluvy 188 států, zahrnujících 98% globální populace. Z toho čtyři z těchto signatářských států vydaly oficiální prohlášení, že jsou dosud vlastníky chemických zbraní. Jmenovitě se jedná o Ruskou federaci a Spojené státy, Jižní Koreu a Indii.

Spojené státy přistoupily k Úmluvě jako jeden z posledních států v dubnu 1997. Zásoby, které deklarovaly, se skládají z více než 30 tisíc tun netříděných bojových chemických látek, mezi nimiž převažují sarin, VX, yperit, ale i tabun nebo lewisit, a několikaset tun binárních látek, které jsou skladovány na mnoha místech ve Státech. Ruská federace Úmluvu ratifikovala v listopadu 1997. A podle doložených údajů má

federace asi na sedmi místech v zemi uloženy zásoby s 40 tisíci tun bojových chemických látek, mezi nimi převládají sarin, soman, VX, lewisit, yperit či fosgen.

Stejně znepokojující jako nedostatečné informace o deklarovaných arzenálech je i fakt, že stále ještě mnoho jiných potencionálně problematických států není signatáři úmluvy. Jedná se především o státy Středního východu, východní Asie a severní Afriky. Podle dostupných informací se tyto státy vedle svého vlastního chemickému vyzbrojení podílejí i na šíření těchto zbraní hromadného ničení.

Jedním z těchto nejsledovanějších států je Egypt, protože Egypt je jedna z mála zemí, která použila chemické zbraně během bojů občasně války Jemenu, a podle dostupných informací se snažila získat a získala vybavení, které lze použít na výrobu prekurzoru nervově paralytických látek. Navíc se Egypt podílel na šíření zbraní hromadného ničení, když poskytl své chemické zbraně Sýrii. Sýrie se zaměřila na vlastní výrobu chemických zbraní v 80. letech 20. století. Za podmínek, které v této oblasti panovaly a panují, ji přišly konvenční zbraně jako nedostačující a na vývoj jaderných zbraní neměla dostatečný kapitál ani potřebné odborné zázemí. Chemické zbraně se tedy jevily jako ideální náhrada. Ve své době byla Sýrie schopna vyprodukovat několik stovek tun nervově paralytických látek a yperitu. Dnešní zprávy uvádějí, že Sýrie pravděpodobně disponuje nervově paralytickou látkou VX, sarinem a soustředí se i na vývoj chemické munice.

Dalšími kontroverzními státy na poli chemických zbraní mohou hrát Irák a Írán. Oba státy se začaly na výrobu chemických zbraní orientovat během vleklého iránsko-iráckého konfliktu. Tehdy byl Írán schopen vyrábět nervově paralytické látky, yperit, fosgen i kyanovodík, ovšem na rozdíl od svého protivníka je v boji použil jen ojedinele. Současné jakékoli nařčení z vlastnictví či rozmístování chemických zbraní Írán odmítá. Jiná situace panuje v Iráku. Irák nejen, že dokázal vyrábět několik tisíc tun bojových chemických látek, ale disponoval i dostatkem západní technologie a kvalitní výzbrojí i výcvikem v podmínkách chemické války. Během zmiňovaného iránsko-iráckého konfliktu Irák neváhal proti svému soupeři použít yperit a dokonce i tabun, což mu nakonec zajistilo vítěznou převahu. V 90. letech vlastnil Irák zásobu nervově paralytických a zpuchýřujících látek či dokonce jednoduchou binární municí. Po

skončení války v Perském zálivu bylo podepsáno příměří a provedena další nezbytná opatření. Nemalá část chemického arzenálu byla Skupinou pro likvidaci chemických zbraní zničena. Současně tato skupina ověřila platnost iráckého prohlášení, které je zavazovalo k likvidaci dalších kusů chemické munice. Ovšem předpokládá se, že Irák řadu svých klíčových surovin a výrobních zařízení ukryl ještě před vypuknutím války, a stejně tak se předpokládá, že nebyly zlikvidovány ani dosavadní zásoby. Nejnovější informace uvádějí, že Irák vyrobil látku VX a snaží se vytvořit si zásoby prekurzorů na výrobu nervově paralytických látek.

Další těžko ověřitelné informace o vlastnictví chemických zbraní se týkají Korejské lidově demokratické republiky (KDR). Tato země prý dokáže vyrobit až 20 druhů bojových chemických látek. Odhaduje se, že disponují takovými látkami jako je sarin, V-látky, yperit a fosgen, vyloučeno není ani vlastnictví binárních systémů.

Vlastnictví bojových chemických látek je přisuzováno i Libyi. Odhadované množství bojových chemických látek, s největší pravděpodobností sarinu, somanu a yperitu, není nijak velké, ovšem pro svůj účel postačující.

Současný stav v implementaci Úmluvy o zákazu chemických zbraní

Úmluva o zákazu chemických zbraní vstoupila v platnost roku 1997 a jejími signatáři je v současné době 188 států. Všechny tyto státy se zavázaly Úmluvu realizovat za pomoci hlavních principů, týkajících se především chemického odzbrojení, kontroly nešíření chemických zbraní a v neposlední řadě týkajících se ochrany před chemickými zbraněmi, mezinárodní pomoci a spolupráce.

Chemické odzbrojení

Jak již bylo řečeno, k vlastnictví chemických zbraní se přihlásily čtyři státy, a to Spojené státy, Ruská federace, Jižní Korea a Indie.

Současně 11 států potvrdilo vlastnictví minulých i současných kapacit použitelných pro výrobu chemických zbraní. Většina těchto objektů je buď uzavřena a pod přísnou kontrolou, anebo byly tyto kapacity zlikvidovány či převedeny na mírové účely. (zdroj Středa 126)

Tab. 5 Deklarované objekty na výrobu chemických zbraní

Stát	Počet objektů na výrobu chemických zbraní
Rusko	24
Spojené státy	13
Velká Británie	8
Francie	6
Indie	3
Čína	2
Írán	2
Jugoslávie	1
Bosna a Hercegovina	1
Japonsko	1
Jižní Korea	1

Tři státy uvedly, že mají na svém území ponechané chemické zbraně, a dalších devět států přiznalo, že vlastní staré chemické zbraně. Starými chemickými zbraněmi se pro tento účel myslí takové chemické zbraně, které byly vyrobeny ještě před rokem 1925, anebo chemické zbraně vyrobené v letech 1925 – 1946, které ale již nemohou být kvůli své nedostatečné kvalitě použity k původnímu účelu. Tyto staré chemické zbraně mohou být zároveň i zbraněmi tzv. ponechanými. Ponechané chemické zbraně jsou veškeré zbraně, které byly po 1. lednu 1925 ponechány na území druhého státu bez jeho souhlasu.

Tab. 6 Deklarované ponechané chemické zbraně

Státy deklarující staré chemické zbraně	Státy deklarující ponechané chemické zbraně
Belgie	Čína
Francie	Itálie
Itálie	Panama
Japonsko	
Kanada	
Německo	
Slovinsko	
USA	
Velká Británie	

Ve většině zemí, jako např. Indie nebo Jižní Korea, probíhá likvidace chemických zbraní úspěšně, jen některé státy, mezi nimiž je např. Ruská federace, si vyžádaly prodloužení termínu na likvidaci těchto zbraní.

Kontrola nešíření chemických zbraní

V současné době je kontrola nad nešířením chemických zbraní jedním z nejdůležitějších úkolů při plnění Úmluvy. V rámci těchto kontrolních opatření jsou sledovány a kontrolovány nejen objekty chemického průmyslu, ale i objekty příbuzných průmyslových odvětví, jako jsou např. zařízení průmyslu farmaceutického. Kontrole podléhá i obchodování a nakládání s chemickými látkami, které mají souvislost s Úmlouvou.

Mezinárodní spolupráce, pomoc a ochrana

Podpisem Úmluvy se smluvní státy zavázaly k tomu, že nebudou používat, vyrábět ani hromadit chemické zbraně. Čím více států k Úmluvě přistoupí, tím více se zvyšují bezpečnostní záruky pro všechny zúčastněné státy. V případě totiž, že by byly chemické zbraně použity některým z nesignatářských států nebo ze států, které se rozhodly Úmluvu vypovědět či porušit, je smluvním státům v rámci Úmluvy zaručeno poskytnutí kolektivní pomoci.

Mezinárodní spolupráce, pomoc a ochrana před chemickými zbraněmi kromě kolektivní obrany, spočívá i ve výměně odborných informací, podpoře legislativních norem uvedených v Úmluvě či poskytnutí prostředků individuální ochrany před chemickými látkami.

1.5.2 Biologické zbraně

Na rozdíl od ostatních zbraní hromadného ničení, nepředstavují v současné době biologické zbraně takovou hrozbu.

Podezření na použití biologických zbraní během vojenského konfliktu se objevila i po vstupu Úmluvy v platnost. Například Kuba několikrát za posledních čtyřicet let obvinila Spojené státy z použití biologických zbraní, jejichž negativní účinky měly být

směřovány především proti kubánské živočišné a rostlinné výrobě. Údajné pokusy zavléci na Kubu např. africkou horečku prasat, modrou plíseň tabáku a další neobvyklá onemocnění, měly být americké pokusy cíleně zaměřené na narušení funkčnosti státu útokem na kubánskou ekonomiku. Ovšem tyto úmysly nebyly nikdy prokázány.

V 70. letech se objevili znepokojující zpráv o zneužití biologických a chemických zbraní v Afganistanu, Kambodži a Laosu. Především po vítězství komunistického režimu v Laosu a Vietnamu se objevily zprávy, že proti odpůrcům diktatury byl použit tzv. žlutý déšť, považovaný za chemickou sloučeninu. Až v 80. letech testy prokázaly přítomnost mykotoxinů. V těch samých letech byl Sovětský svaz i jeho spojenci americkým kongresem a OSN obviněni z použití mykotoxinů v Afganistanu, Laosu a Kambodži.(4) Ovšem vlády Laosu a Kambodži neumožnily vyšetřující komisy přístup do postižených území a tudíž ani v tomto případě nevzešel žádný konkrétní závěr o použití či nepoužití biologických zbraní.

Další z kontroverzních případů úniku biologické látky se objevil v Sovětském svazu na konci 70. let, kdy u města Sverdlovsk vypukla epidemie antraxu. Podle oficiálního prohlášení se mělo jednat o přirozenou epidemii intestinálního antraxu, která vznikla jako následek konzumace neprověřeného kontaminovaného masa. Až v 90. letech vydal prezident Boris Jelcin oficiální prohlášení, že únik antraxu, přesněji inhalačního antraxu, byl způsoben nehodou ve vojenském objektu.

Biologické zbraně byly údajně nasazeny i v irácko-iránském konfliktu. Irák byl z používání biologických zbraní, především antraxu a mykotoxinů, obviněn několikrát. Další nepodložené příklady použití biologických zbraní se objevily i v Afganistánu či Barmě.

Současný stav v implementaci Úmluvy o zákazu biologických a toxinových zbraní

Úmluva vešla v platnost roku 1975. Plnění principů daných Úmluvou, tzn. nevyrábět, nešířit a nehromadit biologické zbraně, se však dá jen těžko ověřovat. I když bychom měli vycházet z předpokladu, že signatářské země biologickými zbraněmi nedisponují, objevuje se řada podezření z vývoje nových modifikovaných biologických agens. Zbraně založené na jejich principu by do budoucna mohly mít nesmírné

následky. Ovšem je velice složité rozpoznat rozdíly mezi vývojem biologických zbraní a vývojem a výzkumem pro mírové účely nezakázaných Úmluvou. Tyto nedostatky by mohlo vyřešit přijetí vhodného kontrolního mechanismu Úmluvy, což se do této doby nepodařilo. Zatím tedy principy plnění Úmluvy stojí na dvou pilířích. Na možnosti podání stížnosti Radě bezpečnosti OSN při podezření ze zneužití biologických zbraní. A na závazné mezinárodní spolupráci signatářských států.

Obě zmíněné Úmluvy vycházejí z prvního mezinárodně závazného dokumentu zabývající se biologickými a chemickými zbraněmi, jehož úplný název zní Protokol o zákazu používat ve válce dusivých, otravných nebo jiných plynů a bakteriologických metod vedení války, známý jako Ženevský protokol. Ženevský protokol vstoupil v platnost 8. února 1928.

2. Výzkumná otázka a metodika práce

2.1 Výzkumná otázka

Na základě vymezeného cíle této práce, tzn. podat ucelený pohled na problematiku zákazu biologických a chemických zbraní, tak jak je řešena stávajícími závaznými Úmluvami, byla formulována následující výzkumná otázka.

Jsou opatření formulovaná v mezinárodních Úmluvách o zákazu biologických a chemických zbraní dostatečná ve svém významu, znění a rozsahu včetně efektivní kontroly?

2.2 Metodika práce

Pro splnění daného cíle této práce bylo potřeba detailní analýzy textu jednotlivých Úmluv, které jsou uvedeny v příloze této práce. Po analýze obou textů a systematickém posouzení jednotlivých v nich obsažených opatření byl zjištěn především rozsah a celkové znění každé z Úmluv.

Celá práce podléhá spíše kvalitativním metodám výzkumu, analýzy a systematickému srovnání. Nejprve byly podrobně rozebrány texty obou Úmluv, aby byl získán potřebný přehled o celkové stavbě, znění a rozsahu. Po takto provedeném rozboru textu bylo možné systematickou komparací jednotlivých opatření obsažených v Úmluvách zjistit jejich vzájemné shody a rozdíly. Následně byly shodné i rozdílné články porovnány ve svém znění, významu i rozsahu, aby bylo možné vyzorovat rozdíly, jež by mohly mít vliv na samotné plnění obou Úmluv. Po celkovém přezkoumání shod a rozdílů a po vyhodnocení rozsahu, znění a významu jednotlivých rozdílných ustanovení mohlo být odpovězeno na výzkumnou otázku a současně mohla být vymezena určitá doporučení, která svým významem mohla dopomoci k efektivnějšímu plnění ustanovení Úmluv.

3. Výsledky

Cílem práce je podat ucelený pohled na problematiku biologických a chemických zbraní z pohledu mezinárodně závazných Úmluv, který vychází z předpokladu, že ustanovení v nich zanesená jsou po leta, kdy jsou v platnosti, dostačující.

Analýzou jednotlivých ustanovení obou Úmluv lze posoudit jejich význam pro plnění hlavních cílů těchto Úmluv a odpovědět na stanovenou výzkumnou otázku.

Porovnání jednotlivých článků obou Úmluv

Při první pohledu na text obou Úmluv je viditelné, že text CWC je daleko rozsáhlejší než text starší z nich BTWC. Ustanovení CWC jsou rozdělena do celkem 24 Článků, zatímco text BTWC do pouhých 15 Článků. Obsáhlost textu, ovšem nemusí mít vliv na samotné znění a význam jednotlivých Článků Úmluv.

Pokud vezmeme rozsáhlejší text CWC a porovnáním k němu zkusíme přiřadit významově shodné články BTWC, zjistíme, že v nich až na výjimky zas takové rozdíly nejsou. Porovnání jednotlivých článků je znázorněno v tabulce 7.

Tab. 7 Porovnání ustanovení Článků CWC a BTWC

CWC		BTWC
Článek CWC	Obsah článku	Odpovídající článek BTWC
I	Všeobecné závazky	I, II, III
II	Definice a kritéria	I
III	Deklarace	
IV	Chemické zbraně	IX
V	Objekty na výrobu chemických zbraní	
VI	Činnosti nezakázané Úmluvou	
VII	Národní prováděcí opatření	IV
VIII	Organizace	
IX	Konzultace, spolupráce a zjišťování skutečností	
X	Pomoc a ochrana proti chemickým zbraním	VII
XI	Hospodářský a technický rozvoj	X
XII	Opatření k nápravě, dodržování Úmluvy, sankce	VI, XII
XIII	Vztah k jiným mezinárodním dohodám	VIII
XIV	Řešení sporů	V
XV	Změny	XI
XVI	Doba platnosti a vypovězení	XIII
XVII	Status příloh	
XVIII	Podpisy	XIV
XIX	Ratifikace	XIV
XX	Přistoupení	XIV
XXI	Vstup v platnost	XIV
XXII	Výhrady	
XXIII	Depozitář	XIV
XXIV	Platná znění	XV

Výsledky porovnání vzájemně odpovídajících článků obou Úmluv

Po porovnání znění a rozsahu Článků obou Úmluv, je možné tyto Články rozčlenit na ty, které mají téměř identické znění, tudíž i platnost a ty, které jsou sice obsahově odpovídající, ale formulace ustanovení v nich obsažených se liší jak zněním, tak rozsahem a významem pro plnění cílů Úmluvy.

V tabulce 8 jsou uvedena ta ustanovení, jejichž znění je téměř shodné, zatímco v tabulce 9 jsou uvedena opatření s odlišnou textací a zněním v obou Úmluvách.

Tab. 8 Shodná ustanovení Úmluv - téměř totožné texty

Shodná ustanovení Úmluv s téměř totožným zněním	Článek CWC	Článek BTWC
Hospodářský a technický rozvoj	XI	X
Vztah k jiným mezinárodním dohodám	XIII	VIII
Doba platnosti a vypovězení	XVI	XIII
Podpisy	XVIII	XIV
Přistoupení	XX	XIV
Vstup v platnost	XXI	XIV
Depozitář	XXIII	XIV
Platná znění	XXIV	XV

Tab. 9 Shodná ustanovení Úmluv - rozdílná znění

Shodná ustanovení Úmluv s rozdílnými texty
Všeobecné závazky
Definice a kritéria
Chemické zbraně
Národní prováděcí opatření
Pomoc a ochrana proti chemickým látkám
Opatření k nápravě, dodržování Úmluvy, sankce
Řešení sporů
Změny

Přehled vzájemně neodpovídajících článků Úmluv

Po vyloučení sobě odpovídajících Článků obou Úmluv zbyla ustanovení, která jsou obsažena pouze v CWC.

Výčet ustanovení, které BTWC postrádá je uveden v tabulce 10.

Tab. 10 Vzájemně neodpovídajících Články Úmluv

Obsah vzájemně neodpovídajících článků Úmluv
Deklarace
Objekty na výrobu zbraní
Činnosti nezakázané Úmluvou
Organizace
Konzultace, spolupráce a zjišťování skutečností
Status příloh
Výhrady

4. Diskuze

Bližším porovnáním smyslu a znění shodných článků a analýzou ustanovení, která BTWC postrádá, lze zjistit shody a rozdíly mezi jednotlivými Úmluvami, které mohou mít vliv na jejich hlavní cíle, tzn. úplné a všeobecné odzbrojení pod přísnou mezinárodní kontrolou.

Porovnání odpovídajících ustanovení obou Úmluv

Preambule

Znění textů obou Preambulí je hodně podobné, zejména proto, že jsou v nich shrnuty shodné společné základní principy a cíle těchto Úmluv. Ovšem v bližším porovnání jednotlivých ustanovení najdeme drobné rozdíly, které jsou pro názornost uvedeny v tabulce 11.

Tab. 11 Preambule – porovnání ustanovení

	CWC	BTWC
Všeobecné a úplné odzbrojení	*	*
Mezinárodní kontrola	*	*
Mezinárodní spolupráce	*	
Charta OSN	*	*
Ženevský protokol	*	*
Odkaz na BTWC	*	
Odkaz na CWC		*
Zákaz chemických zbraní	*	*
Zákaz biologických a toxinových zbraní		*
Zákaz herbicidů jako bojových látek	*	
Zákaz a odstranění všech druhů ZHN	*	*
Výměna vědeckých a technických informací	*	

Zásadní v obou Preambulích je totožná úvodní formulace, v níž se smluvní státy zavazují přispět k *všeobecnému a úplnému odzbrojení, pod přísnou mezinárodní kontrolou, včetně zákazu a následného odstranění všech druhů zbraní hromadného ničení.*

Velkou roli v tomto závazku hrají především slovní spojení všeobecné a úplné, zákaz a odstranění všech druhů ZHN a především přísná mezinárodní kontrola, které ve své

podstatě zní jako cíl obou Úmluv výstižně a dostatečně. Ovšem pro potřeby naplnění těchto cílů Úmluv bylo potřeba co nejpřesněji vymežit a konkretizovat veškeré činnosti jimi zakázané. Výčet těchto zakázaných činností, zobrazených v tabulce 12, se u obou Úmluv liší.

Tab. 12 Preambule – činnosti Úmluvou zakázané

	CWC	BTWC
Zákaz vývoje	*	*
Zákaz výroby	*	*
Zákaz nabývání	*	
Zákaz hromadění zásob	*	*
Zákaz přechovávání	*	
Zákaz převodu	*	
Zákaz použití	*	*
Zničení zbraní	*	*

Je s podivem, že formulace zakazující vysloveně použití biologických (bakteriologických) agens a toxinů jako zbraní je obsažena pouze v ustanovení Preambule BTWC. Jiný následný Článek se o zákazu použití biologických a toxinových zbraní nezmiňuje.

Po celkové porovnání lze říci, že ačkoli mají obě Preambule podobné znění, jejich význam v souvislosti s jinými ustanoveními Úmluv, především u BTWC, se liší.

Shodná ustanovení Úmluv – téměř totožné texty

Sobě odpovídající ustanovení, se shodným zněním, která jsou uvedena v tabulce 10 výše, jsou ve svém znění, významu i rozsahu pro plnění obou Úmluv dostačující.

Hospodářský a technický rozvoj

Ustanovení týkající se udržení hospodářského a technického pokroku smluvních států je vedle Preambule a závěrečných článků jeden z nejvíce se shodujících ustanovení.

Porovnáním zjistíme, že odst. 1 Článku XI CWC obsahující ustanovení týkající se hospodářského a technického rozvoje smluvních států je téměř shodný s odst. 2 Článku X BTWC.

Podobnost těchto dvou Článků tedy můžeme nalézt v jejich znění i smyslu. Rozdílnost je pouze v tom, že u CWC je Článek pro potřeby jejího plnění ještě dále rozvinut o upozornění na pravidla mezinárodního obchodu s chemickými látkami a neměnnost smyslu jiných mezinárodních dohod pro tyto potřeby.

Vztah k jiným mezinárodním Úmluvám

Opatření zdůrazněná v těchto člancích jsou další z malé skupiny téměř identických textů obou Úmluv.

Opatření, díky kterému nejsou dotčena jiná ustanovení mezinárodně závazných dohod, je v BTWC obsažena v Článku VIII. Vzhledem k období jejího vzniku, je její odkaz směřován pouze na opatření Ženevského protokolu jako dosavadního základního dokumentu.

Po drobné změně textace tohoto opatření, kdy *omezovat a poškozovat jiné mezinárodní závazky* (BTWC) bylo nahrazeno výrazem *omezovat a umenšovat*, byl tento text vložen i do opatření Článku XII CWC. Přičemž byl ještě doplněn odkazem na již existující BTWC a její ustanovení.

Obě Úmluvy se navíc v některých svých Člancích i Preambulích odvolávají na Chartu OSN.

Pro plnění svých účelů jsou proto tyto Články shodné jak ve svém smyslu a znění, ale i ve svém rozsahu.

Doba platnosti a vypovězení

Formulace, ve které je stanovena doba platnosti Úmluvy a způsob jejího vypovězení, je dalším případem téměř shodného Článku v obou Úmluvách. V BTWC je tomuto věnován Článek XIII, jasně určující, že doba platnosti Úmluvy je neomezená a její vypovězení musí být oznámeno předem všem smluvním státům a Radě bezpečnosti

OSN s uvedením důvodů vypovězení. Časová lhůta pro oznámení vypovězení je také stanovena.

Ten samý text jen s malými úpravami byl použit i pro potřeby CWC. Jedná se o Článek XVI, ve kterém je stanovena neomezená doba platnosti a povinnost oznámit její vypovězení jak všem smluvním státům a Radě bezpečnosti, tak i depozitáři a Výkonné radě. Uvedení důvodů vypovězení zůstává povinnou součástí. Navíc je v CWC důležitý odkaz zdůrazňující, že vypovězení této Úmluvy nemá vliv na ostatní závazky vyplývající z jiných mezinárodních dohod, zejména Ženevského protokolu.

Lze tedy říci, že znění článků je ve svém smyslu i rozsahu shodné.

Podpisy a přistoupení

Možnost podpisu pro všechny státy a možnost dodatečného přistoupení Úmluvě jsou jedním ze závěrečných ustanovení, která své znění nemění v obou Úmluvách. V BTWC jsou zahrnuta do jednoho Článku XIV, v případě CWC jsou ustanovení ohledně podpisů obsažena v Článku XVIII a možnost přistoupení k Úmluvě kdykoli po jejím podpisu je povoleno dle Článku XX.

Rozsah i smysl článků obou Úmluv v tomto ustanovení zůstává totožný.

Vstup v platnost

Články zabývající se vstupem Úmluv v platnost jsou shodné ve smyslu i rozsahu. V Článcích jsou ustanovení pro přijetí v platnost po otevření Úmluv k podpisu i po dodatečném přistoupení. Liší se jen znění jednotlivých podmínek obou Úmluv.

BTWC vstupuje v platnost dle Článku XIV po uložení 22. ratifikační listiny, včetně listin depozitárních vlád, zatímco CWC vstoupí v platnost dle článku XXI 180 dní po uložení 66. ratifikační listiny a ne dříve než dva roky po jejím otevření k podpisu.

V případě přistoupení dalšího smluvního k jedné z Úmluv, je platnost BTWC brána ode dne uložení příslušné ratifikační listiny nebo listin o přístupu, zatímco u CWC je začátek platnosti určen až na 30. dne po uložení ratifikační listiny nebo listiny o přistoupení.

Depozitář

Depozitáři BTWC se podle Článku XIV stávají vlády Spojeného království Velké Británie a Severního Irsku, Spojených států amerických a Svazu sovětských socialistických republik.

Depozitářem CWC je dle článku XXIII stanoven generální tajemník OSN.

Obě Úmluvy shodně uvádějí, že deponitáři Úmluv jsou povinni informovat o podepsání či přistoupení k Úmluvě každý ze smluvních států, informovat je o datu uložení ratifikační listiny nebo listiny o přistoupení, o datu vstupu Úmluvy v platnost a každému státu poskytnout ověřenou kopii úmluvy. Navíc je deponitář povinen Úmluvy registrovat v souladu s Článkem 102 Charty OSN.

Význam a znění článků jsou pro své potřeby totožné.

Platná znění

Platná znění jsou pro potřeby BTWB vystavena podle Článku XV v pěti světových jazycích. V souladu s Článkem CWC je tato Úmluva vystavena v šesti jazycích, kdy se k anglické, ruské, španělské, francouzské a čínské verzi, přidalo ještě arabské znění. Což sice mírně prohloubilo rozsah CWC, ovšem tím, že platnost všech znění je stejná, zůstává význam obou článků shodný.

Shodná ustanovení Úmluv - rozdílné texty

Bližší porovnání je již potřeba v případě druhé skupiny sobě odpovídajících ustanovení, uvedených v tabulce 11 výše, které ovšem mají jiné znění a tím možná i význam pro plnění cílů Úmluv.

Všeobecná závazky

V těchto ustanovení jsou jasně definovány činnosti, která Úmluvy nepřipouští. U CWC jsou tato ustanovení shrnuta do jednoho Článku, a to Článku I. V případě BTWC jsou tato opatření rozdělena do Článků tří. V Článku I jsou činnosti Úmluvou zakázané, v Článku II jsou ustanovení týkající se ničení biologických a toxinových zbraní a dle

Článku III je zakázán jakýkoli převod definovaných zbraní. Porovnání jednotlivých zakázaných činností obsažených ve všeobecných závazcích je uvedeno v tabulce 13.

Tab. 13 Všeobecné závazky – porovnání činností Úmluvou zakázaných

Všeobecné závazky	CWC	Článek CWC	BTWC	Článek BTWC
Nevyvíjet	*	I	*	I
Nevyrábět	*	I	*	I
Nenabývat	*	I	*	I
Nemít v držení			*	I
Nehromadit	*	I	*	I
Nepřechovávat	*	I		
Přímo či nepřímo nepřevádět	*	I	*	III
Nepoužívat	*	I		
Nepomáhat, nevyzývat, nepodněcovat k zakázané činnosti	*	I	*	III
Neprovádět vojenské přípravy	*	I		
Zničit zbraně v osobním vlastnictví	*	I	*	II
Zničit zbraně v osobním držení	*	I		
Zničit zanechané zbraně	*	I		
Zničit staré zbraně	*	I		
Zničení objektů na výrobu zbraní	*	I		
Nepoužívat látky k potlačování nepokojů jako bojové látky	*	I		
Převést na mírové účely			*	II

Za pozornost stojí fakt, který již byl zmíněn u rozboru Preambulí obou Úmluv. Tyto všeobecné závazky, které mají pro plnění cílů Úmluv velký význam, v případě BTWC neobsahují zákaz použití těchto zbraní. Celkové nevýrazné ale všeobecně závazné vyznění tohoto ustanovení uvedeného pouze v Preambuli by ale na plnění Úmluvy nemělo mít vliv.

Dále všeobecná závazky BTWC oproti druhé z Úmluv neobsahují ustanovení týkající se ničení starých a zanechaných zbraní, které nejsou pro potřeby této Úmluvy definovány, ani neobsahuje odkaz na zničení objektů na výrobu zakázaných bojových látek a zbraní. Z druhé strany v BTWC je zmíněna možnost převedení všech definovaných agens, toxinů, nosičů a zařízení na mírové účely.

V obou Úmluvách je pro vymezení pravomocí jejich platnosti shodně uváděno „pod státní jurisdikcí a kontrolou“.

Význam i rozsah těchto článků se při vzájemném porovnání zdají rozdílné.

Definice a kritéria

Definice a kritéria jsou další ze shodně uvedených ustanovení, která jsou pro samou platnost Úmluv nepostradatelná. Pouze na základě pevně vymezených definic, lze následně provádět kontrolu plnění ustanovení uvedených v těchto Úmluvách.

Rozdíl v obou Úmluvách je v jejich rozsahu, v rozsahu textu i v rozsahu přesnosti definicí potřebných pro plnění ustanovení v souladu s touto Úmluvou. Definice CWC se zabývá všemi zbraněmi, prekurzory, chemickými látkami či binární municí i objekty na výrobu chemických zbraní, které detailně vymezila pro potřebu jejího plnění. Z hlediska binárních zbraní je podstatná formulace posuzující zbraně a komponenty spolu a nerozlučně. Zatímco v BTWC je obsažena strohý přesně nedefinovaný zákaz agens, toxinů a zbraní, nosičů a zařízení k nim určených, bez přesného uvedení druhů, množství těchto položek, stejně jako bez identifikace a možnosti kontroly k těm položkám seznamu, které by např. podle Článku II BTWC mohly být převedeny na mírové účely. Ustanovení navíc postrádá jakoukoli definici a ostatní náležitosti ohledně toxinů. Navíc, jak již bylo zmíněno, se v dané definici podle textu příslušného odstavce neobjevuje zákaz samotného použití definovaných položek.

Obě Úmluvy shodně připouští existenci určitého množství zakázaných komponent pro mírové účely. Znění CWC je pro účely plnění Úmluvy detailnější, čímž může být ovlivněn i celkový význam Článků.

Chemické zbraně

Pro dosažení cílů obou Úmluv, především úplného a všeobecného odzbrojení, je velice efektivní, pokud v sobě jejich texty obsahují vzájemné odkazy pro plnění svých ustanovení jako je tomu v tomto případě.

V CWC je chemickým zbraním detailně věnován Článek IV, který obsahuje celkem 17 odstavců. Podrobnější postupy k provádění tohoto Článku však nalezneme ještě

v Kontrolní příloze Úmluvy. Zajímavější je v tomto případě odkaz na chemické zbraně v Článku IX BTWC. Jakožto starší z Úmluv v sobě přesto obsahuje závazek pro smluvní státy, aby do budoucna vynaložili veškerou snahu i pro zákaz chemických zbraní. Pro potřeby této Úmluvy je v článku o chemických zbraních a k nim příslušným zařízením a nosičům neopomenut závazek nepoužití těchto zbraní.

Porovnání těchto Článků je složitější, ovšem ve smyslu plnění hlavních cílů obou Úmluv lze považovat shodné ve svém znění, rozsahu i významu samozřejmě s přihlédnutím k době vzniku obou Úmluv.

Národní prováděcí opatření

Tato opatření jsou podstatná pro samotnou implementaci Úmluvy do národních legislativ jednotlivých členských států.

Pro potřeby plnění a kontroly opatření daných Úmluvou, je v BTWC pro smluvní státy zanesena povinnost k přijetí v souladu s ústavními zákony veškeré potřebná opatření, která zajistí zákaz a zamezení vývoje, výroby, hromadění, získávání či držení agens, toxinů, zbraní, zařízení a nosičů. Za zmínku stojí, fakt, že přijetím národních opatření se smluvní státy opět přímo nezavazují k nepoužití těchto komponent.

Naproti tomu národní prováděcí opatření uváděná v CWC jsou rozdělena na všeobecné závazky a na vztahy mezi smluvním státem a Organizací.

V textu BTWC nejsou přesněji rozvedena konkrétní opatření, která by měla pro plnění společných cílů sloužit, jako je tomu v textu CWC. Jejich znění, rozsah, význam pro plnění Úmluv se v tomto tedy liší.

Pomoc a ochrana proti chemickým látkám

Pozornost se v tomto případě musí upínat především na slova pomoc a ochrana, která tvoří shodné prvky v ustanovení obou Úmluv. Opatření, která jsou těmito články přijímána, se vztahují především k situaci, kdy došlo k porušení jedné z Úmluv zneužitím biologických či chemických zbraní.

Smluvní státy CWC jsou přijmutím Článku X povinny poskytnout pomoc a ochranu jinému smluvnímu státu před chemickými zbraněmi. Pro tento účel se zavazuje přijmout alespoň jedno ze tří daných ustanovení.

Zatímco smluvní státy BTWC jsou zavázány k poskytnutí pomoci v souladu s Chartou OSN, a to na vyžádání jiného smluvního státu. Nutnost pomoci v tomto případě posoudí Rada bezpečnosti.

Rozdílné znění jistě vychází z jedné myšlenky, ovšem ve smyslu poskytnutí záruk pro všechny smluvní státy se jejich význam liší.

Opatření k nápravě situace a zajištění dodržování Úmluv, včetně sankcí

Tato opatření se zabývají především neplněním jednotlivých ustanovení obou Úmluv. Pro potřeby CWC řešeny Článkem XII, zatím co u BTWC lze podobná opatření najít v Článku VI a v Článku XII. V Článku VI BTWC je dáno, že veškeré zjištěné porušení závazků, které z Úmluvy vyplývají, je řešeno stížností u Rady bezpečnosti OSN. Každý ze smluvních států je pak povinen spolupracovat při šetření této záležitosti, které probíhá v souladu s Chartou OSN. V Článku XII je pak vneseno usnesení, podle kterého se musí uskutečnit hodnotící konference, která posoudí plnění ustanovení obsažených v Preambuli i v jednotlivých Článcích.

Zatímco podle ustanovení CWC jsou veškeré tyto záležitosti řešeny prostřednictvím Konference smluvních států, v obzvláště závažných případech je obeznámeno i Valné shromáždění a Rada bezpečnosti OSN.

Opatření obsažená v CWC jsou pro svůj účel detailněji zpracována, ovšem v obou případech by podobné vzniklé situace byly řešeny podle přijatého mezinárodního práva, tudíž je možné říci, že se ve svém významu neliší.

Řešení sporů

Část zabývající se řešením sporů je velice podobná ustanovením týkající se opatření k nápravě a dodržování Úmluv.

V případě BTWC jsou spory řešeny podle článku V především konzultací a spoluprací jednotlivých států. V případě potřeby je možno se kontaktovat s OSN a řešit spory v souladu s její Chartou.

Konzultace a spolupráce jako nástroje pro řešení nedorozumění jsou principem i CWC. V rámci CWC se pak na řešení sporů podle Článku XIV mohou podílet Konference, Výkonná rada či OSN v souladu s Chartou. Důležitý je dovětek, že tímto Článkem nejsou porušena ustanovení předchozího zmíněného Článku IX CWC.

Ve svém smyslu a znění se tedy tyto Články zdají shodné, ovšem s přihlédnutím k faktu, že text CWC je následně doplněn o další opatření pro řešení vzniklých nedorozumění, je jejich rozsah rozdílný.

Změny

Ustanovení, která se týkají jakýchkoli změn Úmluv, jsou v BTWC zakotvena v Článku XI a v CWC v Článku XV. Zatímco pro smluvní státy CWC jsou v textu rozpracována podrobná opatření, podle kterých se v případě žádosti o změnu postupuje, pro smluvní státy BTWC vstoupí v platnost jakákoli změna, kterou stát přijme, po jejím odsouhlasení většinou smluvních států.

Z důvodu absence jakýchkoli podrobných opatření, podle kterých by se řídilo projednání návrhu změny, příjem a zpracování námitek ostatních států apod. pro potřeby plnění BTWC, se oba texty Úmluv ve svém rozsahu podstatně liší.

Tato ustanovení obsažená v CWC jsou pro její plnění postačující, ovšem některé z jejích principů by bylo vhodné doporučit jako změny pro ustanovení BTWC. Ustanovení, kterých se to týká, spolu s návrhem, který by mohl prohloubit rozsah a znění BTWC jsou obsaženy v následující tabulce 14.

Tab. 14 Navrhované změny znění BTWC

Obsah ustanovení	Doporučení pro BTWC
Všeobecné závazky	doplnit závazek nepoužívat
Definice a kritéria	doplnit závazek nepoužívat;
	lépe definovat druh a množství agens a toxinů;
	připojit definici toxinů
	definovat komponenty článku I převedené na mírové účely
Národní prováděcí opatření	doplnit závazek nepoužívat;
	detailnější návrh národních opatření pro plnění Úmluvy
Pomoc a ochrana proti chemickým látkám	konkrétněji definovat rozsah a typ možné poskytnuté ochrany a pomoci pro zvýšení záruk bezpečnosti ostatních smluvních států
Změny	doplnit podrobnější opatření pro podání žádosti o změnu,
	zvládnutí námitek ostatních států apod.

Vzájemně neodpovídajících Články Úmluv

Poslední skupinou jsou ustanovení obsažená pouze v CWC, jejich výčet je uveden v tabulce výše.

Po posouzení významu jednotlivých ustanovení, které jsou použita jen pro potřeby plnění CWC, je možné dojít k závěru, podle kterého je pro efektivnější plnění BTWC nezbytné provést doplnění či změnu jejího textu. Ten by měl být rozšířen především o ustanovení uvedených v tabulce 15.

Tab. 15 Navrhovaná ustanovení pro BTWC

Navrhovaná ustanovení pro BWC
Deklarace
Objekty
Činnosti nezakázané Úmluvou
Organizace
Zjišťování skutečností
Status příloh

Deklarace

Podle ustanovení BTWC smluvní státy nejsou povinny předkládat počáteční ani průběžné deklaráce ohledně vlastněných, uložených, zničených ani na mírové účely

převedených komponent biologických zbraní. Veškeré informace o vlastnictví či nevlastnictví biologických zbraní nebo jejich komponent, stejně jako informace o probíhajících výzkumných pracích jsou pro všechny smluvní státy na bázi dobrovolnosti. Spolu s faktem, že BTWC postrádá jakýkoli kontrolní mechanismus, může být tato kombinace pro plnění cílů Úmluvy velice podstatná.

Objekty na výrobu zbraní

O objektech na výrobu biologických a toxinových zbraní není v Úmluvě zmínka. Na základě předpokladu, že výroba biologických zbraní již nebude devět měsíců po vstupu Úmluvy v platnost existovat, nejspíše vznikla i představa, že tudíž nebudou existovat ani objekty na jejich výrobu.

Zda a za jakých podmínek pak byly následně podobné objekty zlikvidovány nebo převedeny na mírové účely, není předmětem BTWC. V takových případech je velice složité rozpoznávat nebo dokazovat velice tenkou linii, která je mezi výzkumy na mírové a válečné účely.

Činnosti nezakázané Úmluvou

Specifikování činností, které obě Úmluvy shodně povolují, a především kontrola dodržování stanovených pravidel pro tyto činnosti je nedílnou součástí plnění zásad obou Úmluv v souladu s mezinárodním rozvojem vědy a technologií. Přesný výčet a specifikaci činností povolených pro mírové účely, stejně jako příslušné kontrolní mechanismy však v BTWC chybí.

Organizace

V rámci plnění CWC byla ustanovena Organizace, která je kontaktním bodem pro všechny smluvní státy a přes jejíž výkonné orgány jsou pak zajišťovány veškeré činnosti. Pro smluvní státy BTWC do určité míry může být tímto koordinačním orgánem Organizace spojených národů na základě ustanovení její Charty.

Konzultace, spolupráce a zjišťování skutečností

O konzultaci a spolupráci ve smyslu mezinárodní spolupráce v oblasti výměny informací a konzultace v oblasti řešení sporů již byla řeč ve shodných člancích.

V tomto smyslu se jedná o ustanovení týkajících se konkrétních opatření pro podání vysvětlení až po inspekci na výzvu v místě, pro osvětlení případného podezření z nedodržování ustanovení Úmluvy, které text BTWC postrádá.

Status příloh

Status příloh oznamující, že součástí CWC jsou její významově zásadní přílohy, je podstatná součást, která BTWC chybí. Bez ní je lze jen těžko vykonávat kontrolní opatření plnění Úmluvy, bez tohoto kontrolního mechanismu nemají smluvní státy BWC povinnost deklarovat množství a druhy vlastněných biologických agens a toxinů, není možné kontrolovat, zda se vykonávané činnosti Úmluvou nezakázaných drží jen svého povoleného účelu.

Obecný návrh Článků BTWC

Preamble

Článek I – Všeobecné závazky

Článek II – Definice a kritéria

Obsahující podrobnou definici biologických i toxinových zbraní, včetně jejich komponent a zařízení, opatřených formulací zahrnující i zákaz binárních systémů. Definovány by byly i samotné biologické agens a toxiny, objekty a komponenty převedené na mírové účely i veškeré objekty a zařízení, které souvisí s nebezpečnými biologickými látkami a agens.

Článek III – Deklarace

Deklaracím by měly podléhat veškeré nezničené biologické zbraně, všechny komponenty převedené na mírové účely či laboratoře a objekty zabývající se činností Úmluvou nezakázanou, které pro potřeby BTWC bohužel nejsou definovány.

Pokud by deklaracím podléhalo veškeré množství i druhy vlastněných biologických látek a toxinů, společně s komponenty a objekty, kde se nakládá s nebezpečnými biologickými látkami, byla by tím usnadněna kontrolní činnosti.

Článek IV – Biologické a toxinové zbraně

V tomto článku by byly vedle definice uvedeny i přesné postupy pro hlavní závazky smluvního státu, tzn. likvidaci biologických a toxinových zbraní, včetně zařízení na jejich výrobu, doplněné o potřebné kontrolní postupy.

Článek V – Objekty mající vztah k biologickým látkám a toxinům

Základem pro úspěšné plnění ustanovení Úmluvy je v první řadě deklarování veškerých objektů, které sloužili či slouží k výrobě biologických zbraní, včetně těch, které byly převedeny na mírové účely, stejně jako deklarace všech objektů, ve kterých je nakládáno s nebezpečnými biologickými látkami nebo toxiny, spolu s uvedením konkrétních technologických procesů v nich probíhajících, výrobní kapacitou či množství a druhu přítomných biologických látek a toxinů.

Následně je u takovýchto objektů potřeba přesně stanovit kritéria, podle kterých by bylo možné kontrolovat tenkou hranici mezi vojenskými a mírovými účely.

Článek VI – Činnosti nezakázané touto Úmluvou

Součástí tohoto Článku by byl výčet činností, které jsou v rámci mírových účelů Úmluvou povoleny. Ovšem s uvedením přesných kritérií pro jednotlivé vykonávané činnosti, uvedením příslušných kontrolních opatření a formulací zajišťující nenarušení hospodářského a technického vývoje smluvního státu.

Přesné vymezení činností, které mají sloužit mírovému výzkumu se všemi potřebnými podrobnostmi, by taktéž usnadnily kontrolní mechanismy pro případ, že by bylo např. potřeba řešit otázky ohledně nedodržování Úmluvy.

Článek VII – Národní prováděcí opatření

Tímto článkem by se smluvní státy zavázaly k zřízení národního orgánu, který by komunikoval s centrální organizací ve všech věcech ohledně plnění Úmluvy. Současně by smluvní státy zavazoval k přijmutí národních opatření, která budou mít svůj základ dán Úmluvou. Uvedena by byla i opatření pro kontrolu či možné sankce.

Článek VIII – Organizace

V Úmluvě by měl být dán i základ centrální Organizace, která by dohlížela nad plněním jejích ustanovení, včetně vymezení jejích práv, povinností a pravomocí či pomocných orgánů.

Zřízení Organizace pro zákaz biologických a toxinových zbraní, jež by vycházelo z Úmluvy, by mohlo zjednodušit mnoho postupů v ní obsažených. V rámci Organizace by mohly být vedeny konzultace členských států podle článku V, stejně jako by mohla sloužit pro předávání informací v případě odborných informací či k provádění efektivní kontroly.

Článek IX – Mezinárodní spolupráce a zjišťování skutečností

Článek by především obsahoval odkazy na potřebu mezinárodní spolupráce v rámci rozvoje mírových výzkumů, např. infekčních chorob, technického a hospodářského rozvoje, stejně jako by obsahoval podrobná kontrolní opatření pro případ podezření v překročení hranice mezi mírovými a válečnými účely. Komunikace by mohla probíhat mezi národními orgány přímo nebo prostřednictvím Organizace, pro zajištění efektivnějšího předávání informací.

Uvedením přesných postupů, které by vedly ke zjištění všech potřebných informací, v případě, že by bylo potřeba prošetřit podezření z neplnění Úmluvy, by bylo dalším usnadněním pro plnění Úmluvy. Veškeré nástroje pro zjištění skutečností by mohly být prováděny přes Organizaci.

Článek X – Ochrana a pomoc před biologickými a toxinovými zbraněmi

V Článku by byl opět kladen důraz na vzájemnou spolupráci mezi smluvními státy především na poli ochrany před účinkem biologických a toxinových zbraní, stejně jako pomoc při výměně informací či požadavek na konkrétní možnou poskytnutou pomoc pro smluvní stát ohrožený těmito zbraněmi.

Článek XI – Vztah k jiným mezinárodním dohodám

Článek XII – Posílení důvěry, ochrana informací

Článek by ve zkrácené podobě nahrazovat Důvěrnostní přílohu.

Článek XIII – Řešení sporů

Podle podrobných ustanovení tohoto Článku a pod záštitou Organizace by byly řešeny veškeré spory, které vznikly na základě neplnění Úmluvy.

Článek XIV - Změny

Pro potřeby tohoto Článku je potřeba více konkretizovat jednotlivé postupy při příjmu návrhu, jeho vyhodnocení a uvedení v platnost všemi smluvními státy.

Článek XV – Doba platnosti a vypovězení

Článek XVI – Status příloh

Článek XVII – Podpis

Článek XVIII – Ratifikace

Článek XIX – Přistoupení

Článek XX – Vstup v platnost

Článek XXI – Výhrady

Článek XXII – Depozitář

Článek XXIII – Platná znění

Přílohy

Příloha A – Seznamy biologických látek

Rozdělených podle jednotlivých druhů biologických agens.

Příloha B – Seznam toxinů

Příloha C – Kontrolní příloha

Mnoho mechanismů by mohl být použito z kontrolních opatření CWC, jen doplněná o specifická opatření týkající se výhradně biologických agens a toxinů a upravená pro její potřeby.

5. Závěr

Cílem této práce byla analýza textů Úmluvy o zákazu biologických (bakteriologických) a toxinových zbraní a Úmluvy o zákazu vývoje, výroby, hromadění zásob a použití chemických zbraní a o jejich ničení tak, aby vznikl celkový pohled na problematiku týkající se těchto zbraní z platného legislativního hlediska. Analýzou a systematickým porovnáním jednotlivých článků obou Úmluv bylo možné stanovit jednotlivé shodné a rozdílné prvky mezi nimi, které mohou mít významný vliv na plnění Úmluv včetně efektivní kontroly jejich ustanovení. Na základě závěrečného porovnání znění, rozsahu a významu rozdílných prvků mezi opatřeními jednotlivých Úmluv, bylo možné navrhnout doplňková opatření pro efektivnější plnění jejich cílů.

Splněním všech cílů práce bylo možné stanovit odpověď na výzkumnou otázku, zda jsou všechna opatření formulovaná v mezinárodních Úmluvách o zákazu biologických a chemických zbraní dostatečná ve svém významu, znění a rozsahu včetně efektivní kontroly.

Podle výsledků porovnání jednotlivých ustanovení obou Úmluv je potřeba konstatovat, že opatření formulovaná v CWC se jeví jako dostačující pro plnění svých závazků. Zatímco opatření obsažená v BTWC jsou především, co se týče absence kontrolních opatření, deklarovaných informací o činnostech nezakázaných Úmluvou a nepřesných definic komponent ve svém znění, rozsahu a významu jeví pro své účely jako nedostačující.

V současné době, kdy je hrozba především biologického a chemického terorismu reálná, není radno podceňovat byť drobné nedostatky v opatřeních, která jsou obsažena v mezinárodně závazných dohodách a mají vliv na globální bezpečnost. Zásadní nápravou pro plnění zásad BTWC by bylo přijetí souboru kontrolních opatření po vzoru CWC, které má na plnění cílů Úmluvy zásadní vliv. Efektivní může být i navrhované doplnění stávajících článků, u kterých by se změnou znění rozšířil rozsah dané oblasti.

Touto prací bylo dosaženo stanovených cílů a odpovězeno na výzkumnou otázku.

6. Seznam informačních zdrojů

1. MIKA, O. J. *Ochrana před zbraněmi hromadného ničení*. Praha: Svaz civilní ochrany ČR, 2004. ISBN 80-903406-1-X.
2. STŘEDA, L. *Šíření zbraní hromadného ničení – vážná hrozba 21. století*. Praha: MV-GŘ HZS ČR, 2003. ISBN 80-86640-03-5.
3. PATOČKA, J. *Vojenská toxikologie*. Praha: Grada Publishing, 2004, ISBN 80-247-0608-3.
4. KLEMENT, C, MEZENCEV, R a kolektiv; *Biologické zbrane*. Bratislava: Bonus, 2008. ISBN 978-80-969733-2-3.
5. PRYMULA, R. a kolektiv *Biologický a chemický terorismus: informace pro každého*. GRADA Publishing, spol. s.r.o.; 2002, ISBN 80-247-0288-6.
6. BAJGAR J. Používání chemických zbraní a jednání o jejich zákazu: od historie k současnosti. RNDr. F. SKOPEC, CSc. – Nucleus HK, 2006. ISBN 80-86225-75-5.
7. Úmluva o zákazu vývoje, výroby, hromadění zásob a použití chemických zbraní a jejich zničení. Paříž, 13. ledna 1993.
8. Úmluva o zákazu vývoje, výroby a hromadění zásob bakteriologických (biologických) a toxinových zbraní a o jejich zničení. Londýn – Moskva – Washington, 10. dubna 1972.
9. Protokol o zákazu užívání ve válce dusivých, otravných nebo podobných plynů a prostředků bakteriologických. Ženeva, 17. Června 1925.
10. PATOČKA, Jiří. Kdo syntetizoval první organofosforový inhibitor acetylcholinesterasy?. *Vojenské zdravotnické listy*. 2010, č. 79.
11. STŘEDA, L a J PATOČKA. Neletální chemické zbraně a Úmluva o zákazu chemických zbraní. *Vojenské zdravotnické listy*. 2004, č. 78.
12. BAJGAR, J. Chemical weapons convention and biological weapons convention. *Vojenské zdravotnické listy - Supplementum*. 1999, č. 68.
13. WHEELIS, M, L RÓZSA a M DANDO. *Deadly Cultures: Biological Weapons since 1945*. USA: Harvard University press, 2006. ISBN 0-674-01699-8.
14. Charta Organizace spojených národů. San Francisco, 6. června 1945.

7. Seznam tabulek

Tab. 1	Požadované vlastnosti biologických agens dle T. Roseburyho	26
Tab. 2	Nevyhnutelné a nevýhodné vlastnosti biologických agens	27
Tab. 3	Chemický terorismus	49
Tab. 4	Biologický terorismus	50
Tab. 5	Deklarované objekty na výrobu chemických zbraní	53
Tab. 6	Deklarované ponechané zbraně	53
Tab. 7	Porovnání ustanovení Článků BTWC a CWC	59
Tab. 8	Shodná ustanovení Úmluv – téměř totožné texty	60
Tab. 9	Shodná ustanovení Úmluv – rozdílná znění	60
Tab. 10	Vzájemně neodpovídající Články Úmluv	61
Tab. 11	Preambule - porovnání ustanovení	62
Tab. 12	Preambule – činnosti Úmluvou zakázané	63
Tab. 13	Všeobecné závazky – porovnání činností Úmluvou zakázaných	67
Tab. 14	Navrhované změny znění BTWC	72
Tab. 15	Navrhovaná ustanovení pro BTWC	72

8 Seznam příloh

- Příloha A Úmluva o zákazu vývoje, výroby, hromadění zásob a použití 83
chemických zbraní a jejich zničení
- Příloha B Úmluva o zákazu vývoje, výroby a hromadění zásob 139
bakteriologických (biologických) a toxinových zbraní a o
jejich zničení

10 Přílohy

Příloha A - Úmluva o zákazu vývoje, výroby, hromadění zásob a použití chemických zbraní a jejich zničení

(Convencion on the Prohibition of the Development, Production, Stockpiling and the Use of Chemical Weapons and on their destruction, CWC)

Text Úmluvy se skládá z úvodní části, z celkem 24 článků a závěrečných příloh, Přílohy o chemických látkách, Kontrolní přílohy a Důvěrnostní přílohy.

Preambule

Preambule je úvodní část obou Úmluv, která shodně vychází a navazuje na Ženevský protokol, na jeho cíle a zásady, týkající se o globálního a úplného odzbrojení v oblasti zbraní hromadného ničení. Preambule Úmluvy o zákazu chemických zbraní se navíc odvolává i na Chartu Organizace spojených národů, i na starší z Úmluv, na Úmluvu o zákazu biologických a toxinových zbraní, především na její Článek IX, týkající se chemických zbraní. Za zmínku stojí i odstavec poukazující na zákaz užití herbicidů jako bojových látek.

V úvodu Preambule jsou nejen zdůrazněny základní cíle Úmluvy, tzn. zákaz použití, vývoje, výroby, hromadění chemických zbraní a jejich ničení, ale je pamatováno i na nutnost mezinárodní spolupráce při výměně odborných informací v oblasti chemie pro účely, které nejsou samotnou Úmluvou zakázány a mohou být do budoucna lidstvu ku prospěchu.

Článek I – Všeobecné závazky

V tomto Článku jsou v pěti odstavcích shrnuty základní principy Úmluvy, které se smluvní státy zavázaly dodržovat vždy a za všech okolností. Jedná se především o závazek nevyvíjet, nevyrábět ani jiným způsobem nenabývat, nehromadit, nepřechovávat ani přímo či nepřímo nepřevádět chemické zbraně. Speciálně je zdůrazněn závazek nepoužívat chemických zbraní. Současně se smluvní státy zavázaly vyvarovat příprav k vojenskému použití chemických zbraní, stejně jako se zavázaly nevyzývat a nepodněcovat ostatní státy k podobné činnosti či jim při nich napomáhat.

Ostatní body Článku I zdůrazňují potřebu likvidace všech chemických zbraní, tak i objektů na jejich výrobu. Na základě tohoto Článku musí smluvní státy zničit všechny chemické zbraně a objekty, které mají ve svém vlastnictví či držení, i ty, které jsou uloženy na kterémkoli místě, kde jsou pod jeho soudní pravomocí či kontrolou. Likvidace se ale týká i chemických zbraní zanechaných na území jiného signatářského státu.

Důležitý je odstavec, díky kterému se smluvní státy speciálně zavazují nepoužívat látky primárně určené k potlačování nepokojů, např. lakrimátory, jako látky bojové.

Článek II – Definice a kritéria

Jak již samotný název Článku napovídá, jsou v něm obsaženy především definice a kritéria pojmů používaných pro účely Úmluvy, které je potřeba přesně vymezit pro samotné plnění jejích principů. Jedná se především o vymezení pojmů jako chemická zbraň, toxická chemická látka, prekurzor, klíčové složky binárních a vícesložkových zbraní, definice starých chemických zbraní, zanechaných zbraní či zmiňovaných látek na potlačení nepokojů. Stejně jako nesmí chybět formulace kritérií stanovených pro identifikaci objektů na výrobu chemických zbraní, výrobních kapacit či definice výrazu účelů nezakázaných Úmluvou. Všem těmto pojmům jsou věnovány pozdější podrobné samostatné Články.

V odst.1 je obsažena definice chemických zbraní jako takových. Zásadní je formulace, že veškeré položky chemických zbraní, jako jsou toxické chemické látky a jejich prekurzory, munice a prostředky k usmrcení či způsobující újmy na zdraví či jiné vybavení navržené v přímé spojitosti s použitím munice a prostředků, jsou posuzovány jak dohromady, tak i odděleně. Což má především v souvislosti s binárními a vícesložkovými zbraňovými systémy dnešní doby svůj význam.

Odst. 2 definuje toxickou chemickou látku. Její usmrcující, ochromující či zdravotní újmu způsobující účinek je v rámci Úmluvy vztažen jen na zdraví lidí a zvířat. Na negativní působení chemických látek na rostliny není v Článku II pamatováno, ačkoli je v Preambuli Úmluvy obsažen bod týkající se zákazu herbicidů jako bojových látek. Dle definice jsou pod tento pojem zahrnuty všechny toxické chemické látky bez ohledu na

svůj původ, metodu výroby a nezávisle na místě svého vzniku, proto byl na tomto základě vypracován seznam toxických chemických látek, které podléhají kontrole a jsou uvedeny v příloze Úmluvy.

Odst. 3 se zabývá definicí prekurzorů, což zahrnuje i klíčové složky binárních a vícesložkových chemických systémů, formulovaných v odst. 4, které také podléhají kontrole dle seznamu uvedeného v Příloze o chemických látkách.

Odst. 5 a 6 se zabývají starými a zanechanými chemickými zbraněmi. Odst. 7 pamatuje na definici látek určené k potlačování nepokojů, především těch, které nejsou uvedeny v seznamu.

Odst. 8 se již zabývá výkladem pojmu objektu na výrobu chemických zbraní, zařízení a budov se zařízením na plnění chemických zbraní, především munice, prostředků či zásobníků látkami ze seznamu 1 Přílohy. Zvlášť jsou zdůrazněny zásobníky pro binární munice a prostředky či chemická submunice jako součást smontované unitární munice a prostředků.

Na druhou stranu jsou uvedeny i objekty na výrobu chemických látek, které tvoří výjimku, jejich provoz je řízen v souladu s Kontrolní přílohou a slouží především pro účely nezakázané Úmluvou.

Tyto účely Úmluvou nezakázané jsou definovány v odstavci 9 Článku II. Jedná se zejména o mírové účely v zemědělské, průmyslové, výzkumné, lékařské, farmaceutické oblasti, o ochranné účely související s přímou ochranou před chemickými látkami a zbraněmi. Nezakázané jsou i vojenské účely, ovšem pokud nejsou spojeny s použitím chemických zbraní ani s použitím toxických chemických látek jako bojových prostředků. Poslední bod v tomto odstavci náleží účelům dodržování veřejného pořádku včetně vnitrostátního potlačování nepokojů.

Odst. 10 definuje výrobní kapacity objektů, odst. 11 poukazuje na Organizaci pro zákaz chemických zbraní zřízené v souladu se Článkem VIII Úmluvy, odst. 12 pro potřeby Úmluvy konkretizuje pojmy výroba, zpracování a spotřeba chemické látky.

Článek III – Deklarace

Tento článek uvádí deklarace, které je potřeba doložit od každého smluvního státu nejpozději do 30 dní od vstupu Úmluvy v platnost. Každý stát Organizaci předloží prohlášení týkající se chemických zbraní, prohlášení ohledně starých a zanechaných chemických zbraní, o objektech na výrobu chemických zbraní a ostatních objektech.

Prohlášeními týkajícími se chemických zbraní se zabývá odstavec 1. Na základě tohoto odstavce je každý smluvní stát povinen deklarovat, zda je vlastníkem či má v držení jakoukoli chemickou zbraň či zda nějaká není uložena na jakémkoli místě pod jeho jurisdikcí a kontrolou. Přesné umístění, celkové množství a podrobný soupis takových chemických zbraní je řízen podle Kontrolní přílohy části IV (A) odstavec 1 až 3. Stejně tak musí státy v souladu s Kontrolní přílohou část IV (A) odst. 4 oznámit všechny chemické zbraně, které jsou sice ve vlastnictví či držení jiného státu, ale jsou uloženy na jeho území nebo jakémkoli místě pod jeho jurisdikcí a kontrolou. Podle odst. 5 Kontrolní přílohy je smluvní stát povinen se všemi podrobnostmi deklarovat, zda po 1. lednu 1946 přímo či nepřímo převedl nebo převzal jakékoli chemické zbraně.

Podstatný je poslední bod tohoto odstavce, který se soustředí na předložení obecného plánu ničení všech popsaných typů chemických zbraní.

V odst. 2 jsou řešeny deklarace ohledně starých a zanechaných chemických zbraní. Tato prohlášení jsou v souladu s Kontrolní přílohou částí IV (B). Dle odst. 3 Přílohy je každý stát povinen deklarovat všechny dostupné informace o starých chemických zbraních na jeho území. Za stejných podmínek dle odst. 8 Kontrolní přílohy deklaruje i zanechané chemické zbraně na jeho území a v odst. 10 není opomenuta ani možnost, kdy stát oznamuje chemické zbraně, které ponechal na území jiného státu.

Povinným deklaracím podléhají i samotné objekty na výrobu chemických zbraní. Smluvní státy v tomto případě deklaruji vlastnictví či držení jakéhokoli objektu na výrobu chemických zbraní, popřípadě dokládají, zda mají nebo měly podobný objekt umístěn na jakémkoli místě pod svou jurisdikcí či kontrolou a to opět kdykoli po 1. lednu 1946. V souladu s Kontrolní přílohou částí V odst. 2 též smluvní stá oznámí každý takový objekt na výrobu chemických zbraní, který má na svém území, který měl

či má jiný stát v držení či vlastnictví a který je či byl umístěn na jakémkoli místě pod jeho kontrolou či jurisdikcí po 1. lednu 1946.

Dle odst. 3 až 5 Kontrolní přílohy části V je také pamatováno na detailní deklarování přímého či nepřímého převedení nebo převzetí jakéhokoli zařízení na výrobu těchto zbraní, platného také od data 1. ledna 1946.

Podle odst. 6 stejné části přílohy předloží signatářské státy také obecný plán ničení každého objektu na výrobu chemických zbraní, který má ve vlastnictví či držení či takového, který je umístěn pod jeho kontrolou a jurisdikcí. Podle Kontrolní přílohy části V odst. 1 jsou pro tyto tři typy objektů státy povinny uvést také podrobná opatření, jaká přijala pro bezpečné uzavírání takového objektu a dle odst. 7 stejné části Přílohy dokládají i obecné plány, které mají na případ, že by některý z těchto typů objektů byl dočasně přeměněn v objekt na ničení chemických zbraní.

Předposlední bod se zabývá ostatními, respektive jinými objekty. K těmto objektům je smluvní stát povinen deklarovat přesné umístění, povahu a celkový rozsah činností jakéhokoli objektu nebo podniku, který byl navržen, postaven nebo využíván po 1. lednu 1946 především pro vývoj chemických zbraní a který je v jeho vlastnictví, držení či umístěn pod jeho kontrolou a jurisdikcí. Důležitý je dodatek zmiňující i laboratoře či zkušební a vyhodnocovací areály.

V posledním bodě jsou konkretizovány prostředky k potlačování nepokojů.

Druhý a poslední odstavec Článku III říká, že ustanovení tohoto článku a k tomu příslušná ustanovení Kontrolní přílohy části IV se po uvážení smluvních států nevztahují na chemické zbraně, které byly na jeho území uloženy do země ještě před 1. lednem 1977 a jsou tam uloženy i nadále a také se nevztahují na zbraně, které byly shozeny do moře před 1. lednem 1985.

Článek IV – Chemické zbraně

Veškerá ustanovení a detailní postupy, které jsou uvedeny v tomto článku, se vztahují podle odst. 1 na všechny chemické zbraně, které má signatářský stát ve vlastnictví, v držení nebo jsou uloženy kdekoli pod jeho kontrolou a jurisdikcí. Výjimku zde ale tvoří staré a zanechané chemické zbraně, na které se vztahuje Kontrolní příloha část IV (B). V Kontrolní příloze jsou uvedeny i podrobné postupy k provádění celého článku.

Podle Kontrolní přílohy části IV (A) jsou systematicky kontrolována všechna místa, kde jsou skladovány nebo ničeny chemické zbraně, které má smluvní stát ve vlastnictví, držení či jsou uloženy pod jeho kontrolou nebo jurisdikcí. Kontroly jsou prováděny dvěma způsoby. Monitorováním pomocí v místě instalovaných přístrojů i inspekcí přímo v místě.

Pro každý smluvní stát, který předložil deklaráci dle Článku III odst. 1, tudíž platí, že je povinen umožnit přístup ke zmíněným typům chemických zbraní, aby mohla být inspekcí na místě provedena systematická kontrola dané deklarace.

Kontroly v místě či monitorováním podléhají i veškeré objekty určené na likvidaci chemických zbraní a jejich skladovací prostory, které má stát ve svém vlastnictví, držení nebo umístěn na svém území.

Další odstavce se zabývají ustanoveními ohledně ničení chemických zbraní. Podle odst. 6 má ničení všech typů chemických zbraní probíhat dle Kontrolní přílohy a podle daného postupu ničení, tzn. s dohodnutou rychlostí a posloupností ničení. Tento odstavec určuje i časový rámec likvidace chemických zbraní. Ačkoli se smluvním států nebrání zlikvidovat chemické zbraně co možná nejdříve, pro účely plnění Úmluvy je závazné, že ničení chemických zbraní musí být započato nejpozději dva roky poté, co vstoupí Úmluva v platnost, a bude ukončeno nejpozději deset let po jejím vstupu v platnost.

Pro snadnější kontrolu plnění těchto ustanovení je proces likvidace chemických zbraní uvedených v tomto článku rozčleněn do jednoletých období. V souladu s Kontrolní přílohou části IV (A) odst. 29 je pak každý smluvní stát povinen nejpozději 60 dní před začátkem ročního období likvidace předložit podrobné plány ničení uvedených chemických zbraní, ve kterých jsou uvedeny všechny zásoby těchto zbraní, určených v nastávajícím období ke zničení. Stejně tak každý rok stát nejpozději 60 dní po ukončení roční etapy ničení předloží deklaráci, obsahující provedení plánu likvidace, a nejpozději do 30 dní po dokončení procesu ničení s konečnou platností potvrdí, že všechny chemické zbraně definované v odst. 1 tohoto článku byly zlikvidovány.

Odstavce 8 a 9 jsou zaměřeny na výjimky v tomto procesu likvidace. Pokud nastane situace, že některý ze států tuto Úmluvu ratifikuje nebo k ní přistoupí až po uplynutí

desetiletého období určeného na likvidaci chemických zbraní, zničí uvedené chemické zbraně co nejdříve, a to dle postupu ničení a s příslušnými kontrolními mechanismy, které pro takový stát určí Výkonná rada. A v případě, že smluvní stát objeví jakoukoli chemickou zbraň po počáteční deklaraci, je povinen takovou zbraň oznámit, zabezpečit a zničit podle bodů Kontrolní přílohy části IV (A).

Odst. 10 se soustředí na přepravu, skladování, ničení chemických zbraní a odebrání jejich vzorků. Všechny tyto činnosti jsou pak řešeny v souladu s národními bezpečnostními a emisními normami jednotlivých států.

Pro smluvní státy, na jejichž území se nacházejí chemické zbraně ve vlastnictví či držení jiného státu, stejně tak pro zbraně uložené pod kontrolou či jurisdikcí jiného státu, platí, že jsou státy povinny vynaložit maximální úsilí na to, aby byly tyto chemické zbraně zničeny nejdéle do jednoho roku od doby, kdy pro něj Úmluva vstoupila v platnost. Pokud by se tak do jednoho roku nestalo, může takový stát požádat Organizaci i ostatní smluvní státy o pomoc při likvidaci těchto zbraní.

Pro spolupráci smluvních států je důležitý i odst. 12, který prostřednictvím Technického sekretariátu či na základě dvoustranných dohod, státy zavazuje ke spolupráci při výměně informací či poskytování pomoci v oblasti ničení chemických zbraní.

Podstatný je odst. 13 soustředící se na kontrolní činnosti a jejich provádění. Vzhledem k tomu, že vedle této Úmluvy existuje mezi smluvními státy ještě řada jiných dvoustranných i mnohostranných závazných dohod, posuzuje Organizace na základě tohoto článku a Kontrolní přílohy části IV (A) veškerá opatření týkající se skladování a likvidace chemických zbraní, tak aby nedocházelo ke zbytečné duplikaci opatření v této oblasti. Pokud jsou opatření takových dohod dostačující, může být Výkonnou radou povoleno omezení kontroly, ovšem i v těchto případech si Organizace ponechává právo sledovat plnění těchto dohod.

Odst. 15 upozorňuje na záležitost, kdy prohlášení z odst. 13 a 14 nijak nemění povinnost každého smluvního státu předkládat deklarace dle článku III, stejně jako nemění ustanovení tohoto článku a Kontrolní přílohy části IV (A).

Dle odst. 16 si každý smluvní stát hradí náklady spojené s likvidací chemických zbraní, které je povinen zničit, sám, stejně jako hradí náklady na kontrolu skladování a ničení těchto zbraní, pokud Výkonná rada nerozhodne jinak. Výjimkou je situace, kdy Výkonná rada rozhodne podle odst. 13 tohoto článku o omezení kontrolních opatření Organizace, pak je doplňková kontrolní činnost a sledování prováděné Organizací hrazeno v souladu s příspěvkovou organizací Organizace spojených národů, dle článku VIII odst. 7.

Poslední odst. 17 také poukazuje na to, že ustanovení v tomto článku stejně jako příslušná ustanovení Kontrolní přílohy části IV se podle uvážení členských států nevztahují na chemické zbraně, které byly před 1. lednem 1977 uloženy do země na jeho území a zůstávají tam uloženy nadále, a na zbraně, které byly hozeny do moře před 1. lednem 1985.

Článek V – Objekty na výrobu chemických zbraní

První odst. Článku V blíže specifikuje objekty, na které se vztahují následná ustanovení a podrobné postupy. Dle odst. 1 se tedy nařízení tohoto článku vztahují na všechny objekty na výrobu chemických zbraní, které má smluvní stát na svém vlastnictví, držení nebo které jsou umístěny na jakémkoli místě pod jeho jurisdikcí a kontrolou. Podrobnosti k jednotlivým postupům jsou uvedeny v Kontrolní příloze.

Stejně jako chemické zbraně i objekty na jejich výrobu podléhají systematické kontrole, která se děje prostřednictvím monitorování nebo inspekcí přímo v místě.

Dle odst. 4 a 5 se každý smluvní stát zavazuje k okamžitému ukončení všech činností v objektech na výrobu chemických zbraní, vyjma činností, které jsou nezbytné pro uzavření těchto objektů. Stejně tak se stát zavazuje, že v budoucnu žádné nové objekty na výrobu chemických zbraní nebude budovat, a ani žádný ze stávajících objektů nepřemění na objekt sloužící k výrobě chemických zbraní či jiné činnosti zakázané Úmluvou.

Každý stát je po předložení deklaráce dle Článku III povinen umožnit přístup do daných objektů, aby mohla být provedena kontrola v místě.

Dle odst. 7 je každý smluvní stát v souladu s Kontrolní přílohou části V zavázán nejpozději do 90 dní po vstupu Úmluvy v platnost uzavřít veškeré objekty na výrobu chemických zbraní definovaných v odst. 1. Po uzavření takových objektů je povinen umožnit do nich přístup, aby mohla být provedena kontrola v místě,

Odstavce 8 a 9 jsou zaměřeny na zničení takových objektů. Podle odst. 8 musí být v souladu s Kontrolní přílohou a s dohodnutým postupem, tzv. dohodnutou rychlostí a posloupností, zničeny veškeré objekty z odst. 1, ale také objekty a zařízení na ně navazující. S likvidací musí smluvní stát začít nejpozději jeden rok od vstupu Úmluvy v platnost a skončit nejdéle deset let po jejím vstupu v platnost. Stejně jako v případě samotných chemických zbraní i likvidace objektů na jejich výrobu probíhá v ročních etapách. Pro přehlednost a kontrolu musí každý smluvní stát nejpozději 180 dní před začátkem ničení každého objektu předložit podrobné plány na jejich ničení. Každoročně pak nejpozději 90 dní po ukončení ročního období likvidace deklaruje provedení svých plánů na zničení těchto objektů. Po dokončení ničení objektů na výrobu chemických zbraní nejpozději do 30 dní potvrdí, že byly všechny objekty z odst. 1 opravdu zničeny.

Pokud některý ze států Úmluvu ratifikuje nebo k ní přistoupí až po uplynutí desetiletého období na likvidaci, je takový stát dle odst. 10 povinen zničit všechny dané objekty v co nejbližší době. Kontrolní postupy i samotný postup ničení takovému státu stanoví Výkonná rada.

V odst. 11 je opět pamatováno na zajištění bezpečnosti osob i ochranu životního prostředí, které musí každá signatářská stát zajistit během ničení objektů na výrobu chemických zbraní v souladu se svými národními bezpečnostními a emisními normami.

Ustanovení tohoto článku odst. 13 umožňují výjimku, kdy v případě nutné potřeby může smluvní stát požádat o povolení, aby mohl objekty na výrobu chemických zbraní specifikované v odst. 1 používat k účelům touto Úmluvou nezakázaných. V tomto případě o schválení nebo odmítnutí a o stanovení samotných podmínek povolení rozhoduje na základě doporučení Výkonné rady a v souladu s Kontrolní přílohou části V oddílem D Konference smluvních států.

Dle tohoto článku odst. 12 lze dané objekty na výrobu chemických zbraní dočasně přeměnit v objekty na ničení chemických zbraní. Přeměna objektu musí probíhat

v souladu s Kontrolní přílohou části V odst. 18 až 25 a každý takový objekt musí být zničen hned poté, co již neplní svou funkci při likvidaci chemických zbraní, a to nejpozději do deseti let od vstupu Úmluvy v platnost.

Dle odst. 14 je potřeba při přeměně objektu na výrobu chemických zbraní potřeba dbát na to, aby vzniklý přeměněný objekt nebyl při zpětné přeměně v objekt na výrobu chemických zbraní vhodnější než jakýkoli jiný objekt, který je určený např. pro lékařské, farmaceutické, zemědělské, průmyslové a jiné mírové účely nezahrnující chemické látky obsažené v seznamu 1. Také všechny přeměněné objekty podléhají systematické kontrole monitorováním či inspekcí v místě dle Kontrolní přílohy části V oddílu D.

I v tomto Článku odst. 16 jsou v potaz brány dvoustranné a mnohostranné smlouvy mezi smluvními státy o kontrole objektů na výrobu chemických látek a jejich ničení. Tudíž co se kontrolní činnosti tohoto Článku a Kontrolní přílohy části V týče, posuzuje Organizace veškerá ustanovení takových smluv, aby nedocházelo ke zbytečným duplikacím.

V následujícím odst. 18 je zdůrazněno, že žádným z rozhodnutí v odst. 16 a 17 není dotčena povinnost signatářského státu předkládat deklarace dle článku III, tohoto článku i Kontrolní přílohy části V.

Odst. 19 tohoto článku stanovuje, že náklady na ničení objektů na výrobu chemických zbraní, které je povinen ničit, si hradí každý ze smluvních států sám. A pokud Výkonná rada nerozhodne jinak, hradí i náklady vynaložené na provádění kontroly dle tohoto článku. V případě, že Výkonná rada rozhodne dle odst. 16 a jsou omezena kontrolní opatření Organizace, jsou náklady za doplňkovou kontrolu a sledování Organizací hrazeno v souladu s příspěvkovou stupnicí Organizace spojených národů, tak jak je uvedeno v článku VIII odst. 7.

Článek VI – Činnosti nezakázané touto Úmluvou

V odst. 1 tohoto článku je řečeno, že každý smluvní stát má kromě výjimek daných také touto Úmluvou právo vyvíjet, vyrábět, jinak nabývat, přechovávat, převádět a

používat toxické chemické látky a jejich prekurzory pro účely nezakázané touto Úmluvou.

Přijmutím tohoto článku se každý ze smluvních států zavázal k přijmutí právě takových nezbytných opatření, která zajistí, aby toxické chemické látky, stejně jako všechny jejich prekurzory nebyly vyráběny nebo jiným způsobem nabyvány, vyvíjeny, přechovávány, převáděny nebo používány na jeho území nebo pod jeho jurisdikcí či kontrolou pro účely jiné, než jaké jsou povoleny Úmluvou. Aby byly dodrženy podmínky dané touto Úmluvou, musí každý smluvní stát své toxické chemické látky i jejich prekurzory, které jsou uvedeny v seznamech 1, 2 a 3 Přílohy o chemických látkách, stejně jako objekty, které mají jakýkoli vztah k takovým látkám, i jiné objekty uvedené v Kontrolní příloze, jež jsou umístěny pod jejich kontrolou a jurisdikcí, podrobit veškerým kontrolním opatřením.

Ostatní odstavce se věnují jednotlivým položkám z odst. 2. Podle těchto odstavců 3 až 5 je každý smluvní stát povinen podrobit chemické látky ze seznamu 1 zákazu výroby, získávání, přechovávání, převodu a použití podle Kontrolní přílohy části VI. Stejně tak podrobí chemické látky seznamu 1 a objekty z Kontrolní přílohy části VI systematické kontrole pomocí monitorování či inspekce na místě v souladu s Kontrolní přílohou. Chemické látky ze seznamu 2 a objekty uvedené v Kontrolní příloze části VII a chemické látky seznamu 3 s objekty z Kontrolní přílohy části VIII každý ze států podrobí kontrole v místě i sledováním údajů a to vše podle příslušných částí Kontrolních příloh. Stejnému typu kontroly jsou podrobeny i objekty vedené v Kontrolní příloze části IX, ovšem jen pokud Konference smluvních států podle Kontrolní přílohy části IX odst. 22 nerozhodne jinak.

Aby mohly být provedeny všechny tyto kroky pro plnění Úmluvy, musí být především splněn odst. 7 tohoto článku, podle něhož se každý ze signatářských států zavazuje nejpozději do 30 dní od vstupu Úmluvy v platnost deklarovat všechny chemické látky i objekty mající k nim vztah v souladu s Kontrolní přílohou. V souladu s Kontrolní přílohou a dle odst. 8 a 9 všechny smluvní státy každý rok musí předkládat aktuální prohlášení o těchto látkách i objektech a jsou v případě potřeby umožnit přístup do objektů, aby mohla být provedena kontrola.

V odst. 10 je hovořeno o Technickém sekretariátu. Tento odstavec smluvním státům zaručuje, že veškeré provedené kontroly se budou co nejméně vměšovat do oblastí chemických činností státu, které jsou prováděny pro účely Úmluvou nezakázané. Stejně jako je pro smluvní státy zaručena ochrana důvěrných informací podle ustanovení uvedených v Příloze o ochraně důvěrných informací.

Dle následujícího odst. 11 jsou veškerá ustanovení tohoto Článku prováděna tak, aby nepoškodila technický a hospodářský rozvoj států a jejich spolupráci, při výměně informací z oblastí chemie, výměně technických a vědeckých poznatků, při výměně informací ohledně chemických látek a zařízení na jejich výrobu, zpracování nebo použití, ale jen pro účely nezakázané Úmluvou.

Článek VII – Národní prováděcí opatření

Tento článek je rozdělen do dvou sekcí, na Všeobecné závazky a na Vztahy mezi smluvním státem a Organizací.

Co se týče všeobecných závazků, tak dle odst. 1 se každý smluvní stát zavazuje, že v souladu se svými ústavními postupy přijme taková nezbytná opatření, aby mohl být plněny závazky dané Úmluvou. Především tedy každý ze smluvních států na svém území i na každém místě pod svou kontrolou či jurisdikcí v souladu s mezinárodním právem zakáže a nadále nedovolí fyzickým a právnickým osobám jakoukoli činnost zakázanou Úmluvou, s tím, že každý ze států pro tyto případy přijme i náležité sankční zákony. Tyto sankční zákony platící pro jakoukoli činnost zakázanou Úmluvou se smluvní státy zavazují rozšířit i na fyzické osoby s jejich občanstvím, které podnikají kdekoli.

Podle odst. 2 a 3 jsou smluvní státy vázány ke spolupráci s ostatními smluvními státy, především aby si navzájem poskytovaly právní pomoc za účelem ulehčení plnění závazků vycházejících z tohoto Článku a neopomenutí zajištění bezpečnosti osob, ochrana životního prostředí.

Druhá část tohoto článku zabývající se vztahy mezi smluvními státy a Organizací smluvním státům ukládá povinnost jmenovat nebo si zřídit národní koordinační orgán, který by zajišťoval efektivní komunikaci mezi Organizací a ostatními smluvními státy.

Podstatný je i odst. 6, podle kterého musí každý smluvní stát s veškerými důvěrnými údaji a informacemi obdrženy od Organizace zacházet jako s důvěrnými ve zvláštním režimu.

Poslední odst. 7 zavazuje každý ze smluvních států ke spolupráci s Organizací při všech jejích činnostech, zejména je poukazováno na poskytování pomoci Technickému sekretariátu.

Článek VIII – Organizace

Tento obsáhlý článek je rozdělen do pěti oddílů nazvaných Obecná ustanovení, Konference smluvních států, Výkonná rada, Technický sekretariát a Výsady a imunity, značených velkými tiskacími písmeny A až E.

Celý oddíl A Obecná ustanovení tohoto článku je věnován samotné Organizaci pro zákaz chemických zbraní a jejím výkonným orgánům, které jsou zřízeny smluvními státy především za účelem plnění ustanovení této Úmluvy, včetně kontroly dodržování Úmluvy a mezinárodní spolupráce. Organizace sídlí v Haagu v Nizozemském království a jejími členy jsou všechny smluvní státy. Dle odst. 2 dokonce nesmí být žádný ze smluvních států zbaven svého členství v Organizaci.

Pro potřeby plnění ustanovení této Úmluvy si Organizace v souladu s odst. 4 zřizuje tři pomocné orgány, a to Výkonnou radu, Technický sekretariát a Konferenci smluvních států.

Odst. 5 zavazuje Organizaci při výkonu své kontrolní činnosti k tomu, aby vždy postupovala tak, aby byl dosažen cíl a účel Úmluvy, ale současně aby byl její postup co nejméně rušivý pro technický pokrok smluvních států. Proto smí Organizace po smluvních státech vyžadovat pouze takové údaje a informace, které jsou nezbytné pro plnění závazků vyplývajících z Úmluvy. Současně při manipulaci se všemi důvěrnými informacemi ohledně vojenských i civilních objektů a činností, které získala při plnění ustanovení Úmluvy, musí dodržovat ustanovení Důvěrnostní přílohy.

Rozpočtem Organizace se zabývá odst. 7. Rozpočet Organizace je rozdělen do dvou samostatných kapitol, a to na administrativní a kontrolní činnost. Na nákladech Organizace se podílí všechny smluvní státy podle příspěvkové stupnice Organizace

spojených národů, která je ovšem upravena podle rozdílů v členství mezi Organizací spojených národů a touto Organizací, vyjma ustanovení Článků IV a V, podle kterých je likvidace chemických zbraní a objektů na jejich výrobu, stejně jako kontrolní činnost, hrazena smluvními státy.

Za pozornost pak stojí odst. 8, na základě kterého může být člen Organizace, který včas neplatí finanční příspěvky zbaven hlasovacího práva. Výjimku může povolit Konference smluvních států, pokud usoudí, že neplacení příspěvků je vyvoláno okolnostmi, které členský stát nemohl ovlivnit.

Druhý oddíl B tohoto článku vymezuje první ze tří orgánů Organizace, a to Konferenci smluvních států. První polovina oddílu je věnovaná složení, postupu a přijímání všech rozhodnutí. Konferenci smluvních států tvoří zástupci všech signatářských států Organizace a to tak, že každý stát je zastoupen jedním představitelem a jeho pomocnou skupinou, složenou z poradců či náhradníků, kterou si může nebo nemusí zřídit. Dle odst. 10 je první zasedání této konference svoláváno depozitářem a to nejpozději do 30 dní od vstupu Úmluvy v platnost. Poté, pokud není rozhodnuto jinak, se Konference schází každý rok na svých řádných zasedáních.

Kromě řádných zasedání této Konference se mohou svolávat i tzv. zvláštní zasedání Konference, podmínky jejich svolávání jsou uvedena v odst. 12 tohoto článku. Podle toho lze zvláštní zasedání svolat buď na základě rozhodnutí samotné Konference, anebo na žádost Výkonné rady či jakéhokoli člena, který má podporu jedné třetiny ostatních členů. Poslední způsobem je svolání na základě odst. 22 ke zhodnocení plnění Úmluvy. Kromě tohoto posledního způsobu, jsou všechny ostatní zasedání svolávána nejpozději do 30. dní po obdržení příslušné žádosti generálním ředitelem Technického sekretariátu, pokud není rozhodnuto jinak.

V souladu s Článkem XV, odst. 2 se Konference může scházet také jako změnová konference.

Všechna zasedání jsou konána v sídle Organizace, pokud není Konferencí určeno jinak. Na každém řádném zasedání pak Konference přijme jednací řád a zvolí si předsedu, popřípadě ostatní funkcionáře, kteří jsou ve funkci až do dalšího hlasování příštího zasedání. Při hlasování má na Konferenci každý člen Organizace jeden hlas,

kvórum Konference tvoří většina jejích členů. Podle odst. 18 tedy Konference přijímá rozhodnutí, která se týkají procedurálních otázek, většinou přítomných hlasujících členů. Ovšem pokud se hlasování týká podstatných otázek, tato rozhodnutí by měla být přijímána společným souhlasem. Pokud není jednomyslné odsouhlasení možné, může předseda jednání na 24 hodin odložit, aby vytvořil prostor a čas pro přijetí konsensu. Když ani toto odložení společnému odsouhlasení nenapomůže, je rozhodnutí přijato pouze dvoutřetinovou většinou hlasů. Podstatná je formulace o tom, že každá otázka je Konferencí projednávána jako podstatná, pokud není většinou hlasů nezbytnou pro rozhodování o důležitých otázkách rozhodnuto jinak.

Druhá polovina oddílu je zaměřena na pravomoci a funkce Konference smluvních států. V odst. 19 tohoto článku je zaneseno, že Konference je hlavním orgánem Organizace. To znamená, že věnuje všem otázkám, záležitostem nebo problémům, které vyplývají z plnění této Úmluvy, stejně jako řeší otázky ohledně pravomocí a funkcí ostatním orgánům, Výkonné rady a Technického sekretariátu.

Hlavním posláním Konference smluvních států je tedy dohlížení nad plněním účelů a cílů daných Úmluvou a dohled nad činností Technického sekretariátu a Výkonné rady.

V odst. 21 jsou shrnuty všechny úkoly Konference. Podle nich Konference na svých řádných zasedáních přijímá a posuzuje zprávu, program a rozpočet Organizace na základě materiálů předložených Výkonnou radou, přijímá rozhodnutí o příspěvkové stupnici smluvních států podle odst. 7, volí členy Výkonné rady a jmenuje generálního ředitele Technického sekretariátu, schvaluje jednací řád Výkonné rady, který jim členové rady předloží, podle potřeby pomáhá zřizovat pomocné orgány pro plnění Úmluvy či napomáhá mezinárodní mírové spolupráci v oblasti chemie. Konference hodnotí rozvoj vědy a techniky, který by nějakým způsobem mohl ovlivnit plnění Úmluvy a za tímto účelem nařizuje generálnímu řediteli, aby zřídil, tzv. Vědecký poradní sbor, složený z nezávislých odborníků, který v případě potřeby může poskytovat odborné rady jak Konferenci nebo Výkonné radě, tak i samotným smluvním státům. Konference je povinna přijmout všechna opatření, která zajistí plnění úkolů daných Úmluvou, i taková opatření, která odčiní a napraví všechny situace v rozporu s Úmluvou, především v souladu s článkem XII.

V rámci svého fungování má Konference od svého prvního zasedání v souladu s Článkem X založen dobrovolný fond pomoci.

Aby se nezapomnělo na zpětnou vazbu, která má vypovídající hodnotu ohledně fungování a plnění ustanovení daných Úmluvou, je dle odst. 22 rozhodnuto, že se nejpozději jeden rok po uplynutí pátého a desátého roku po vstupu této Úmluvy v platnost, anebo kdykoli v tomto časovém rozmezí, Konference sejde na hodnotícím zasedání. Během těchto hodnotících konferencí je posuzováno plnění Úmluvy i vědecká a technický pokrok, který se k ní vztahuje. Proto pokud není rozhodnuto jinak, se tyto hodnotící konference konají v pětiletých intervalech.

Další oddíl C tohoto Článku je zaměřena na Výkonnou radu. A stejně jako u Konference je tento oddíl rozdělen do dvou částí. V první části jsou rozebírány složení Výkonné rady, jednací řád a proces přijímání rozhodnutí. V odst. 23 tohoto oddílu je popsáno samotné složení Výkonné rady. Výkonná rada má 41 členů, kteří jsou voleni Konferencí na dvouletá období, a jelikož funguje Výkonná rada na principu rotace, má každý smluvní stát právo být jejím členem. Při volbě členů Výkonné rady je zapotřebí dbát na spoustu věcí, které mohou ovlivnit efektivní plnění Úmluvy, jako spravedlivé zeměpisné rozdělení, význam chemického průmyslu daného státu, ale i na posouzení politických a bezpečnostních zájmů. Pro tyto potřeby jsou smluvní státy rozděleny do pěti hlavních regionů a jejich zástupci jsou vybíráni podle daného klíče.

Při první volbě Výkonné rady je voleno 20 členů na jednoleté období, poté se může zastoupení s přihlédnutím k poměrům v odst. 23 měnit.

Výkonná rada vypracovává jednací řád, který schvaluje Konference, a ze svých členů volí rada předsedu. Zpravidla se členové Výkonné rady schází jednou za rok při pravidelných zasedání, pokud to plnění cílů nevyžaduje jinak. Při hlasováních má každý ze členů jeden hlas. Pokud se hlasování týká procedurálních otázek, jsou přijímány prostou většinou hlasů a pokud je hlasováno o podstatných otázkách, tak platí dvoutřetinová většina hlasů. Opět platí, že každá otázka je považována za podstatnou, pokud není Výkonnou radou určeno jinak.

Druhá polovina oddílu C je věnována pravomocím a funkcím Výkonné rady. Dle odst. 30 je Výkonná rada vymezena jako výkonný orgán Organizace, který je

odpovědný Konferenci smluvních států. Tudiž plní úkoly svěřené jí v rámci plnění Úmluvy i úkoly, které na ni přenesla Konference. V rámci výkonu své funkce Výkonná rada napomáhá k efektivnímu plnění a dodržování Úmluvy a mimo to, dohlíží na činnost Technického sekretariátu nebo spolupracuje s národními orgány smluvních států.

Základní úkoly Výkonné rady jsou uvedeny v odst. 32, podle něhož posuzuje a předkládá Konferenci návrh programu a rozpočtu Organizace, posuzuje a Konferenci předkládá zprávy o průběhu plnění Úmluvy i o vlastní činnosti a přijímá organizační opatření k zasedání Konference.

Podle odst. 33 může Výkonná rada požádat o svolání zvláštního zasedání konference.

Výkonná rada především jménem Organizace sjednává dohody nebo ujednání mezi státy a mezinárodními organizacemi, dále v souladu s článkem X uzavírá dohody se smluvními státy a dohlíží nad dobrovolným fondem, zmíněném také v článku X, stejně tak schvaluje dohody a ujednání o provádění kontroly, které byly sjednány mezi smluvními státy a Technickým sekretariátem.

Výkonná rada je tím orgánem Organizace, který posuzuje veškeré záležitosti, které se týkají nejen případů nedodržování ustanovení Úmluvy, ale i případů, kde se objevily pochyby nebo obavy s plněním Úmluvy. V takových případech rada všechny otázky konzultuje se smluvními státy a v případě potřeby vyzve daný smluvní stát k nápravě situace. Pokud se tak v dané časové lhůtě nestane, může Výkonná rada podniknout jedno z následujících opatření uvedených v odst. 36, a sice informovat o vzniklé situaci ostatní smluvní státy, uvědomit Konferenci a doporučit jí opatření, která by vzniklou situaci napravila a zajistila tak plnění Úmluvy. Pokud by byla situace opravdu vážná je Výkonná rada povinna informovat přímo Valné shromáždění a radu bezpečnosti Organizace spojených národů i současně všechny smluvní státy.

V oddíle D článku je definován poslední z orgánů Organizace, Technický sekretariát. Technický sekretariát je pomocným orgánem Konference a Výkonné rady, který se zaměřuje především na výkon kontrolní činnosti v rámci plnění Úmluvy, stejně jako plní funkce přenesené od Výkonné rady nebo Konference. Podle odst. 38 oddílu D

Technický sekretariát zajišťuje tyto činnosti. Připravuje a předkládá Výkonné radě návrh programu a rozpočtu Organizace, připravuje a Výkonné radě předkládá návrh zprávy ohledně plnění Úmluvy, poskytuje ostatním orgánům technickou a administrativní podporu, pomáhá smluvním státům s technickým zajištěním a vyhodnocováním provádění jednotlivých ustanovení Úmluvy.

Podle následujícího odst. 39 dále Technický sekretariát zajišťuje uzavírání dohod a ujednání mezi smluvními státy, které se týkají provádění kontrolních opatření. Dle tohoto odstavce má za úkol nejpozději do 180 dní od vstupu Úmluvy v platnost koordinovat zřízení a udržení stálých zásob, které jsou v souladu s článkem IX odst. 7 poskytovány smluvním státům jako neodkladná humanitární pomoc. Seznam zásob je schvalován Konferencí smluvních států a jeho položky kontrolovány z hlediska použitelnosti. Dále sekretariát shromažďuje veškeré deklarace smluvních států a registruje dvoustranné dohody sepsané mezi smluvními státy navzájem nebo sepsané mezi smluvním státem a Organizací. V neposlední řadě Technický sekretariát spravuje dobrovolný fond z článku X.

V nepříznivé situaci, která vznikla z neplnění ustanovení Úmluvy a kterou není schopen Technický sekretariát vyřešit nebo vyjasnit přímo se smluvním státem sám, je povinen informovat Výkonnou radu.

Samotný Technický sekretariát je tvořen generálním ředitelem spolu s inspektory a ostatními odbornými pracovníky, kteří fungují v rámci útvaru Inspektorátu, přímo podřízeného generálnímu řediteli.

Na základě tohoto článku je generální ředitel jmenován Konferencí na doporučení Výkonné rady na funkční období čtyř let, které je možno o jedno volební období prodloužit. Velký důraz je kladen na zajištění nejvyšší úrovně výkonnosti, způsobilosti a bezúhonnosti, protože generální ředitel je odpovědný Konferenci i Výkonné radě za fungování Technického sekretariátu, za jmenování pracovníků a je odpovědný za fungování Vědeckého poradního sboru dle odst. 21.

V případě potřeby může generální ředitel zřizovat i dočasné vědecké pracovní skupiny. Ovšem je zapotřebí mít na paměti, že všichni inspektoři, vědečtí a administrativní pracovníci i generální ředitel jsou na pozici mezinárodního úředníka,

kteřý je přímo odpovědný jen Konferenci a Výkonné radě, tudíž se musí vyvarovat jakéhokoli jednání, který by své postavení poškodil. Stejně tak jejich postavení respektují všechny smluvní státy a zavazují se neovlivňovat je při výkonu jejich povinností.

Poslední oddíl E je věnován výsadám a imunitám. V souladu s těmito ustanoveními je Organizace, na jakémkoli území i místě pod kontrolou a jurisdikcí některého ze smluvních států, stejně jako všichni představitelé smluvních států a představitelé Výkonné rady se svými poradci a náhradníky i generální ředitel a ostatní pracovníci Organizace zavázáni využívat pouze takové právní způsobilosti a takových výsad a imunit, které jsou nezbytné pro výkon jejich funkce. Právní způsobilost, výsady a imunity uvedené v tomto oddíle jsou blíže specifikovány v dohodách mezi Organizací a smluvními státy a v dohodě mezi Organizací a státem, na jehož území se nachází sídlo Organizace. Dohody jsou posouzeny a schváleny Konferencí dle odst. 21.

Poslední odstavec poukazuje na skutečnost, že nehledě na předchozí odstavce týkajících se výsad a imunit, využívá generální ředitel i pracovníci Technického sekretariátu při kontrolní činnosti výsad a imunit uvedených v Kontrolní příloze části II oddílu B.

Článek IX – Konzultace, spolupráce a zjišťování skutečností

Jednotlivé body obsažené v názvu tohoto článku jsou podstatnou součástí pro plnění cílů a celkového účelu Úmluvy. Konzultace otázek i spolupráce jednotlivých smluvních států probíhá buď přímo mezi nimi, anebo prostřednictvím Organizace, v případě potřeby je možné využít i postupů dle Charty Organizace spojených národů.

V úvodu Článku je zdůrazněna výzva všem smluvním státům, aby se v situaci, kdy mají pochybnosti či obavy z nedodržování ustanovení nebo podezření z porušování ustanovení této Úmluvy, snažili celou věc vyjasnit především vzájemnými konzultacemi, spoluprací a výměnou informací. Za tímto účelem může každý ze smluvních států, který má pochybnosti ohledně plnění Úmluvy, požádat jiný smluvní stát o podání vysvětlení sporné záležitosti. Takto oslovený stát je pak povinen nejpozději do deseti dní od obdržení žádosti podat dostatečné vysvětlení. Tímto

ustanovení ovšem vůbec není dotčeno právo každého smluvního státu požádat o inspekci na místě ani práva a povinnosti smluvních států, která vyplývají z dalších ustanovení Úmluvy.

I tento článek je rozdělen do dvou částí. První část je zaměřena na postupy podávání žádostí o vysvětlení, druhý na postupy při inspekcích na výzvu.

Jak již bylo zmíněno v případě, že má některý ze smluvních států podezření či obavy z nedodržování ustanovení Úmluvy, může požádat Výkonnou radu o pomoc při vyjasnění této situace. Na tomto základě mu Výkonná rada poskytne dostupné informace, které k této situaci má.

Stejně tak může jakýkoli smluvní stát Výkonnou radu požádat, aby si od podezřelého smluvního státu vyžádala vysvětlení k této situaci. Přesné postupy k podání vysvětlení jsou uvedeny také v tomto Článku. Výkonná rada je povinna smluvní státy informovat o každé žádosti o vysvětlení, kterou přijala dle tohoto článku.

V případě, že není předložená žádost vyřízena do 60 dní od jejího přijetí nebo v případě, že má smluvní stát obavu z prodlení v řešení jeho žádosti, může postupovat dle článku VIII odst. 12 a zažádat o svolání zvláštního zasedání konference smluvních států, kde bude záležitost probrána, anebo může využít svého práva a vyžádat si inspekci na místě

Postupy při žádosti inspekce na výzvu jsou blíže uvedeny v druhé části článku. Tohoto práva mohou smluvní státy využívat pouze za účelem vyjasnění a vyřešení sporných otázek, které se týkají možného nedodržování této Úmluvy. V takových případech má každý smluvní stát právo vyžádat si inspekci na místě na výzvu na jakémkoli území, v jakékoli lokalitě, objektu či jakémkoli jiném místě pod jurisdikcí a kontrolou jiného státu. Smluvní státy se současně zavazují, že poskytnou všechny potřebné informace k vyjasnění situace, ale zároveň budou dbát na to, aby tato žádost nepřekračovala rámec Úmluvy, protože inspekce na výzvu se provádí výhradně za účelem zjišťování nedodržování Úmluvy.

Podle odst. 10 má každý smluvní stát povinnost umožnit Technickému sekretariátu inspekci na místě na výzvu. Podle Kontrolní přílohy má pak kontrolovaný stát povinnost prokázat, že Úmluvu dodržuje, aby mohl být splněn mandát inspekčního

týmu, má povinnost umožnit inspekčnímu týmu přístup do požadovaného místa a na druhou stranu má právo přijmout taková opatření, která ochrání jeho důvěrné informace a citlivé přístroje, které nemají k této Úmluvě vztah. Žádající stát pak může k inspekci na výzvu přiřadit svého pozorovatele, který sleduje průběh inspekce. Kontrolovaný stát tomuto pozorovateli musí umožnit přístup do kontrolovaných prostor v souladu s Kontrolní přílohou. Pokud by se stalo, že kontrolovaný stát odmítne navrženého pozorovatele, musí toto rozhodnutí zanést do závěrečné zprávy.

Celý postup při podávání žádosti o inspekci je v Článku také uveden.

Podle odst. 17 tohoto článku má ovšem Výkonná rada také právo žádost o inspekci na výzvu zamítnout. Musí tak učinit nejpozději do 12 dní po obdržení žádosti a potřebuje k tomu dvoutřetinovou většinu všech svých členů. Výkonná rada může inspekci zamítnout ze tří hlavních důvodů. Žádost je nedůvěryhodná nebo dokonce protiprávní, anebo jasně překračuje rámec Úmluvy. Důležité je, že na tomto rozhodnutí se nepodílí kontrolovaný ani žádající stát.

Článek X – Pomoc a ochrana proti chemickým zbraním

Pro potřeby tohoto Článku se pomocí rozumí především koordinace a poskytnuté ochrany smluvním státům proti chemickým zbraním. Konkrétně se jedná o zařízení na detekci a výstražné systémy, ochranné vybavení, zařízení a prostředky pro dekontaminaci, antidota a léčbu a v neposlední řadě o poradenství v této oblasti.

V tomto Článku je zdůrazněno, že žádné z ustanovení této Úmluvy si nelze vykládat tak, aby bylo dotčeno právo smluvního státu na výzkum, výrobu, nabývání, převod a použití prostředků ochrany proti chemickým zbraním, které jsou Úmluvou nezakázané, stejně jako není dotčeno právo každého smluvního státu požadovat nebo poskytovat pomoc na základě dvoustranné dohody a právo uzavírat s ostatními smluvními státy samostatné dohody o poskytování bezodkladné pomoci.

Aby byla plněna ustanovení Úmluvy je každý ze smluvních států povinen zařídit snadnou výměnu zařízení, materiálů, vědeckých a technických informací, které se přímo týkají ochrany proti chemickým zbraním, a má právo se této výměny zúčastnit.

Každoročně pak smluvní státy informují Technický sekretariát o svých ochranných programech.

Podle odst. 7 tohoto Článku se každý smluvní stát zavazuje prostřednictvím organizace poskytnout pomoc a s tímto cílem přijímá jedno či více z těchto tří opatření. Buď smluvní stát přispěje do dobrovolného fondu zřízeného Konferencí, anebo s Organizací uzavře dohodu o poskytnutí pomoci na požádání, a to nejpozději do 180 dní od vstupu Úmluvy v platnost. V neposlední řadě smluvní stát na výzvu Organizace nejpozději do 180 dní od vstupu Úmluvy v platnost deklaruje, jaký druh pomoci je schopen poskytnout. V případě, že smluvní stát nemůže poskytnout deklarovanou pomoc, je stejně nadále povinen poskytnout pomoc na základě tohoto odstavce.

Právo vyžádat si a obdržet pomoc a ochranu proti použití či hrozbě použití chemických zbraní má každý smluvní stát a to zejména v případech, kdy proti němu bylo použito chemických zbraní nebo proti němu bylo použito látek k potlačování nepokojů jako bojových chemických látek, anebo byl ohrožován činnosti a jednáním kteréhokoli státu, jež jsou smluvním státům zakázány dle Článku I této Úmluvy.

Nejpozději 24 hodin od přijetí žádosti zahajuje generální ředitel vyšetřování především proto, aby získal podklady pro následná opatření.

V případě, že bylo během vyšetřování anebo z důvěryhodných zdrojů zjištěno, že existují oběti použití chemických zbraní a je tedy nutné přijmout nezbytná opatření, je tato skutečnost generálním ředitelem oznámena všem smluvním státům a za využití všech zdrojů poskytnutých Konferencí jsou zahájena okamžitá opatření.

Článek XI – Hospodářský a technický rozvoj

V odst. 1 tohoto článku je znovu připomenuto, že všechna ustanovení této Úmluvy jsou prováděna tak, aby nenarušovala hospodářský a technický rozvoj signatářských států a stejně tak i mezinárodní spolupráci v oblasti chemie a mezinárodní výměnu technických a vědeckých informací, chemických látek i zařízení na jejich výrobu, zpracování nebo použití ovšem jen pro účely nezakázanou Úmluvou.

Podle tohoto článku a v souladu s mezinárodním právem mají smluvní státy individuálně i kolektivně právo na výzkum vývoj, výrobu, nabývání, přechovávání,

převádění a používání chemických látek. Smluvní státy se zavazují co nejvíce usnadnit možnou výměnu chemických látek, zařízení a technických a vědeckých informací, které mají svůj vztah k rozvoji a využití chemie pro účely Úmluvou nezakázané. S tímto článkem smluvní státy souhlasili s tím, že nebudou mezi sebou ani ve vztahu k případným mezinárodním dohodám udržovat jakákoli omezení, která jsou neslučitelná s ustanoveními této Úmluvy a která by omezovala a ztěžovala obchod, vývoj a šíření vědeckých poznatků z oblasti chemie, jenž jsou určeny pro průmyslové, zemědělské, lékařské, farmaceutické a jiné mírové účely. Státy se v rámci plnění tohoto Článku také zavázaly k tomu, že přehodnotí současnou národní úpravu v oblasti obchodu s chemickými látkami tak, aby byla v souladu s cíli Úmluvy.

Článek XII – Opatření k nápravě situace a zajištění dodržování této Úmluvy, včetně sankcí

Přijetím tohoto článku se smluvní státy zavazují k tomu, že budou dodržovat ustanovení této Úmluvy a že učiní veškeré opatření nutná k nápravě a odčinění jakékoli situace, která je s ní v rozporu. Pro tyto případy přijímá Konference opatření uvedená v tomto článku.

Pokud některý ze smluvních států na žádost Výkonné rady v určené době nepřijal opatření nutná k nápravě situace vyvolávající potíže v dodržování Úmluvy, může Konference na základě doporučení Výkonné rady omezit nebo pozastavit práva a výsady takového smluvního státu do doby, než tato nezbytná opatření přijme.

Pokud dojde v důsledku činností zakázaných Úmluvou, především podle Článku I, k vážné újmě na cíli a účely této Úmluvy, může Konference smluvním státům doporučit kolektivní opatření v souladu s mezinárodním právem. Ve zvláště závažných případech pak Konference uvědomí o celé záležitosti Valné shromáždění a Radu bezpečnosti Organizace spojených národů.

Článek XIII – Vztah k jiným mezinárodním dohodám

V tomto Článku je zdůrazněn fakt, že žádné z ustanovení této Úmluvy neomezuje ani nezmenšuje závazky přijaté kterýmkoli státem na základě Protokolu o zákazu užívat ve

válce dusivých, otravných nebo podobných plynů a bakteriologických prostředků a na základě Úmluvy o zákazu vývoje, výroby a hromadění zásob bakteriologických (biologických) a toxinových zbraní a o jejich zničení.

Článek XIV – Řešení sporů

Při výkladu nebo používání této Úmluvy mohou vznikat nejrůznější spory, které je potřeba řešit. Všechny spory jsou řešeny podle příslušných ustanovení této Úmluvy i v souladu s ustanoveními Charty Organizace spojených národů.

Pokud takové spory mezi jednotlivými smluvními státy nebo mezi smluvními státy a Organizací nastanou, obě strany spolu spor konzultují s cílem co nejdříve jej vyřešit mírovou cestou, včetně využití odvolání se k příslušným orgánům této Úmluvy nebo po vzájemné dohodě i podáním k Mezinárodnímu soudnímu dvoru. O průběhu informují Výkonnou radu.

Výkonná rada může k řešení sporu přispět libovolnými prostředky, jaké uzná za vhodné. Zatímco Konference posuzuje otázky, které se ke sporu váží, povětšinou jsou to otázky, které byly vzneseny smluvními státy nebo otázky, o kterých je uvědomila Výkonná rada. Oba orgány, Konference i Výkonná rada, jsou zmocněny samostatně žádat Mezinárodní soudní dvůr o jeho poradní stanovisko k jakékoli právní otázce, která vznikla v rámci činnosti Organizace.

Článek XV – Změny

Podle ustanovení tohoto Článku má každý ze smluvních států právo navrhnout změnu této Úmluvy nebo jejích příloh. Veškeré změny se řídí podle postupů uvedených v tomto Článku.

Pokud jakýkoli smluvní stát navrhne změnu Úmluvy, předloží text s navrženou změnou generálnímu tajemníkovi, který jej rozešle ostatním smluvním státům a deponitáři Úmluvy. Podstatné je, že navržená změna se posuzuje výhradně na změnové konferenci, která je svolána v případě, že nejméně jedna třetina smluvních států písemně potvrdila svou podporu v dalším projednávání do 30 dní po rozeslání.

Navrhovaná změna vstoupí v platnost pro všechny státy 30 dní po uložení ratifikačních listin nebo listin o přijetí všemi smluvními státy a to v případě, že jsou změny přijaty změnovou konferencí, kde všechny státy hlasují kladně, žádný smluvní stát nesmí hlasovat záporně, anebo pokud jsou změny schváleny či přijaty všemi smluvními státy, které na změnové konferenci hlasovaly kladně.

Změnu příloh Úmluvy lze v souladu s tímto článkem povolit jen v případě, že se tyto změny týkají záležitostí technické nebo administrativní povahy. Podle tohoto článku nelze měnit oddíly A a C Důvěrnostní přílohy, část X Kontrolní přílohy a ty definice části I Kontrolní přílohy, které se týkají pouze inspekcí na výzvu. Ostatní přílohy mohou být měněny podle uvedeného podrobného postupu.

Článek XVI – Doba platnosti a vypovězení

V odst. 1 je zanesena zásadní věc pro platnost Úmluvy, a sice že tato Úmluva platí neomezenou dobu.

Ovšem každý smluvní stát má při výkonu své státní suverenity právo Úmluvu vypovědět, pokud usoudí, že jsou ohroženy jeho nejvyšší zájmy. Takové vypovězení je povinen oznámit 90 dní předem a to všem smluvním státům, Výkonné radě, depozitáři a Radě bezpečnosti Organizace spojených národů. Oznámení, které rozesílá, musí obsahovat popis mimořádných událostí, o kterých tento stát soudí, že by ohrozily jeho nejvyšší zájmy.

Důležité je upozornění, že vypovězení této Úmluvy rozhodně nemá vliv na povinnosti, které stát plní na základě jiných příslušných norem mezinárodního práva, zejména pak Ženevského protokolu.

Článek XVII – Status příloh

Tento článek informuje, že přílohy jsou nezbytnou součástí Úmluvy.

Článek XVIII – Podpis

Dle tohoto článku je Úmluva před vstupem v platnost otevřena k podpisu všem státům.

Článek XIX – Ratifikace

Tento Článek upozorňuje na fakt, že Úmluva podléhá ratifikaci státy, které ji podepsaly. Ratifikace probíhá v souladu s vlastními ústavními postupy všech smluvních států.

Článek XX – Přistoupení

Pokud některý ze států nepodepíše Úmluvu před jejím vstupem v platnost, může k ní i tak kdykoli přistoupit.

Článek XXI – Vstup v platnost

V tomto Článku se nachází zásadní informace a to, že Úmluva vstupuje v platnost přesně 180 dní poté, co je uložena 65. ratifikační listina, ale ne dříve než dva roky po svém otevření k podpisu. Pro ty státy, které uložily své ratifikační listiny nebo listiny o přistoupení k Úmluvě až po jejím vstupu v platnost, platí, že pro ně Úmluva vstupuje v platnost 30. den po uložení jejich listin.

Článek XXII – Výhrady

Dle tohoto Článku nepodléhají články Úmluvy výhradám a přílohy nepodléhají výhradám neslučitelným s účelem a cílem Úmluvy.

Článek XXIII – Depozitář

Depozitářem Úmluvy je ustanoven generální tajemník Organizace spojených národů, který ihned informuje všechny smluvní a přistouпивší státy o datu podpisu a datu uložení ratifikační listiny nebo listiny o přistoupení, o datu vstupu Úmluvy v platnost. Všem smluvním a přistouпивším státům předá ověřené kopie Úmluvy a registruje tuto Úmluvu podle Článku 102 Charty Organizace spojených národů.

Článek XXIV – Platná znění

Úmluva je sepsána v šesti jazycích, anglicky, arabsky, čínsky, francouzsky, rusky a španělsky, přičemž všechna znění mají stejnou platnost a jsou uložena u generálního tajemníka OSN.

Na závěr jsou přiloženy podpisy zástupců všech smluvních států, místo a datum – v Paříži 13. 1. 1993.

Přílohy Úmluvy o zákazu vývoje, výroby, hromadění zásob a použití chemických zbraní a jejich zničení

Příloha o chemických látkách

První z příloh této Úmluvy, zaměřená na chemické látky, je rozdělena na dvě části. Část A je věnována zásadám, podle kterých byly následné seznamy toxických chemických látek sestavovány, a část B již přímo obsahuje seznam chemických látek sestavených pro potřeby Úmluvy.

Část A – Zásady pro seznamy chemických látek

Jelikož se každý seznam vypracovává podle zvláštních pravidel, je tato část rozdělena do tří oddílů, ve kterých jsou uvedena přesná kritéria pro zařazení toxické chemické látky do příslušného seznamu.

Jedná se o:

- Zásady pro seznam 1
- Zásady pro seznam 2
- Zásady pro seznam 3

Část B – Seznamy chemických látek

V seznamech chemických látek jsou uvedeny všechny chemické látky i jejich prekurzory, které je potřeba pro účely plnění cílů této Úmluvy mít pod pravidelnou kontrolou. Všechny tyto látky i jejich prekurzory tak podléhají kontrolním opatřením v souladu s Kontrolní přílohou.

Každý z celkem tří seznamů této Přílohy je rozdělen na dvě části. V první části jsou uvedeny samotné toxické chemické látky a v části druhé jejich prekurzory.

Seznam 1 Části A obsahuje takové látky jako sarin, soman, tabun, VX, sírné a dusíkaté yperity, lewisity. Do seznamu 1 části A jsou zahrnuty i saxitoxin a ricin, ačkoli se jedná o přírodní toxiny. Část B s prekurzory těchto látek obsahuje např. chlorsarin nebo chlorsoman.

Do seznamu 2 jsou zahrnuty toxické chemické látky a jejich prekurzory, které vyjma látek ze seznamu jedna zpravidla obsahují atom fosforu, na který je vázána methylová, ethylová, n-propylová nebo i-propylová funkční skupina, ale již žádné atomy uhlíku.

Seznam 3 Části A obsahuje toxické látky jako fosgen, kyanovodík, chlorkyan či chlorpikrin. Mezi prekurzory v Části B seznamu 3 jsou uvedeny chloridy, fosfity či ethanalaminy.

Kontrolní příloha

Část I kontrolní přílohy je věnovaná definicím pojmů, které je potřeba vymežit pro potřeby plnění Úmluvy.

V Části II Kontrolní přílohy jsou zahrnuta obecná pravidla pro provádění kontroly. Pro tyto účely je část II rozdělena do osmi tematických oddílů označených písmeny A až H.

A. Jmenování inspektorů a inspekčních asistentů

Jmenování inspektorů i jejich asistentů probíhá ihned po vstupu Úmluvy v platnost. Kontrolní činnost pro potřeby Úmluvy mohou vykonávat jen jmenovaní a odsouhlasení inspektoři a inspekční asistenti.

Smluvní stát má kdykoli právo podat námitku proti již jmenovanému inspektorovi či asistentovi, a to tak, že své stanovisko písemně oznámí Technickému sekretariátu. Námitka se ovšem nebere v potaz, pokud již bylo smluvnímu státu písemně oznámeno plánované konání inspekce.

B. Výsady a imunity

Po konečném odsouhlasení seznamu inspektorů a jejich asistentů je pro ně každý smluvní stát nejpozději do 30 dní povinen vydat víza pro opakovaný vstup a výstup, popřípadě víza tranzitní a jinou dokumentaci potřebnou pro vstup a pobyt inspekčního týmu na území smluvního státu. Tato víza a dokumenty mají být platná minimálně dva roky od předání Technickému sekretariátu.

Celý tým v průběhu konání kontroly, tzn. v čase od příjezdu do odjezdu na území smluvního či hostitelského státu, má právo používat výsad a imunit uvedených v této příloze. Všichni členové inspekčního týmu, popřípadě pozorovatelé, ale také kancelářské a obytné prostory, písemnosti, spisy i korespondence, které inspekční týmy využívají, podléhají nedotknutelnosti a ochraně stejně jako je tomu u diplomatických zástupců podle Vídeňské úmluvy o diplomatických stycích. Podle ustanovení Vídeňské úmluvy využívají inspekční týmy v rámci své činnosti pro naplnění cílů Úmluvy i práva imunity, jsou osvobozeni od dovozních cel, poplatků a daní nebo využívají výhodnější směnné kurzy. Tyto diplomatické výsady a imunity pro inspekční tým platí i tehdy pokud cestuje přes území nekontrolovaného smluvního státu.

Přes všechny tyto výsady a imunity jsou všichni členové inspekčního týmu povinni dodržovat zákony a předpisy kontrolovaného smluvního státu či hostitelského státu a nevměšovat se do jejich vnitřních záležitostí.

Kontrolovaný nebo hostitelský smluvní stát má právo vyvolat konzultace s generálním ředitelem, pokud má podezření, že došlo inspekčním týmem ke zneužití jeho výsad a imunit. V případě, kdy existuje možnost, že užívání imunity brání výkonu spravedlnosti, může generální ředitel jakéhokoli člena inspekčního týmu výsady imunity zbavit. Takové odejmutí je pak vždy výslovné.

C. Stálá opatření

Stálá opatření se týkají především míst vstupu, leteckých speciálů, administrativy a schváleného vybavení.

Podle tohoto oddílu je každý smluvní stát nejpozději do 30 dní od vstupu Úmluvy v platnost povinen určit taková místa vstupu pro inspekční tým, ze kterého se pak jeho

členové mohou na jakékoli kontrolované místo dostat během 12 hodin. V případě, že by se Technickému sekretariátu zdála vstupní místa nedostačující či příliš vzdálená pro včasné vykonání inspekce, může se smluvním státem zahájit rozhovor pro vyřešení této situace.

Podle ustanovení této přílohy se řídí i inspekce objektů či prostor kontrolovaného státu, které jsou umístěny na území hostitelského smluvního státu nebo je potřeba k těmto objektům či územím, cestovat přes území jiného smluvního státu. V těchto případech je hostitelský stát povinen poskytnout inspekčnímu týmu veškerou pomoc, aby co nejdříve mohl vykonat svou kontrolní činnost, stejně jako stát, přes jehož území je potřeba ke kontrolovaným objektům cestovat, je v tomto nápomocen.

V případě, že objekt nebo prostor určený ke kontrole leží na území státu, která není smluvním státem této Úmluvy, je kontrolovaný stát povinen učinit všechna opatření, aby inspekční tým mohl vykonat svou činnost. To znamená, že je povinen zajistit, aby hostitelský stát inspekční tým přijal. Pokud se kontrolovanému státu nepodaří zajistit přístup inspekce na místo, musí aspoň prokázat, že proto učinil veškerá nutná opatření. Stejného postupu se využívá i v případech, kdy objekt nebo prostor určený ke kontrole sice leží na území smluvního státu, ale je pod kontrolou nebo jurisdikcí státu, který není účastníkem této Úmluvy, vyjma případu, kdy je kontrolovaný stát přímým vlastníkem objektu či prostoru.

Další část opatření se týká použití leteckých speciálů pro potřeby inspekčního týmu. V případě, že není možné zajistit včasný příjezd inspekčního týmu na místo kontroly pravidelnou civilní linkou, je možné použít letadlo vlastněné Technických sekretariátem nebo letadlo jím najaté.

V dalším odstavci je pamatováno na administrativní opatření, která je smluvní stát povinen inspekčnímu týmu poskytnout, tzn. zajištění nezbytných služeb jako spojení, tlumočnictví, dopravu, ubytování, lékařskou péči apod. Organizace v těchto případech smluvnímu státu hradí náklady spojené s pobytem inspekčního týmu.

Poslední část je věnována schválenému vybavení. Podle této přílohy Technický sekretariát pro potřeby plnění kontrolní činnosti vydává a aktualizuje seznam schváleného vybavení, které může inspekční tým během vykonávání činnosti používat.

Technický sekretariát veškeré schválené vybavení také kalibruje. Kontrolovaný smluvní stát nijak nesmí zasahovat do výběru používaného zařízení, má ovšem právo si takové zařízení spolu s veškerou dokumentací prohlédnout a zkontrolovat. Kontrolovaný smluvní stát je též povinen vyhovět požadavku inspekčního týmu, pokud ho v případě nutnosti požádá o použití vybavení, které je dostupné v místě.

D. Předinspekční činnosti

První z těchto činností je notifikace. Podle ustanovení této přílohy je generální ředitel každý smluvní stát před plánovanou inspekcí povinen písemně informovat. V případě, že je kontrolovaný objekt na území jiného smluvního státu, jsou oba státy informovány současně.

Po přijetí notifikace je kontrolovaný smluvní stát povinen zajistit okamžitý vstup inspekčního týmu na své území nebo na území hostitelského státu, stejně jako je povinen zajistit bezpečný průchod a pohyb inspekčního týmu i jeho vybavení. V případě potřeby kontrolovaný nebo hostitelský stát inspekčnímu týmu pomáhá dostat se ke kontrolovanému objektu nejpozději do 12 hodin od příletu na místo vstupu.

Ihned po příjezdu inspekčního týmu na místo a ještě před samotnou kontrolou je tým seznámen s dokumentací, mapami, bezpečnostními opatřeními i činnostmi, které v objektu probíhají.

E. Provedení inspekcí

Podle obecných pravidel této části je potřeba mít na paměti, že inspekční tým se při vykonávání své činnosti řídí podle ustanovení této Úmluvy, podle pravidel generálního ředitele a v souladu s dohodami o objektech, které mezi sebou uzavřely smluvní státy a Organizace. Pro provádění kontrol má Technický sekretariát sestavené podrobné postupy, které jsou zapracovány do inspekčního manuálu. Inspektoři i jejich asistenti jsou vázáni svým mandátem, tudíž jejich úkolem je co nejdříve a nejúčinněji provést požadovanou kontrolu, aniž by tím zbytečně narušovali vnitřní chod objektu či jeho bezpečnost. V žádném případě inspekční tým neobsluhuje žádné zařízení v kontrolovaném objektu.

Pro kontrolovaný stát je podstatná informace, že během konání inspekce, může tým inspektorů a asistentů doprovázet vlastní vybraný zástupce, který ovšem nesmí práci inspekčního týmu nijak ovlivňovat.

Důležitým bodem této části je i spojení inspekčního týmu s vedením Technického sekretariátu, na něž má v souladu s tímto ustanovením inspekční tým právo po celou dobu, kterou tráví na území kontrolovaného či hostitelského státu. Ke spojení může tým využít vlastního vybavení nebo požádat kontrolovaný nebo hostitelská stát o jiné telekomunikace.

Jedním z nejpodstatnějších bodů je ten, týkající se práv inspekčního týmu i kontrolovaného smluvního státu. Podle příslušných ustanovení Úmluvy, v souladu s dohodami o objektech a postupy z inspekčního manuálu má inspekční tým právo na volný vstup na kontrolované místo. V místě inspekce inspektoři vybírají jednotlivé položky ke kontrole a mají právo za přítomnosti zástupce kontrolovaného smluvního státu klást komukoli ze zaměstnanců kontrolovaného objektu dotazy, které mohou dopomoci k vyřešení daných skutečností. V těchto případech ovšem smí inspekční týmy požadovat jen takové informace, které jsou nezbytné pro vykonávání jejich činnosti. V případech, kdy kontrolovaný smluvní stát odmítne pro nesouvislost s vykonávanou kontrolou odpovědět na některé dotazy týmu, a ten na nich přesto trvá, předá inspekční tým kontrolovanému státu otázky v písemné podobě k vyjádření.

Dále mají inspektoři právo překontrolovat veškerou související dokumentaci vztahující se k případu, pořizovat vzorky pro analýzu, stejně jako mohou trvat na pořízení fotodokumentace. Fotografie musí být ovšem vyvolány okamžitě s tím, že inspekční tým a kontrolovaný smluvní stát obdrží každý po jedné kopii od každé fotografie. Navíc již během inspekce může inspekční tým trvat na vysvětlení některých nejasností, které při provádění kontroly vznikly. Pokud na takové dotazy není schopen zástupce kontrolovaného státu ihned reagovat, jsou všechny takové nevyřešené otázky inspekčním týmem zaneseny do inspekční zprávy.

Naopak zástupci kontrolovaného státu mají právo být přítomni u všech činností vykonávaných inspekčním týmem. Veškeré informace zjištěné během inspekce jsou kontrolovanému smluvnímu státu plně k dispozici.

Inspekce na místě trvá jen nezbytně nutnou dobu a její prodloužení je možné jen po dohodě se zástupcem kontrolovaného státu.

Po ukončení inspekce informují inspektoři a asistenti zástupce kontrolovaného státu i objektu o průběžných výsledcích a předají jim veškeré materiály týkající se provedené kontroly, které podepisuje vedoucí inspekčního týmu i zástupce kontrolovaného státu jako vyjádření toho, že byl s obsahem srozuměn. Toto setkání trvá nejdéle do 24 hodin po dokončení inspekce.

F. Odjezd

Je pravidlem, že po dokončení veškerých inspekčních činností, odjíždí inspekční tým z místa inspekce co nejdříve.

G. Zprávy

Po dokončení inspekce je potřeba všechny zjištěné informace zanést do ucelené zprávy. Nejpozději deset dní po ukončení inspekce připraví inspektoři tzv. faktickou závěrečnou zprávu, která obsahuje jen skutečnosti, které se týkají plnění Úmluvy, spolu s informacemi o kvalitě spolupráce kontrolovaného státu s inspektory. Tato zpráva je považována za důvěrnou.

Kontrolovanému státu je neprodleně předložena závěrečná zpráva, ke které kontrolovaný stát může připojit své připomínky. Tato zpráva i s připomínkami je generálnímu řediteli předložena nejpozději do 30 dní po ukončení inspekce. Pokud zpráva obsahuje nejasnosti nebo náznaky toho, že nebyla dodržena ustanovení daná Úmluvou, informuje generální ředitel Výkonnou radu.

H. Používání obecných ustanovení

Všechna popsaná ustanovení této části se týkají veškerých kontrol prováděných pro potřeby Úmluvy, s výjimkou tzv. zvláštních druhů inspekce. Popsaných dále v textu.

Část III – Obecná ustanovení pro kontrolní opatření přijatá podle článku IV, V a VI odstavec 3

A. Počáteční inspekce a dohody o objektech

Podpisem Úmluvy se všechny smluvní státy zavázaly deklarovat všechny své objekty vztahující se k chemickým zbraním. Každý takový deklarovaný objekt podle ustanovení v článku IV, V a VI odstavce 3 podléhá inspekci na místě, která začíná tzv. počáteční inspekci, na základě které jsou ověřeny informace o objektu, popřípadě přijata následná opatření. Kromě těchto činností je mezi každým smluvním státem a Organizací nejpozději 180 dní od vstupu Úmluvy v platnost nebo po počáteční inspekci sepsána dohoda o objektu. Výjimku tvoří objekty na ničení zbraní, které zahájily provoz déle než rok po vstupu Úmluvy v platnost, nebo objekty na ničení chemických zbraní, které již jsou v provozu v době vstupu Úmluvy v platnost či jsou do provozu uvedeny nejdéle jeden rok poté.

B. Stálá opatření

Mezi stálá opatření při kontrole objektů je především nepřetržité monitorování. Za tímto účelem v souladu s Úmluvou i dohodami o objektech má Technický sekretariát právo na instalování systémů, které budou nepřetržitě monitorovat daný objekt.

C. Předinspekční činnost

Podle tohoto ustanovení je každému smluvnímu státu plánované inspekce písemně sdělena nejméně 24 hodin před plánovaným příjezdem inspekčního týmu na místo vstupu. Výjimkou je jen počáteční inspekce, u které platí lhůta 72 hodin před předpokládaným příletem inspekce do místa vstupu.

Část IV (A) – Ničení chemických zbraní a jeho kontrola podle článku IV

A. Deklarace

V této části jsou dány jednotlivé body, které musí obsahovat předložená deklarace týkající se chemických zbraní definovaných v Článku III odst. 1.

Dále jsou body, podle nichž jsou podrobněji deklarovány výše uvedené chemické látky, směsi dvou či více chemických látek či binární zbraně.

Podle uvedených informací jsou zpracovávána i prohlášení o chemických zbraních uvedených v článku III odst. 1 Úmluvy. V této části Přílohy je zdůrazněn fakt, že smluvní stát, na jehož území se nacházejí ponechané chemické zbraně, se tímto zavazuje k dosažení dohody s druhým státem tak, aby byly deklarace v pořádku předloženy. V opačném případě je smluvní stát povinen uvést důvody, pro které nelze tyto povinnosti splnit.

Podobným způsobem dle článku III odst. 1 jsou deklarovány i chemické zbraně, které byly převzaté nebo převedené po období 1. ledna 1946, jestliže množství obsažené chemické látky bylo vyšší než jedna tuna za rok. U těchto převzetí a převodů se kromě výše opsaných kroků navíc dokládají jména dodávajícího a přijímacího státu, data převodů či převzetí a pokud možno co nejpřesnější popis jejich nynějšího uložení.

Kromě všech deklarací se smluvní státy podpisem Úmluvy zavázaly k vypracování podrobného plánu ničení chemických zbraní uvedeného v článku III odst. 1. Takový plán má pro potřeby plnění Úmluvy obsahovat obecný přehled ničení, tzn. přehled o množství jaké látky a v jakém objektu bude zničeno za jedno období likvidace, spolu s tím počet všech objektů na ničení chemických zbraní, které budou v provozu. U každého objektu uvedou jeho název, polohu i druh a množství látky, která zde má být zlikvidována. Deklarují všechna bezpečnostní školení zaměstnanců, státní normy v oblasti bezpečnosti a emisí, vývoj nových metod, odhad nákladů apod.

B. Opatření za účelem uzávěry skladovacích objektů a jejich příprava

V této části je specifikován závazek smluvních států, platný nejpozději od přijetí Úmluvy v platnost, deklarovat své chemické zbraně a zároveň přijmout taková opatření, která jsou dostatečná pro uzavření skladových prostor, spolu s opatřeními, která zabrání jakémukoli dalšímu přemísťování těchto zbraní. Výjimka byla vytvořena pouze pro zbraně, které jsou určeny k likvidaci. V skladovacích objektech, které jsou uzavřeny podle této přílohy, ale nadále může probíhat běžná údržbová činnost, včetně údržby samotných chemických zbraní. Přílohou jsou určeny činnosti, které nejsou za běžné

činnosti údržby vyjmuta, jsou jimi výměna účinné látky nebo těla munice a změna původních charakteristik munice nebo jejich součástí či součástí.

C. Ničení

Tato část přílohy je soustředěna na zásady a metody již samotného ničení chemických zbraní a odráží se od samotné definice ničení chemických zbraní pro potřeby této Úmluvy. Podle této definice je tímto procesem takový zvolený postup, díky kterému jsou toxické chemické látky, stejně jako munice a veškeré prostředky nevratně změněny, aby již nemohly být nadále i zpětně použity ke svému původnímu účelu. Zásoby chemických zbraní jsou ničeny v souladu s touto přílohou jen ve speciálně určených objektech, u kterých se každý smluvní stát zavazuje, aby byly zkonstruovány a provozovány na provoz ničení chemických zbraní dle stanovení Úmluvy. Ustanovení této Úmluvy pro negativní následky jasně vylučují jako způsoby likvidace uložení toxických chemických látek do jakýchkoli vod nebo země a jejich spalování na otevřeném ohni.

Pro samotný postup ničení chemických zbraní je založen především na Článku I a je hlavním z cílů této Úmluvy. Pro efektivní plnění úmluvy je ničení chemických zbraní rozděleno do tří kategorií. Kategorie I zahrnuje chemické zbraně na základě látek ze seznamu I a jejich součástky a součásti. Kategorie II obsahuje chemické zbraně na základě všech ostatních chemických látek, jejich součástkách a součástech. Kategorií III jsou nenaplněné munice a nenaplněné prostředky a vybavení zvláště navržené k použití v souvislosti s chemickými zbraněmi. Podle této přílohy se smluvní státy zavazují začít s likvidací chemických zbraní kategorie I nejpozději dva roky od vstupu v Úmluvy v platnost tak, aby byly všechny zbraně zcela zničeny nejpozději do deseti let od jejího vstupu v platnost. Smluvní státy souhlasily i s lhůtami pro toto ničení, které jsou rozděleny čtyř fází.

Ve Fázi 1 mají být nejpozději do dvou let od vstupu Úmluvy v platnost provedeny veškeré zkoušky prvního objektu na ničení chemických zbraní a do tří let od vstupu v platnost pak musí být zničeno minimálně 1% chemických zbraní kategorie I. Další je pětileté období od vstupu Úmluvy v platnost, tzv. Fáze 2, ve které má být zničeno nejméně 20% chemických zbraní kategorie I. Ve Fázi 3 proběhne likvidace nejméně

75% těchto zbraní za období ne delší než sedm let. Fáze 4 trvající nejdéle deset let je naplněním cílů Úmluvy, jelikož jsou při ní zničeny všechny chemické zbraně kategorie I.

Pro ostatní kategorie chemických zbraní platí podobná ustanovení. Chemické zbraně kategorie 2 a kategorie 3 jsou smluvní státy zavázány začít ničit nejdéle do jednoho roku od vstupu Úmluvy v platnost s tím, že všechny zbraně budou likvidovány v rovnoměrném množství po celé období na ničení určené, které může trvat maximálně pět let. V těchto případech u chemických zbraní kategorie 2 jako srovnávací faktor působí hmotnost chemické látky 2, u nenaplněné munice a prostředků je srovnávacím faktorem nominální plnicí objem počítaný (m^3) a pro vybavení je jím počet kusů.

V neposlední řadě následují opatření pro binární a vícesložkové zbraně.

Následující odstavce této přílohy dávají prostor i možným změnám pro průběžné časové lhůty, které jsou pro likvidaci zbraní určené.

Smluvní státy jsou zavázány přijmout všechna opatření, aby ničení chemických zbraní kategorie I zabezpečily v souladu s danými lhůtami. Pokud toto zabezpečení ze strany smluvního státu není možné, může takový stát požádat Konferenci prostřednictvím Výkonné rady, o prodloužení stanovených lhůt. Případy, kdy je prodloužení povoleno, ovšem nic nemění na věci, že veškeré chemické zbraně musí být zničeny nejpozději do deseti let. Pokud však nastanou okolnosti, kdy se smluvní stát domnívá, že není schopen desetiletou lhůtu na zničení chemických zbraní kategorie I dodržet, může požádat o tzv. prodloužení lhůty pro dokončení ničení. Žádost se v tomto případě předkládá Výkonné radě nejpozději devět let po vstupu Úmluvy v platnost. V každém návrhu smluvní stát musí uvést délku jím navrhovaného prodloužení, důvody prodloužení a podrobné plány obsahující plán na ničení chemických zbraní v prodlouženém období i v období zbývajícím do vypršení desetileté lhůty. Na základě žádosti Konference o prodloužení lhůty rozhodne neprodleně na dalším zasedání, držíce se přitom zásady, že prodloužení se povoluje jen na nezbytné minimum a je doprovázeno zvláštními kontrolními opatřeními, která určí Výkonná rada. Po schválení prodloužení je smluvní stát povinen učinit veškerá opatření, aby byla stanovená časová lhůta dodržena. Smluvní stát Technickému sekretariátu předkládá podrobné plány

ničení. Plán obsahuje podrobné informace o samotném objektu jako je název, adresa, umístění, je přiložen nákres areálu, podrobné technické popisy zařízení. Dále obsahuje technické postupy ničení zbraní, popis produktů vznikajících při ničení nebo opatření pro usnadnění kontrolních opatření, stejně jako bezpečnostní a zdravotní opatření objektu. Spolu s tím smluvní stát doloží veškeré manuály vystavené pro objekt i povolení získaná z hlediska ochrany životního prostředí.

Dalšími zmíněnými jsou roční zprávy o ničení, které smluvní státy předkládají Technickému sekretariátu nejpozději 60 dní po skončení každého ročního období ničení. Tyto plány jsou předkládány v souladu s článkem IV odst. 7 a je v nich uváděno skutečné množství chemických zbraní, které bylo zničeno během předchozího období. Pokud nejsou plány plněny, je nutno uvést důvody neplnění svých závazků.

D. Kontrola

Tato část přílohy je také rozčleněna do několika částí podle toho, na co jsou konkrétní kontrolní opatření zaměřena.

První část je soustředěna na kontrolu deklarací chemických zbraní vykonané prostřednictvím inspekce na místě. Cílem takové inspekce je prověření deklarovaných skutečností podle článku III. Inspekce je uskutečněna ihned po předložení deklarace smluvním státem a soustředí se především na množství a druh deklarované chemické látky, munice, prostředků apod.

Další součástí kontrolních opatření je systematická kontrola skladovacích prostor. Jejím cílem je nepřetržitá kontrola skladovacích prostor, pomocí inspekce v místě nebo monitorováním, aby nedocházelo k úniku skladovaných zásob.

Inspekcím a návštěvám je věnována zvláštní část této přílohy. Podle té vybírá objekt určený ke kontrole Technický sekretariát na základě obecných zásad pro určení četnosti systematických kontrol, tak aby nebylo možné předvídat, kdy má být daný objekt kontrolován. Po vybrání objektu určeného k inspekci nebo návštěvě, je Technický sekretariát podle tohoto ustanovení povinen písemně informovat dotýčný stát o provedené inspekci či návštěvě, a to 48 hodin před příjezdem týmu do objektu, v naléhavém případě lze časovou lhůtu ještě zkrátit. Smluvní stát poté provede veškerá opatření pro příjezd inspektorů a po jejich příjezdu jim poskytne veškeré údaje o

objektu a počet každého druhu chemické zbraně a chemické látky. Inspektoři mohou při sepisování zásob využít všech inspekčních postupů, mezi něž patří např. kontrola všech zásob v objektu nebo kontrola zásob v objektu vybraném inspektorem, kontrola vybraného druhu chemické zbraně nebo překontrolování všech položek soupisu podle již schválené dokumentace.

Na základě dohody o objektu mají inspektoři právo vstoupit do jakéhokoli skladovacího objektu nebo jeho části, přičemž jsou povinni dodržovat bezpečnostní předpisy daného objektu. Současně mají právo během první ale i následné inspekce takové objektu skladované zásoby označit štítkem, aby byl odhalen případný zakázaný přesun zásob.

Podstatná pro plnění Úmluvy je část zabývající se systematickou kontrolou ničení chemických zbraní. Jejimi hlavními cíli je ověření množství a druhu chemických zbraní, které mají být zničeny, a především ověření skutečnosti, zda byly opravdu zničeny.

Další náležitosti jsou řešeny v podrobných dohodách o objektu. Jsou v nich obsaženy jak postupy pro inspekci na místě, tak ustanovení pro nepřetržitou kontrolu monitorováním.

V další části jsou ustanovení týkající se objektů na skladování chemických zbraní, které jsou součástí objektů určených k likvidaci. Před samotnou likvidací jsou inspektory znovu překontrolovány dovezené zásoby určené k ničení a systematické kontrole podléhají do té doby, dokud jsou uskladněny v objektu určeného k jejich ničení.

Poslední částí tohoto oddílu přílohy jsou opatření týkající se systematické kontroly na místě v objektech na ničení chemických zbraní. Pro tyto případy mají inspektoři právo vstupovat do všech objektů na ničení a skladování chemických zbraní v nich umístěných, a to během celé aktivní fáze ničení. Pro vykonávání své kontrolní činnosti, s cílem zajistit plnění Úmluvy, mohou inspektoři pomocí monitoringu nebo fyzické přítomnosti dohlížet nad převzetím chemických zbraní v objektu, jejich druh a množství, způsob uskladnění, mohou dohlížet nad samotným procesem ničení stejně jako kontrolovat konečný produkt ničení či odebírat vzorky. Na konci každého období ničení

chemických zbraní smluvní stát deklaruje množství zlikvidovaných zbraní, přičemž mu tato deklarace musí být potvrzena Technickým sekretariátem.

Dohody o objektech inspektorům zase dovolují volný přístup do všech částí objektu určeného na ničení chemických zbraní a v nich umístěných skladovacích prostor, včetně přístupu k munici či zásobníkům. Stejně jako jim dává právo sledovat systematickou analýzu vzorků během celého procesu ničení chemických zbraní.

Část IV (B) – Staré a zanechané chemické zbraně

A. Obecná ustanovení

Podle uvedených obecných ustanovení jsou staré chemické zbraně ničeny dle oddílu B a zanechané chemické zbraně, mezi něž patří i ty definované dle článku II odst. 5, jsou ničeny v souladu s oddílem C.

B. Režim pro staré chemické zbraně

Pro smluvní stát, který má na svém území staré chemické zbraně podle definice článku II odst. 5 písm. a), platí povinnost nejpozději do 30 dní od vstupu Úmluvy v platnost podat Technickému sekretariátu všechny potřebné informace k tomu se vztahující, tzn. nejlépe uvést druh, umístění a současný stav takové chemické zbraně. V případě, že se jedná o zbraně definované v písm. b), je smluvní stát zavázán předložit Technickému sekretariátu deklaraci v souladu s článkem III odst. 1 a pokud je to možné i s informacemi dle části IV (A) odst. 1 až 3 této Přílohy. Pokud nastane případ, že smluvní stát objeví staré zbraně na svém území až po vstupu Úmluvy v platnost, předloží veškeré informace Technickému sekretariátu nejpozději 180 dní od jejich objevení. Poté provede Technický sekretariát počáteční, popř. i následné inspekce, aby si ověřil předané informace především z pohledu toho, zda tyto zbraně odpovídají definici starých zbraní podle článku II odst. 5. Předmětem této části jsou i Obecné zásady pro posouzení použitelnosti chemických zbraní vyrobených mezi léty 1925 a 1946, které posuzuje a schvaluje Konference na základě článku VIII odst. 21. Pokud byly staré chemické zbraně Technickým sekretariátem posouzeny jako zbraně dle článku II odst. 5 písm. a), je s nimi smluvní stát povinen zacházet jako s toxickým odpadem. Sekretariátu tak předá informace o veškerých přijatých opatřeních k jejich

zničení. Ostatní staré chemické zbraně definované dle písm. b) jsou zničeny v souladu s článkem IV a částí IV (A) této Přílohy.

C. Režim pro zanechané chemické zbraně

Pro všechny smluvní státy platí, že jsou povinny nejpozději do 30 dní od vstupu Úmluvy v platnost Technickému sekretariátu deklarovat všechny chemické zbraně zanechané na jeho území a podat k nim veškeré informace jako je jejich druh, množství, současný stav a dostupné informace o zanechání. V případě, že smluvní stát tyto zbraně objeví až po vstupu Úmluvy v platnost, deklaruje je nejpozději 180 dní od jejich objevení s dodáním veškerých informací. Stejná pravidla platí i pro ten smluvní stát, který sám zanechal chemické zbraně na území jiného státu. Po předložení prohlášení jednotlivých států vykoná Technický sekretariát počáteční inspekci s cílem ověřit veškeré dostupné informace a vypracovat zprávu. Ustanovení této Přílohy dávají smluvnímu státu, na jehož území jsou zanechané zbraně, právo požádat zanechávající stát o pomoc při likvidaci těchto chemických zbraní. Jejich konzultace s cílem domluvit se na společném plánu ničení musí být zahájeny nejpozději 30 dní po informování Technického sekretariátu a probíhající konzultaci. Poté je zanechávající stát povinen poskytnout finanční, technické i odborné znalosti, objekty i jiné zdroje a smluvní stát, na jehož území se zbraně nacházejí, poskytne odpovídající spolupráci.

V případech kdy nelze určit zanechávající stát nebo není tento stát členem Úmluvy, může stát s ponechanými zbraněmi na svém území o pomoc požádat Organizaci i ostatní smluvní státy.

V případech kdy zanechané chemické zbraně současně vyhovují definici starých zbraní dle článku II odst. 5 písm. b) může Výkonná rada změnit či pozastavit ustanovení týkající se likvidace těchto zbraní, pokud by měla pocit, že to neohrozí cíle Úmluvy. Stejným způsobem může postupovat i při zjištění, že zanechané zbraně nevyhovují definici starých chemických zbraní.

Závěrem je poukázáno na fakt, že smluvní státy mezi sebou mohou uzavírat dohody či ujednání, která by se týkala právě zanechaných chemických zbraní a jejich likvidaci.

Část V – Ničení objektů na výrobu chemických zbraní a jeho kontrola podle článku V

A. Deklarace

První část je věnována veškerých deklarácím a plánům, které jsou smluvní státy na základě této Přílohy povinni poskytnout, aby bylo dosaženo cílů Úmluvy.

V první řadě jsou řešeny deklaráce týkající se objektů na výrobu chemických zbraní dle článku III odst. 1. Podle něhož se pro každý takový objekt předkládá jeho detailní specifikace, tzn. kromě názvu objektu a jeho vlastníků či provozovatelů od data 1. ledna 1946, i jeho přesné umístění, údaje o dostavbě a jakýchkoli úpravách objektu. Dále předkládá prohlášení, zda se v objektu vyráběny chemické látky definované jako chemické zbraně nebo zda se jedná o objekt určený k plnění zbraní, popřípadě obojí, stejně jako informuje o výrobních kapacitách. V případě, že se jedná o objekt na výrobu chemických zbraní, je jeho výrobní kapacita vyjadřována podle množství chemické látky, kterou lze přítomnými technologickými postupy vyrobit za jeden rok. V druhém případě, u objektů určených na plnění chemických, je jeho výrobní kapacita posuzována podle množství chemické látky, kterou jsou v objektu schopni naplnit do každého konkrétního druhu chemické zbraně.

Následně po deklarácích smluvní stát předloží opatření, která učinil pro uzavření objektu a jeho vyřazení z provozu, dále předloží přijatá opatření pro zajištění bezpečnosti a ochrany vyřazeného objektu a v neposlední řadě informuje o rozhodnutí, zda plánuje přeměnu v objekt na likvidaci chemických zbraní, s uvedením data přeměny.

Krátký odstavec je věnován i objektům na výrobu chemických zbraní podle článku III odst. 1 písm. c). Tyto deklaráce podléhají stejným výše uvedeným pravidlům.

Deklarácím podléhají i minulé převody a převzetí. Smluvní stát v takovém případě musí informovat o všech převodech a převzetích týkajících se zařízení na výrobu chemických zbraní uskutečněných po 1. lednu 1946. Pokud o těchto činnostech v letech mezi 1. lednem 1946 a 1. lednem 1970 nejsou žádné informace, je každý smluvní stát povinen doložit aspoň všechny dostupné informace a vysvětlení důvodů neúplnosti deklaráce.

Pro potřeby tohoto ustanovení se za zařízení na výrobu chemických zbraní považuje specializované zařízení, zařízení na výrobu vybavení určeného k použití chemické zbraně či zařízení pro výrobu nechemické části chemické munice.

Spolu s deklaracemi se předkládají i obecné plány ničení, roční plány ničení a roční zprávy o ničení.

Za plnění těchto ustanovení v případě, že se jedná o objekt na výrobu chemických zbraní definovaný podle článku III odst. 1, zodpovídá stát, na jehož území je objekt umístěn.

B. Ničení

Podle obecných zásad ničení objektů na výrobu chemických zbraní si každý smluvní stát rozhodne o metodě, kterou chce při ničení těchto objektů použít podle zásad Článku V a této Přílohy.

Před samotným zničením takového objektu na výrobu chemických zbraní je nejprve potřeba ho uzavřít a vyřadit z provozu. K tomu jsou určena ustanovení této Přílohy, která stanovují zásady a metody pro uzavření objektu.

Ne všechny objekty na výrobu chemických zbraní jsou hned zničeny. Některé z nich jsou dočasně přeměny na objekty na ničení chemických zbraní. Zásady a metody platící pro takovou přeměnu objektu jsou uvedeny také v tomto oddíle. Veškerá opatření přijímaná pro takové objekty musí být srovnatelně důrazná jako opatření pro objekty, které jsou uzavřené, vyřazené z provozu a přeměněny nebyly. Všechny přeměněné objekty jsou smluvními státy deklarovány jako objekty na výrobu chemických zbraní a podléhají tak stejným opatřením jako je inspekce v místě, především z pohledu toho, aby přeměněný objekt již nebyl schopen vratného přeměny k objektu na výrobu chemických zbraní. Každá přeměna objektu musí být řešena přes Technický sekretariát. Důležitý je bod zdůrazňující, že i tyto přeměněné objekty musí být zničeny nejpozději do 10 let od vstupu Úmluvy v platnost.

Další body se již věnují samotným zásadám a metodám ničení objektů na výrobu chemických zbraní. Podle tohoto ustanovení jsou všechny smluvní státy povinny fyzicky zničit veškeré specializovaná i standartní zařízení a budovy na výrobu chemických zbraní. Současně smluvní státy zničí objekty na výrobu nenaplněné munice

a veškerých zařízení pro použití chemických zbraní, a to tak, že zlikviduje všechny objekty vyrábějící nechemické části chemické munice, stejně jako zničí všechna zařízení k nim určené. Budovy a standartní zařízení jsou buď zničeny, anebo převedeny k účelům, které nejsou Úmluvou zakázány.

Samotný postup na ničení objektů na výrobu chemických zbraní vyplývá ze závazků v Článku I i v ostatních Článcích Úmluvy. Každý smluvní stát si připraví harmonogram ničení na každé období. Pro objekty vyrábějící chemické látky ze seznamu 1 platí, že s likvidací započnou nejpozději do jednoho roku od vstupu Úmluvy v platnost a dokončí ji nejpozději do deseti let. Srovnávacím faktorem při porovnávání těchto objektů je jejich výrobní kapacita, uvedená v tunách a v souladu s pravidly pro binární zbraně. Pro potřeby plnění Úmluvy je celkové období ničení rozděleno do tří kratších časových období. Dále je dáno, že pro konec osmého roku období likvidace je dohodnuta a stanovena úroveň výrobní kapacity, kapacita, která ji překračuje, bude rovnoměrně zničena během prvních dvou období, což s sebou nese požadavek na zničení každého objektu, který ho zásoboval nebo byl od něj zásobován. Tomuto ustanovení podléhají i objekty dočasně přeměněné na ničení chemických zbraní. Naproti tomu objekty nespádající do výše popsané kategorie jsou ničeny v rozmezí od jednoho do pěti let od vstupu Úmluvy v platnost.

Dále jsou smluvními státy předkládány podrobné plány ničení a navrhovaná kontrolní opatření.

C. Kontrola

Jako většina částí týkající se kontrolních opatření i tato začíná kontrolou deklarácí objektů na výrobu chemických zbraní. Tato kontrola je prováděna pomocí inspekce v místě. Účelem takové inspekce je především ověření, že byla opravdu zastavena výroba chemických zbraní a objekt byl vyřazen z provozu.

Po kontrole deklarácí je pozornost soustředěna na systematickou kontrolu objektů na výrobu chemických zbraní a také na zastavení jejich činnosti. Systematická kontrola takového objektu má zajistit odhalení jakákoli obnovy výroby či přesun deklarováných zásob. Pro každý objekt je sepsána podrobná dohoda o objektu, ve které jsou obsaženy veškeré postupy k inspekci v místě, např. pomocí kontrole a údržbě

bomb, pomocí odběru a analýze dat, a také jsou zde podrobněji řešeny postupy při používání plomb a jiných prostředků, aby se zabránilo manipulaci se zásobami. Každá taková inspekce je kontrolovanému smluvnímu státu oznámena generální ředitelem písemně 48 hodin před příjezdem inspekčního týmu do objektu. Inspektoři mají při těchto inspekcích přístup do všech částí objektu. Výběr objektů ke kontrole se děje v souladu s obecnými zásadami pro určení četnosti systematických kontrol v místě.

Důležitým bodem je kontrola ničení objektů na výrobu chemických zbraní, které probíhá podle podrobného plánu ničení a jejím hlavním cílem je likvidace objektu i každé položky deklarovaného seznamu. Pokud byl objekt i celý soupis zničen, deklaruje Technický sekretariát tuto skutečnost smluvnímu státu a ukončuje tím systematickou kontrolu objektu.

Poslední část je věnována kontrole nad dočasnou přeměnou objektu na výrobu chemických zbraní na objekt na jejich likvidaci.

D. Přeměna objektu na výrobu chemických zbraní k účelům nezakázaných touto Úmlouvou

Žádost o přeměnu, která je uvedena v nadpisu této části, si může podat každý smluvní stát pro každý objekt. V případě, že je objekt pro účely Úmlouvou nezakázané používán již v době vstupu Úmluvy v platnost, pak se žádost předloží generálnímu řediteli nejpozději 30 dní od vstupu v platnost. Pro objekt, který se pro účely Úmlouvou nezakázané v době vstupu Úmluvy v platnost nepoužívá, předloží se žádost generálnímu řediteli nejpozději do 30 dní po rozhodnutí přeměnu provést, v každém případě nejpozději čtyři roky od vstupu Úmluvy v platnost. V obou případech musí žádosti obsahovat podrobné zdůvodnění žádosti, obecný plán přeměny objektu se všemi náležitostmi i odůvodněním jejich provedení.

Další část tohoto oddílu je věnována činností, které může smluvní stát, do rozhodnutí Konference vykonávat v daném objektu.

V následující části jsou specifikovány podmínky přeměny objektu na výrobu chemických zbraní v objekt pro činnosti nezakázané Úmlouvou. Hlavní podmínkou přeměny je zničení všech speciálních zařízení v objektu a odstranění všech charakteristických znaků, jimiž se odlišují od ostatních budov a konstrukcí. Přeměna

takové objektu musí proběhnout nejpozději šest let od vstupu Úmluvy v platnost a následně v objektu nesmí probíhat žádná činnost související s výrobou, zpracováním či spotřebou chemických látek seznamu 1 nebo 2 ani jakoukoli jinou činnost Úmluvou zakázanou. V případě, že některý stát Úmluvu ratifikuje nebo k ní přistoupí po šestiletém období přeměny, stanoví lhůty Výkonná rada, nejpozději do šesti let od vstupu Úmluvy v platnost.

Podstatnou součástí tohoto oddílu je charakteristika podrobných plánů přeměny.

Část VI – Činnosti nezakázané touto Úmluvou v souladu s článkem VI.

Režim pro chemické látky seznamu 1 a objekty vztahující se k těmto látkám.

A. Obecná ustanovení

Obecná ustanovení znovu jasně stanovují, že smluvní stát nesmí vyrábět, nabývat, přechovávat ani používat chemické látky seznamu 1 mimo své území, stejně jako nesmí tyto látky mimo své území převádět, s výjimkou jiného smluvního státu. Dále jsou v ustanovení týkající se nevyrábění, nenabývání, nepřevádění a nepoužívání stanoveny výjimky Úmluvou dovolené. Zákaz se netýká těch chemických látek, které se používají pro výzkumné, lékařské, farmaceutické a ochranné účely. Netýká se takových druhů a množství, které jsou pro své účely Úmluvou nezakázané odůvodnitelné, stejně jako se netýká úhrnných množství, které jsou v kteroukoli dobu rovny nebo jsou menší než 1 tuna nebo která jsou smluvním státem nabyta výrobou, převodem či vyjmutím ze zásob a jsou rovny nebo menší než 1 tuna.

B. Převody

Tato ustanovení zdůrazňují, že převody chemických látek ze seznamu 1 mimo své území mohou smluvní státy jen mezi sebou navzájem. Podstatné je ustanovení, že jednou převedené látky již nesmí být dále převáděny třetímu státu. Před každým převodem je smluvní stát povinen nejméně 30 dní písemně informovat Technický sekretariát. Výjimkou v tomto pravidle je pouze látka seznamu 1 saxitoxin v množství rovno nebo menším než 5 miligramů, pokud je převáděna pro lékařské nebo diagnostické účely, pak je notifikace uskutečněna před převodem.

Každý smluvní stát je povinen předkládat podrobné roční deklarace. Tyto deklarace se vystavují pro každou převedenou chemickou látku, která byla za uplynulý rok převedena a obsahuje chemický název, vzorec a registrační číslo, pokud je přiděleno. Dále se v ní uvádí předené množství, příjemce a účel převodu.

C. Výroba

Státy, u nichž probíhá výroba látek, jsou touto Úmluvou zavázány k dodržování nejvyšší bezpečnosti a ochraně životního prostředí v souladu s národními normami pro bezpečnost a emise.

V případě, že se jedná o samostatný malovýrobní objekt, je výroba prováděna v reaktorech v linkách, které neslouží k nepřetržitému provozu. Pro účely plnění těchto ustanovení tak nesmí přesáhnout objem jednoho reaktoru 100 litrů a souhrnný objem všem reaktorů s objemem nad 5 litrů nepřesáhne 500 litrů. Většina výroby chemických látek seznamu jedna probíhá v samostatných malovýrobních objektech, které jsou schváleny smluvními státy. Ovšem o této části jsou uvedeny i výjimky pro účel Úmluvy označené jako jiné objekty. Všechny tyto objekty schvaluje smluvní stát.

D. Deklarace

Deklarace se v těchto případech týká jak samostatných malovýrobních objektů, ale i tzv. jiných objektů. Kromě počátečních deklarací jsou smluvní státy povinny každoročně předkládat podrobné roční deklarace a současně ještě každý smluvní stát vyrábějící chemické látky seznamu 1 vypracuje a předloží podrobnou roční deklaraci o plánovaných činnostech a o předpokládané výrobě v objektu.

Podobná pravidla platí i pro jiné objekty uvedené v předešlých odstavcích. Pro takový objekt smluvní stát zpracovává podrobnou roční deklaraci o činnostech prováděných v objektu za uplynulý rok, vypracovává podrobnou roční deklaraci o plánovaných činnostech a předpokládané výrobě.

E. Kontrola

Hlavním cílem kontroly u samostatných malovýrobních objektů je ověření, zda deklarované množství vyrobené látky seznamu 1 odpovídá skutečnosti a nepřesahuje množství vyšší než 1 tuna. Za tímto účelem podléhá objekt systematické kontrole pomocí inspekce na místě nebo monitoringem, kdy počet a četnost takových inspekcí se

odvíjí od charakteristiky budovy, vykonávaných činností v objektu i podle výsledku počáteční inspekce. I v tomto ustanovení je dáno, že nejpozději do 180 dní od vstupu Úmluvy v platnost je mezi smluvním státem a Organizací uzavřena dohoda o objektu, která vychází ze vzorové dohody a je věnována především inspekčním postupům. Stejnou smlouvu s Organizací uzavře i smluvní stát, který zřízení takového objektu plánuje. V tomto případě jsou v dohodě o objektu obsaženy i opatření pro kontrolní činnost, která proběhnou ještě před zahájením provozu objektu. Vzorovou dohodu pro tyto případy posuzuje a schvaluje Konference podle článku VIII.

Kontrolní opatření pro jiné objekty mají za úkol ověřit, zda objekt vyrábí pouze deklarované chemické látky v odpovídajícím množství, s ověřením skutečnosti, že nejsou látky ze seznamu 1 zneužívány. Ostatní ustanovení jsou podobné jako u samostatného malovýrobního objektu. Podle nich i tyto objekty podléhají systematické kontrole prostřednictvím inspekce na místě či monitorováním. A i v tomto případě uzavírá smluvní stát s Organizací dohodu o objektu nejpozději 180 dní po vstupu Úmluvy v platnost.

Část VII – Činnosti nezakázané touto Úmluvou v souladu s článkem VI.

Režim pro chemické látky seznamu 2 a objekty vztahující se k těmto látkám.

A. Deklarace

Pro tyto případy se předkládají deklaráce souhrnných národních údajů. Každý smluvní stát tak předkládá počáteční i roční deklaráci podle článku VI, které obsahují informace o množství vyrobených, zpracovaných, spotřebovaných, dovezených i vyvezených chemických látek ze seznamu 2.

Pro plnění ustanovení této Úmluvy jsou smluvními státy předkládány i deklaráce týkající se výrobních areálů a v nich vyrobených, zpracovaných nebo spotřebovaných chemických látkách seznamu 2. V neposlední řadě smluvní stát dokládá deklaráci předpokládaných činností.

Podstatným je bod zmiňující, že není potřeba předkládat deklarace pro směsi, které obsahují nízké koncentrace chemických látek 2. U směsí se deklarace vyžadují jen v případě, že existuje možnost snadného získání chemické látky z takové směsi.

V počáteční deklaraci se uvádí celkové množství vyrobené, zpracované, spotřebované, dovezené i vyvezené v každém z předchozích tří let. V každé roční deklaraci minulých činností se pak uvádí vyrobené, zpracované, spotřebované, dovezené a vyvezené množství za uplynulý kalendářní rok. A v ročních deklaracích předpokládaných činností jsou předpokládaná množství pro nastávající kalendářní rok. Prohlášení tohoto typu v sobě obsahují i účely, za jakými byly a budou chemické látky vyráběny, zpracovány či spotřebovány.

Podle ustanovení této přílohy jsou předkládány i deklarace v minulosti vyrobených chemických látek ze seznamu 2 určených pro chemické zbraně.

B. Kontrola

Pro účely této Přílohy se kontrola ve výrobních areálech obsahující jeden a více provozů provádí především prostřednictvím inspekce na místě. Cílem prováděných inspekcí v místě je zajištění plnění této Úmluvy a především ověření, že ve výrobních areálech není vyráběna ani přítomna látka ze seznamu 1, kromě stanovených výjimek, že se veškeré informace shodují s předloženými deklaracemi a že nedochází ke zneužití látek ze seznamu 2.

Další část oddílu je věnována inspekčním postupům. Podle nich je nejpozději 90 dní po počáteční inspekci uzavřena mezi smluvním státem a Organizací dohoda o objektu, pokud není dohodnuto jinak. Dohoda o objektu je založena na vzorové dohodě a jsou v ní uvedeny především zmíněné inspekční postupy. Inspekce se zaměřují především na deklarované provozy, které se vztahují chemickým látkám seznamu 2.

C. Převody státům, které nejsou účastníky této Úmluvy

Touto částí je dáno, že chemické látky seznamu 2 lze převádět pouze mezi smluvními státy této Úmluvy. V platnost toto ustanovení vstupuje nejpozději tři roky po vstupu Úmluvy v platnost. Během tohoto tříletého období je tedy možné chemické látky seznamu 2 převádět i státům, kteří nejsou účastníky této Úmluvy. Ovšem jen za podmínky, že od takového státu smluvní stát získá osvědčení o konečném užití, které

obsahuje především potvrzení, že látky budou určeny jen pro účely nezakázané Úmluvou, že nebudou dále převáděny, jejich druh, množství a konečné užití s uvedením jména a adresy konečného majitele. Smluvní stát je zavázán v těchto případech přijmout veškerá nezbytná opatření k tomu, aby nedošlo ke zneužití těchto látek.

Část VIII – Činnosti nezakázané touto Úmluvou v souladu s článkem VI.

Režim pro chemické látky seznamu 3 a objekty vztahující se k těmto látkám

A. Deklarace

Stejně jako u předešlých látek seznamu 1 a 2 i u těchto látek ze seznamu 3 jsou nejprve předkládány deklaráce souhrnných národních údajů. Jejich součástí jsou počáteční a roční deklaráce zpracované podle článku VI, které zahrnují všechny národní údaje za poslední rok obsahující informace o vyrobených, dovezených a vyvezených množstvích chemických látek seznamu 3.

U výrobních areálů, které vyrábějí chemické látky seznamu 3, ve kterých je umístěn jeden a více provozů a ve kterých bylo za poslední tři roky vyrobeno či je v nadcházejícím roce plánováno vyrobit více než 30 tun těchto látek, se předkládá počáteční a roční deklaráce.

Deklarace vztahující se na směsi, výrobní areály i všechny v něm umístěné provozy, stejně jako na minulé výroby chemických látek seznamu 3 pro účely chemických zbraní se vztahují podobné požadavky jako u předešlých dvou typů výrobních areálů chemických látek seznamu 1 a 2.

Změna nastává jen v případě deklarácí, které se týkají prahových hodnot každé chemické látky seznamu 3. U těchto látek se přibližný objem výroby za poslední rok či v roce nadcházejícím vyjadřuje pomocí rozmezí, např. 30 až 200 tun, 200 až 1000 tun apod.

B. Kontrola

Kontrola těchto deklarovaných výrobních areálů probíhá pomocí inspekce v místě, a to u areálů, které v předešlém roce vyrobily nebo v roce následujícím plánují vyrobit úhrnně více než 200 tun jakýchkoli látek seznamu 3 nad prahovou hodnotu, která je

udána na 30 tun. Cílem inspekce je jako v předešlých případech především kontrola deklarovaných skutečností a ověření nepřítomnosti chemické látky seznamu 1.

V další části jsou popsány inspekční postupy, které se ve většině bodů shodují s inspekčními postupy u látek 1 a 2. Výjimka nastává u dohody o objektu, která v tomto případě není sepsána, pokud o to nepožádá kontrolovaný stát.

C. Převody státům, které nejsou účastníky této Úmluvy

Chemické látky seznamu 3 mohou být převáděny i státům, které nejsou účastníky Úmluvy, ovšem jen za podmínky, že smluvní stát od přijímacího státu dostane záruky, že látky nebudou zneužity k činnostem zakázaným Úmluvou. Za tímto účelem smluvní stát také přijme všechna nezbytná opatření. V záruce přijímaného státu musí být obsažena záruka, že látky budou užívány jen v souladu s Úmluvou, že nebudou dále převáděny, dále jejich množství, druh, konečné užití a jméno a adresa konečného majitele.

Teprve po pěti letech od vstupu Úmluvy v platnost Konference posoudí, zda jsou k řešení převodu chemických látek seznamu 3 potřebná nějaká další opatření.

Část IX – Činnosti nezakázané touto Úmluvou v souladu s článkem VI.

Režim pro ostatní objekty na výrobu chemických látek.

A. Deklarace

Smluvní státy jsou povinny předložit nejprve počáteční deklaraci, ve které je uveden seznam všech objektů na výrobu chemických látek. Pro potřeby této Přílohy jsou konkrétně definovány dva typy takových výrobních areálů.

B. Kontrola

Tímto ustanovením je dáno, že vyjma oddílu C je kontrola prováděna podle článku VI, a to prostřednictvím inspekce na místě.

Inspekční postupy jsou řízeny podle dohodnutých zásad této Přílohy i v souladu s Důvěrnostní přílohou. I v těchto případech není vypracována dohoda o objektu, pokud si to kontrolovaný smluvní stát nevyžádá. Případná inspekce ve výrobním areálu se pak zaměřuje především na samotný provoz vyrábějící chemické látky. Kontrolovaný

smluvní stát má ovšem právo řídit přístup do takových svých provozů. Inspekční tým má právo odebírat vzory a analyzovat je

C. Provádění a zhodnocení oddílu B

Ustanovení v oddílu B jsou podle tohoto ustanovení započata na začátku čtvrtého roku od vstupu Úmluvy v platnost, pokud ovšem Konference na svém třetím řádném zasedání nerozhodne jinak. Pro toto třetí řádné zasedání připraví generální ředitel zprávu, která obsahuje veškeré poznatky Technického sekretariátu z provádění činností podle ustanovení VII a VIII této Přílohy i z oddílu A této části. Na základě této zprávy konference rozhone o přerozdělení finančních zdrojů a na doporučení Výkonné rady rozhodne o principu, na kterém budou předkládány návrhy smluvních států na inspekce.

Na základě získaných zkušeností jsou také na prvním zasedání Konference zhodnoceny celková kontrolní opatření chemického průmyslu, na základě toho poté Konference může rozhodnout o dodatečných kontrolních opatřeních.

Část X – Inspekce na výzvu podle článku IX

A. Jmenování a výběr inspektorů a inspekčních asistentů

Tímto ustanovením je zaručeno, že na pozice inspektorů a inspekčních asistentů jsou generálním ředitelem vybíráni pouze odborníci s dostatečnou kvalifikací, zkušenostmi a dovednostmi, kteří jsou zvláště jmenováni pro tuto funkci. Generální ředitel určí velikost a složení inspekčního, přičemž se drží pravidla, že členem inspekčního týmu není žádný zástupce žádajícího i kontrolovaného smluvního státu.

B. Předinspekční činnosti

Pokud smluvní stát předloží žádost o inspekci na výzvu, má právo po Technickém sekretariátu žádat ujištění, že zda bude a kdy jeho žádosti vyhověno. V žádosti, která je předkládána generálnímu řediteli i Výkonné radě, musí být uveden kontrolovaný nebo hostitelský stát, místo vstupu, velikost a druh inspekčního místa, důvody pro konání inspekce i jméno pozorovatele žádajícího smluvního státu.

Součástí přeinspekčních činností je uzávěra areálu a monitorování výjezdů z areálu, stejně jako předinspekční informační porada, na které může kontrolovaný smluvní stát inspekčnímu týmu označit různé citlivé informace, které se nevztahují k účelu této

inspekce. V rámci této porady je i přepraven počáteční plán inspekce, ve kterém jsou určeny jednotlivé kroky pro vykonání inspekce v místě.

C. Provádění inspekcí

Kontrolovaný smluvní stát zařídí inspekčnímu týmu přístup na místo určení nejpozději 108 hodin po jejich příjezdu. Kontrolovaný smluvní stát je povinen povolit inspekčnímu týmu co možná nejrozsáhlejší přístup, ovšem v rámci řízeného přístupu může přijmout takové opatření, která jsou nezbytná k ochraně národní bezpečnosti. Pokud tedy kontrolovaný smluvní stát inspekčnímu týmu nezajistí úplný přístup, je aspoň povinen dodat veškeré potřebné informace, aby byly rozptýleny obavy v neplnění této Úmluvy. Řízený přístup má být umožněn nejpozději do 12 hodin od příjezdu inspekčního týmu. Inspektoři smí použít pouze takové metody a shromažďovat pouze takové skutečnosti, které mají přímou souvislost s neplněním ustanovení úmluvy, a nesmí výrazně narušovat běžný chod areálu.

Pokud se jedná o objekty deklarované podle článku IV, V, a VI, platí, že u objektů, které mají uzavřenu dohodu o objektu, jsou její ustanovení neměnná, u objektu, které tuto dohodu uzavřenou nemají, je přístup a činnosti řízeny podle obecných zásad kontroly této Úmluvy. Přístup, který je nad rámec přístupu dle článků IV, V, VI je řízen podle ustanovení tohoto oddílu.

Poslední součást je věnována účasti pozorovatele žádajícího smluvního státu dle Článku IX. Pozorovatel má právo vstupu do míst, které jsou mu kontrolovaných smluvním státem povoleny, a současně získává informace od inspekčního týmu.

D. Poinspekční činnost

Po ukončení poinspekční činnosti se inspekční tým co nejdříve přichystá k opuštění území kontrolovaného státu. Po návratu pak vypracuje podrobné zprávy. V inspekční zprávě jsou uvedeny veškeré inspekční činnosti vykonávané na území kontrolovaného státu spolu s informacemi a zjištěními vztahující se k případnému neplnění Úmluvy. Nejpozději do 72 hodin od návratu předá inspekční tým generálnímu řediteli předběžnou inspekční zprávu, která je následně předána i kontrolovanému i žádajícímu smluvnímu státu a Výkonné radě.

Část XI – Vyšetřování údajného použití chemických zbraní

A. Obecná ustanovení

V tomto oddíle jsou ustanoveny postupy pro případ, kdyby bylo potřeba vyšetřovat zneužití chemických zbraní nebo látek pro potlačování nepokojů jako bojových látek.

B. Předinspekční činnost

Předinspekční činnost je zahájena podáním žádosti generálnímu řediteli o vyšetření údajného zneužití chemických zbraní, která by měl obsahovat tyto náležitosti. Smluvní stát, podezřelý z použití chemické zbraně, charakteristika oblastí a místo vstupu, druh užití zbraně a charakteristika toxické chemické látky, rozsah použití, účinky na lidský organismus, popřípadě žádost o zvláštní pomoc. Generální ředitel ihned potvrzuje přijetí takové žádosti a informuje Výkonnou radu i všechny smluvní státy. Do ohrožené oblasti je ihned vyslán inspekční tým.

C. Provedení inspekci

V těchto případech má inspekční tým přístup do všech oblastí, které mohly být zasaženy údajným použitím chemické zbraně, stejně jako do všech nemocnic, uprchlických táborů apod. V rámci kontrolní činnosti jsou odebírány vzorky toxických chemických látek, munice, ale i vzorky z prostředí jako půda, voda, vzduch a vzorky biomedicínské, tzn. krev, moč, tkáně apod. zvířat i lidí. Inspekční tým má také právo vyšetřit a vyslechnout všechny osoby, které mohou mít s údajným použitím chemické zbraně cokoli společného.

V případě potřeby je umožněno rozšířit vyšetřování do sousedního smluvního státu. Pokud není možné zajistit bezpečný přístup do kontrolované oblasti může být doba pro konání inspekce prodloužena.

D. Zprávy

První zprávu, kterou inspekční tým generálnímu řediteli poskytne, je situační zpráva, která je předložena nejpozději 24 hodin po příjezdu inspekce na území kontrolovaného státu a obsahuje především naléhavé potřeby pomoci. Dále jsou zprávy o zjištěných skutečnostech a prováděných činnostech předávány dle potřeby.

Po vykonání inspekce je inspekční tým povinen nejpozději do 72 hodin od návratu předložit generálnímu řediteli předběžnou zprávu. Konečná zpráva je generálnímu

řediteli a následně pak Výkonné radě a všem smluvním státům předložena nejpozději 30 dní od ukončení inspekce.

E. Státy, které nejsou účastníky této Úmluvy

V případech, kdy by došlo ke zneužití chemických zbraní na území státu, který není účastníkem Úmluvy, anebo na území, které není pod kontrolou smluvního státu, spolupracuje Organizace na řešení situace s generálním tajemníkem Organizace spojených národů.

Příloha o ochraně důvěrných informací (Důvěrnostní příloha)

Tato krátká, ale podstatná příloha shrnuje veškerá ustanovení týkající se ochrany důvěrných dat a informací.

A. Všeobecné zásady nakládání s důvěrnými informacemi

V tomto ujednání je jasně dáno, že ochrana důvěrných informací se týká kontroly civilních i vojenských objektů a je založena ustanovení Článku VIII, podle kterého Organizace smí vyžadovat informace pouze v takovém množství, které je nezbytné pro plnění cílů Úmluvy. Organizace přijímá veškerá opatření, aby všichni zaměstnanci Technického sekretariátu a především inspektoři splňovali požadavky na bezúhonnost, výkonnost a kompetenci.

Za zabezpečení ochrany důvěrných informací je zodpovědný generální ředitel, který v souladu s touto Přílohou stanovuje přísný režim, jak s těmito informacemi pracovat. Mezi obecné zásady je zahrnuto nakládání s důvěrnými informacemi, za které se považují právě ty, které jsou takto označeny smluvním státem nebo dle úsudku generálního ředitele. Dále se obecné zásady týkají všech údajů a dokumentů získaných Technickým sekretariátem, u nich se zjišťuje přítomnost citlivých údajů především v počátečních a ročních deklaracích, ve zprávách o kontrolní činnosti či v informacích poskytovaných všem smluvním státům. Informace týkající se plnění této Úmluvy nejsou Organizací zveřejňována, až na tyto výjimky, kterými je celková zpráva o výsledcích plnění Úmluvy, jakákoli informace zveřejněná s výslovným souhlasem smluvního státu.

B. Zaměstnávání a chování pracovníků technického sekretariátu.

Každý pracovník technického sekretariátu je obeznámen s ochranou důvěrných informací. Ke každému vytvořenému pracovnímu místu je přiřazen odpovídající rozsah přístupu k důvěrným informacím. Pracovníci s Technickým sekretariátem uzavírají dohody o zachování mlčenlivosti s trváním po celý pracovní poměr i pět let po jeho ukončení.

Inspektoři při vykonávání inspekcí od kontrolovaného smluvního státu požadují jen nezbytné informace pro splnění jejich mandátu a jsou náležitě poučeni o případných sankcích při porušení stanovených pravidel.

C. Opatření k ochraně citlivých zařízení a předcházení prozrazení důvěrných údajů v průběhu kontrolních činností na místě.

Jak již bylo zmiňováno, během konání inspekcí místě, mohou smluvní státy inspekčnímu týmu označit takové položky, které považují za důvěrné a nevztahující se k účelům inspekce. Na druhou stranu se inspektoři zavazují provádět kontrolní činnost způsobem, který je co nejméně rušivý, ale přitom naplní důvody inspekce. Valná většina opatření na ochranu důvěrných informací a podrobné inspekční postupy jsou obsaženy i v dohodách o inspekčních postupech, navíc jsou inspektoři vázáni ustanovením příslušných článků a příloh této Úmluvy. I zprávy, které inspekce vypracovává po dokončení své činnosti, obsahuje jen informace potřebné k plnění Úmluvy.

D. Postupy v případě porušení nebo údajného porušení důvěrnosti.

Pro řešení takových případů stanovuje příslušné postupy generální ředitel, který dohlíží na dodržování závazků mlčenlivosti zaměstnanců a současně také zahajuje případné vyšetřování jakéhokoli porušení nebo údajného porušení důvěrnosti. V případě zjištění pochybení má generální ředitel právo zaměstnancům uložit příslušné postihy a disciplinární opatření, ve vážnějších případech je může zbavit i imunity vůči jurisdikci.

Podstatný je bod, který zdůrazňuje, že Organizace nenes zodpovědnost za jakékoli porušení důvěrnosti, které se dopustili členové Technického sekretariátu.

V případě, že se porušení důvěrnosti týká smluvního státu nebo Organizace, je toto řešeno Komisí pro řešení sporů týkajících se důvěrností

Příloha B - Úmluva o zákazu vývoje, výroby a hromadění zásob bakteriologických
(biologických) a toxinových zbraní a o jejich zničení

(Convention on the Prohibition of the Development, Production and Stockpiling of
Bacteriological /Biological/ and Toxin Weapons and on their Destruction, BTWC)

Úmluva je složena z Preambule a celkem 15 článků.

Preambule

V Preambuli této Úmluvy jsou zakotveny veškeré její principy a cíle. V první řadě se všechny smluvní státy zavazují k dosažení společného cíle, jakým je úplné a všeobecné odzbrojení spolu s cílem zákazu a odstranění všech typů zbraní hromadného ničení. K těmto cílům má dopomoci i tato Úmluva, která smluvní státy zavazuje nevyvíjet, nevyrábět, nehromadit chemické a bakteriologické (biologické) zbraně a zavazuje je k jejich zničení.

Také v tomto úvodním článku je vzpomenuata platnost jednoho z prvních zásadních dokumentů z této oblasti, a sice Protokolu o zákazu užívat ve válce dusivých, otravných nebo podobných plynů a prostředků bakteriologických, který byl podepsán 17. června 1925 v Ženevě. Opomenuta není ani Charta Organizace spojených národů se svými cíli a principy.

Důležitý je odstavec, který zmiňuje mimo zákazu zbraní s použitím biologických agens a toxinů, i zákaz vývoje, výroby a hromadění chemických zbraní.

Článek I

Přijetím tohoto Článku se všechny smluvní státy zavázaly, že nebudou vyvíjet, vyrábět, hromadit nebo jakýmkoli jiným způsobem získávat nebo mít v držení jednak veškeré mikrobiologické nebo jiné agens nebo toxiny jakéhokoli původu a způsobu výroby, takových druhů a především v takovém množství, které již nejsou jen k preventivním, ochranným nebo jiným mírovým účelům a stejně tak toto ustanovení vztahuje i na jakékoli zbraně, zařízení nebo nosiče určené k přenosu pro bojové účely.

Článek II

Podle Článku II je každý smluvní stát povinen zničit nebo nejdéle do devíti měsíců od vstupu Úmluvy v platnost na mírové účely převést všechny položky uvedené v Článku I, které buď vlastní, anebo které jsou pod jeho jurisdikcí a kontrolou.

Článek III

Tento Článek znovu zdůrazňuje, že podpisem této smlouvy se smluvní státy zavazují, že nebudou nikdy nikomu přímo či nepřímo předávat agens, toxiny, zbraně, zařízení nebo nosiče popsané v Článku I, stejně jako nebudou žádný ze států, skupin států či mezinárodních organizací nikterak nabádat, podněcovat je nebo jim jakkoli pomáhat s výrobou nebo získáváním komponent definovaných v Článku I.

Článek IV

Aby byly splněny cíle Úmluvy, tzn. zakázat a zamezit vývoj, výrobu, hromadění, získávání nebo držení agens, toxinů, zbraní, nosičů a zařízení z Článku I, zavazuje tento článek všechny smluvní státy k přijetí právě takových opatření, která k jejich splnění dopomohou.

Článek V

Článek V smluvní státy zavazuje ke vzájemné spolupráci v této oblasti i konzultacím, v případech, kdy se objeví jakékoli sporné otázky vyplývající z plnění a cílů Úmluvy. V případě potřeby mohou smluvní státy pro řešení takových situací využít postupů Organizace spojených národů, které jsou v souladu s její Chartou.

Článek VI

V tomto Článku jsou uvedena ustanovení pro podání stížností při zjištění porušení závazků ze smlouvy vyplývajících. Takovou opodstatněnou stížnost může vznést každý ze smluvních států a to k Radě bezpečnosti OSN. Stížnost musí obsahovat všechny důkazy, na jejichž základě stížnost podává a současně musí být přiložena žádost o její posouzení Radou bezpečnosti.

Po přijetí stížnosti, v souladu s Chartou OSN, může Rada bezpečnosti OSN provést šetření, o jehož výsledku bude informovat všechny smluvní státy. V rámci tohoto článku jsou všechny smluvní státy povinny s Radou bezpečnosti OSN při jakémkoli šetření spolupracovat.

Článek VII

Článek VII v souladu s Chartou OSN zajistí všem smluvní státům v případě, že by byly ohroženy v důsledku porušení této Úmluvy, pomoc a podporu ostatních smluvních států.

Článek VIII

Podstatný je článek VIII, zdůrazňující fakt, že žádné z ustanovení této Úmluvy nesmí být vykládáno tak, aby mělo negativní vliv na závazky přijaté Ženevským protokolem v roce 1925.

Článek IX

Tento článek zavazuje všechny smluvní státy k pokračování v jednáních, která úspěšně povedou k zákazu vývoje, výroby, hromadění zásob chemických zbraní, k jejich zničení a k přijetí příslušných opatření ohledně nosičů a zařízení, která jsou určena k jejich výrobě nebo použití.

Článek X

Článek X smluvní státy zavazuje k mezinárodní spolupráci a výměně materiálů, zařízení a informací, která se týkají využití biologických agens pro mírové účely. Výměny se může zúčastnit každý smluvní stát. Současně se smluvní státy zavazují ke společné spolupráci při rozvoji vědních oborů zabývajících se biologií, mikrobiologií apod., aby mohly být využity pro mírové účely, např. výzkum nemocí. Ovšem plnění Úmluvy v takových případech nesmí mít negativní vliv na technický a hospodářský rozvoj smluvních států.

Článek XI

V tomto Článku je řečeno, že změnu Úmluvy může navrhnout každý smluvní stát. Taková změna pak vstoupí v platnost, pokud je její návrh schválen většinou smluvních států. Pro později přistoupivší státy je platná ode dne přijetí.

Článek XII

Stanovuje, že nejpozději do pěti let od vstupu Úmluvy v platnost, na vyžádání většiny smluvních států i dříve, bude svolána hodnotící konference smluvních států. Cílem konference bude zhodnocení plnění cílů a principů daných úmluvou, včetně

jednání o zákazu chemických zbraní či vztahu vědeckého a technického pokroku vzhledem k Úmluvě.

Článek XIII

V tomto Článku je zanesena důležitá věta, že platnost Úmluvy je neomezená. Ovšem v případě, že některý ze smluvních států má pocit, že mimořádné události vyplývající z Úmluvy mohou ovlivnit jeho nejvyšší zájmy, má právo tuto Úmluvu vypovědět. Vypovězení obsahující prohlášení o mimořádných okolnostech, které ho k tomu vedou, a musí být předáno všem smluvním státům a Radě bezpečnosti OSN tři měsíce předem.

Článek XIV

Stanovuje, že Úmluva bude k podpisu otevřena všem státům, pokud tak některý ze států ve stanovené lhůtě neučiní, může k ní kdykoli přistoupit dodatečně. U států, které ji podepsali, podléhá Úmluva ratifikaci. Veškeré ratifikační listiny a listiny o přístupu jsou uloženy u deponitárních vlád, tzn. vlád Spojeného království Velké Británie a Severního Irska, Spojených států amerických a Svazu sovětských socialistických republik.

Úmluva vstupuje v platnost uložením 22. ratifikační listiny, včetně deponitárních vlád.

Pro státy, které své ratifikační listiny nebo listiny o přistoupení uložili po vstupu Úmluvy v platnost, je patnáct dnem uložení listiny.

Deponitární vlády dle tohoto odstavce ihned informují všechny státy o všech datech podpisu, o datech uložení listin, o datu vstupu Úmluvy v platnost a registrují tuto Úmluvu v souladu s Článkem 102 Charty OSN.

Článek XV

Závěrečný článek informuje, že Úmluva je vyhotovena v pěti jazycích, anglickém, francouzském, španělském a čínském, kdy všechny mají stejnou platnost a jsou uloženy v archivech deponitárních vlád. Ověřenou kopii pak obdrží každý smluvní stát.

K podpisu byla předložena ve třech metropolích, Londýně, Moskvě a Washingtonu, dne 10. dubna 1972.